

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

Skaitome suprasdami

Skaitymo gebėjimus ugdančios užduotys

9–10 klasei

Ugdymo plėtotės centras
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

2015

Rengė
REDA KAUPINIENĖ
IEVA KRIVICKAITĖ
MINDAUGAS KVIETKAUSKAS
MODESTA LIUGAITĖ-ČERNIAUSKIENĖ
AUŠRA MARTIŠIŪTĖ-LINARTIENĖ
ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ
JURGA SADAUSKIENĖ

Dailininkas
ROKAS GELAŽIUS

Recenzavo
DAIVA BRIEDIENĖ
MEILĖ ČEPONIENĖ

Siūlymus teikė
ASTA NIDA PODERIENĖ
ALDONA KRUŠEVIČIŪTĖ

© Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

© Ugdymo plėtotės centras

© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

ISBN 978-609-425-170-2

Turinys

9 klasė

Žmogus ir tėvynė	6
1. Gintaras Beresnevičius „Medžio funkcijos. Kosmogoninė* funkcija”. Teksto suvokimo testas. Aušra Martišiūtė-Linartienė	6
2. Gintaras Beresnevičius „Medžio funkcijos. Ideologinė medžio funkcija”. Teksto suvokimo testas. Aušra Martišiūtė-Linartienė	9
3. Sigitas Geda „Giesmė apie pasaulio medį“. Kompleksinė tekstų lyginimo užduotis. Mindaugas Kvietkauskas. Aušra Martišiūtė-Linartienė	11
4. Gintaras Grajauskas „Lietuviai“. „Būti poetu“. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė. Ieva Krivickaitė	14
Dialogas su tradicija: mitas, tautosaka, literatūra	16
5. Leonardas Sauka „Lietuvių tautosaka“ (ištrauka). Teksto suvokimo testas. Modesta Liugaitė	16
6. Motiejus Valančius „Senovės žemaičių tikėjimas“. Teksto suvokimo testas. Modesta Liugaitė	20
7. Motiejus Valančius „Žemaičiai patampa katalikais“. Teksto suvokimo testas. Modesta Liugaitė	22
Kūryba žmogaus gyvenime	24
8. Maironis „Nuo Birutės kalno“. Karolina Šiaulytė „Prisijaukinta vienatvė”. Tekstų lyginimo užduotis. Reda Kaupinienė	24
9. Antanas Baranauskas „Anykščių šilelis“. Adomas Mickevičius „Ponas Tadas“. Tekstų lyginimo užduotis. Reda Kaupinienė	28
Mitai aiškina pasaulį	34
10. „Pasakojimas apie Sovijų“. Teksto suvokimo testas. Modesta Liugaitė	34
11. Lietuvių mitologinės sakmės. Tekstų atrankos užduotis. Modesta Liugaitė	37
Pasakos gyvybingumas	41
12. Pasakos struktūros analizė. Tekstų lyginimo užduotis. Jurga Sadauskienė. Modesta Liugaitė	41
13. Lietuvių pasaka „Šalčio dovanos“. Teksto suvokimo testas. Jurga Sadauskienė	45

14. Kazys Saja „Po to, kai jie pavirto medžiais“. Eugenijus Žmuida „Eglė žalčių karalienė“: gyvybės ir mirties domenai“. Tekstų lyginimo užduotis. Reda Kaupinienė	48
15. Justinas Marcinkevičius „Devyni broliai“. Giedrė Šmitienė „Grupės „Skylė“ dvidešimtmečiui, arba Laisvės kovų tema II“. Tekstų lyginimo užduotis. Reda Kaupinienė	52
16. Vladas Braziūnas „Vainikų šventė“. Elena Baliutytė „Etninės kultūros intertekstas Vlado Braziūno kūryboje“. Tekstų lyginimo užduotis. Reda Kaupinienė	57
Liaudies daina ir dainiškoji poezija	61
17. Tekstų atrankos užduotis pagal lietuvių senųjų dainų žanrą (darbo, kalendorinių apeigų, vestuvinės, karinės-istorinės). Modesta Liugaitė	61
18. Lietuvių žiemos ciklo kalendorinių apeigų daina „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“. Teksto suvokimo testas. Modesta Liugaitė	71
19. Marcelijus Martinaitis „Kai sirpsta vyšnios Suvalkijoje“. Lietuvių liaudies daina „Vai tu vyšnia, vyšnele žalioji“. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė. Ieva Krivickaitė	74
20. Kūrybinė komandinė užduotis. Vaidybinė diskusija apie lietuvių kalendorinių apeigų dainą <i>Oi, ir atbėga bistrus alnelis (Atbėga elnias devyniaragis)</i> . Modesta Liugaitė	77

10 klasė

Antika ir jos ženklai literatūroje	80
1. Antikos mitai. Mitas apie Orfėją ir Euridikę. Teksto suvokimo testas. Živilė Nedzinskaitė	80
2. Ovidijus <i>Metamorfozės</i> (ištrauka apie Orfėją ir Euridikę). Teksto suvokimo testas. Živilė Nedzinskaitė	84
3. Orfėjo ir Euridikės mito interpretacija XX a. poetų kūrinuose (R. M. Rilke, J. Vaičiūnaitė, S. Parulskis). Tekstų lyginimo užduotis. Živilė Nedzinskaitė	88
4. Antikos mitai. Tekstų atrankos ir kūrybinė užduotis. Živilė Nedzinskaitė	96
5. Antikos mitai. Vizualioji užduotis. Živilė Nedzinskaitė	100
Herojinis epas	102
6. Homeras <i>Odisėja</i> (ištraukos). Gintaras Grajauskas <i>Odisėjo sugrįžimas</i> . Tekstų lyginimo užduotis. Živilė Nedzinskaitė	102
7. Odisėjo mito interpretacijos šiuolaikinėje lietuvių poezijoje. Savarankiško darbo užduotis. Živilė Nedzinskaitė	105

Laisvo žmogaus laikysenos	107
8–10. Sofoklis „Antigonė”. Mahatma Gandis „Kalba Didžiąjame teisme“ (1922). N. Sadūnaitė „Gynimosi kalba“ (1975). Kompleksinė tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė. Mindaugas Kvietkauskas	107
Biblija ir jos tradicija	113
11. Enzo Bianchi „Kodėl negalime nepažinti Biblijos“. Dalia Čiočytė „Biblija lietuvių literatūroje. Įvadas“. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	113
12. K. Donelaitis „Metai“. Psalmė 139. Dalia Čiočytė „Dekalogas ir Dievo tėviškumas Kristijono Donelaičio <i>Metuose</i> “. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	119
13. Antanas Strazdas „Giesmė prieš mišią“ („Pulkim ant kelių“). Brigita Speičytė „Antano Strazdo giesmės šventos. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	123
14. Abraomo auka ir bandymas. E. Auerbachas <i>Odisėjo randas</i> (iš <i>Mimezis</i>). Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	127
15. Abraomo auka ir bandymas. S. Parulskis „P. S. Byla O. K.“. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	131
Viduramžiai ir jų palikimas	135
Viduramžių Lietuva: senojo ir krikščioniškojo pasaulių susidūrimas	
16. Vytauto laiškas Jogailai po Lucko suvažiavimo 1429, vasario 17. Teksto suvokimo testas. Aušra Martišiūtė-Linartienė	135
17. Balys Sruoga „Milžino paunksmė“. Vytauto laiškas Jogailai po Lucko suvažiavimo 1429, vasario 17. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	140
Viduramžių pasaulis, herojai ir idealai	146
18. Genovaitė Dručkutė „Žodis apie vagantų poeziją“. „Daina apie atmainingą likimą“. „Pavasario linksmybės“. Kompleksinė teksto suvokimo ir tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	146
19. „Karnavalas“. Teksto suvokimo testas. Aušra Martišiūtė-Linartienė	151
20. Rimantas Kmita „Groteskas kaip modernėjimo veiksnys Marcelijaus Martinaičio Kukučio baladėse“. „Karnavalas – <i>carnival</i> “. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	154
Naujas santykis su tradicija: ginčas ir žaidimas	157
Tradicijos provokavimas	
21. Kostas Ostrauskas „Jūratė ir Kastytis“. Maironis „Jūratė ir Kastytis“. Tekstų lyginimo užduotis. Aušra Martišiūtė-Linartienė	157

Žmogus ir tėvynė

1. Gintaras Beresnevičius „Medžio funkcijos. Kosmogoninė* funkcija“. Teksto suvokimo testas

Lietuvių naujametinio ciklo (ir apskritai kalendorinėse) dainose medžio įvaizdis dažnas; kaip jau minėjome, jo įvaizdis derinamas su kitu įvaizdžiu – kalno, bet yra ir savarankiškų medžio vaizdinių, ir tokių, kurie jį sieja su vandens vaizdiniu. N. Laurinkienė apibendrindama teigia, kad „būdingas medžio erdvės atributas – vandens telkinys“, plg. „Jūrės marelės, / Gilus vandenėlis – / O ten išdygo / Žals jovarėlis“ ir pan.; toliau autorė pažymi, jog „medis mariose primena archetipinį vaizdinį**“, t. y. tą situaciją, kai kuriant visatą jis augo vandenyje¹. Tokia pirmą kartą kosmogoninė erdvė gražiai atsiskleidžia šioje dainoje:

Pavasaris pavandenis.
Sėmė vanduo kalnus klonis.
Sėmė vanduo kalnus klonis,
Tik nesėmė vieno kalno.
Tik nesėmė vieno kalno,
Ant to kalno putinėlio, [...].
(LTR 1169/51; 14, p. 64)

„Putinėlių“ gali keisti ir kiti medžiai. Dažnai tai ąžuolas:

Vidury jūrių ir marelių
Aukštasis kalnelis...
Ant to kalno kalnužėlio
Žalias ąžuolėlis.
(JLD I 749)

Tokių pat vaizdinių randame ir vėlykinėje dainoje „Pavasaris pavandenis“ (Ka1 443), kurią citavome, – čia ant vandens apsupto kalno auga putinėlis arba tiesiog „ant kalno“ auga liepelė (Kal 193); nors kartais kalno vaizdinys eliminuojamas, bet lieka marios, plg. „Sprogsta beržas ant marelių“ (Kal 536). Kalėdinėse dainose minimi ant kalno augantys įvairūs medžiai, pvz., liepelė, jovarėlis, arba sakoma, kad medis auga „tėvelio dvare“, plg.: „Ant tėvo didžio dvarelėlio“ stovi obelelė (Kal 40), „Ant tėvelio didžio dvaro“ auga žalias jovarėlis (Kal 193) arba tiesiog „vidury dvaro“

1 Laurinkienė N. *Mito atšvaitai lietuvių kalendorinėse dainose*. Vilnius: Vaga, 1990, p. 63.

stovi grūšėlė (Kal 222). Sakoma, jog obelių sodinęs tėvelis ar brolis, o pati obelis apibūdinama kaip plati, didelė, aukšta (LTR 3795/53). Žaliame sode žydinti obelė kalėdinėse dainose minima dažnai (LTR 374e/3286, 467/3, 3770/19...), o toks sodas esąs netoli kalno ar netgi ant jo; šiaip ar taip, kai kuriose dainose „didis kalnas“ ir „žalias sodas“ minimi greta (LTR 3795/53).

Iš esmės tokiuose vaizdiniuose medis atlieka Pasaulio medžio vaidmenį; t. y. jis įcentrina aplinkinius, gretimus vaizdus, tampa pasaulėdaras (ir pasaulėkūros) ašimi. Lietuvių tautosakoje Pasaulio medis gali būti vaizduojamas tiek ąžuolu, uosiu, obelimi, egle², tiek ir daugybe kitų augalų³. Pasaulio mitologijose Pasaulio medis pirmiausia atsiranda iš pirminių vandenių iškilusiam sausumos lopinėlyje; prieš Medžio atsiradimą egzistavo tiesiog chaosas, neturintis nei požymių, nei ženklų⁴ (matyt, todėl daugybė lietuvių dainų prasideda medžio paminėjimu – anksčiau išties gali būti neįžiūrimi jokie medžio ženklai, o jo atsiradimas jau nustato viršų ir apačią, keturias pasaulio šalis, t. y. apskritai orientavimosi galimybę). Taigi kosmogoninė medžio reikšmė tikrai stipri.

(382 žodžiai)

Beresnevičius G. „Medžio funkcijos. Kosmogoninė funkcija“, *Senovės baltų pasaulėžiūra*, Vilnius: Tyto alba, 2008, p. 202–204.

http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LA00/Gintaras_Beresnevi%C4%8Dius._Med%C5%BEio_funkcijos.LA0600.pdf

Žodynėlis

- * Kosmogonija [gr. *kosmogonia* – pasaulio atsiradimas] – mokslas, tiriantis kosminių kūnų, pvz., planetų, Saulės ir jų sistemų kilmę ir raidą (TŽŽ).
- ** Archetipas – [gr. *archetypon* < *archē* – pradžia + *typos* – pavyzdys]:
 1. pirmavaizdis, prototipas;
 2. pirmykščių tikėjimų (daugiausia mitologijos), tautosakos, apeigų, papročių vaizdinys, susidaręs tautos kolektyvinėje sąmonėje ir konkretizuojamas meno kūriniuose, religijoje (TŽŽ).

1. Su kokiais vaizdiniais medis siejamas kalendorinėse dainose? Pateikite dainų pavyzdžių.

.....

.....

.....

(3 taškai)

2 Vėlius N. *Senovės baltų pasaulėžiūra. Struktūros bruožai*. Vilnius: Mintis, 1983, p. 117.

3 Ten pat, 14 lent.

4 Топоров В. Н., „Древо мировое“, *Мифы народов мира*. Москва, 1987, t. 1. p. 398, 406.

2. Pateikite dainos pavyzdį ir savais žodžiais apibūdinkite pirmąją kosmogoninę erdvę.

.....
.....

(2 taškai)

3. Įrašykite bent du medžius, kurie apdainuojami kalendorinėse dainose. Pateikite dainų pavyzdžių.

.....
.....

(2 taškai)

4. Įrašykite keturis pasaulio medžio požymius.

.....
.....
.....
.....

(4 taškai)

5. Paaiškinkite savais žodžiais, ką reiškia „kosmogonija“, kokia yra kosmogoninė medžio reikšmė mitologijoje.

.....

(2 taškai)

Iš viso 15 taškų. Surinkta

2. Gintaras Beresnevičius „Medžio funkcijos. Ideologinė medžio funkcija“. Teksto suvokimo testas

Tačiau ypač mūsų požiūriu reikšminga Norberto Vėliaus teorija, teigianti, jog baltų pasaulis apskritai buvo orientuojamas pagal Pasaulio medžio provaizdį*. Pasak Vėliaus, „geografiškai susiklostęs trinariškumas – būdingiausias baltų pasaulėžiūros ir socialinės diferenciacijos bruožas“⁵. Baltų teritorijose galima išvelgti tarsi „paguldyto medžio“ atvaizdą. Šaknimis jis remtųsi į Vakarų, Prūsiją, šakomis apimtų Aukštaitiją ir apskritai rytines baltų teritorijas, kamienas, arba vidurys, būtų tarsi pereinamoji, vidurinė trinarės struktūros dalis.

Kaip apibendrinamas teigia N. Vėlius, „vakarinis baltų arealas yra susijęs su daugelio svarbiausiųjų priešpriešų (žemai-aukštai, požemis-dangus, vanduo-ugnis, juodas-baltas, senas-jauanas ir kitų) kairiaisiais poliais, rytinis – su dešiniaisiais. Vakarų arealo mitologijoje į pirmą vietą iškeliamas požemio dievas, vidurio – žemės, o rytų – dangaus dievai. Vakarų arealo mitologijoje, tautosakoje, visoje mitinėje poetinėje pasaulėžiūroje dominuoja tie gyvūnai, medžiai ir augalai, kurie siejami su požemio, vidurio – su žemės, o rytų – su dangaus sfera“.

Toliau pabrėžiama, jog „vakarų arealas senovės baltų pasaulėžiūroje tarsi reprezentavo pasaulio medžio šaknų (kelmo) sferą, vidurio – kamieno, o rytų – šakų, viršūnės. Nereikia manyti, kad baltai pasaulio medį įsivaizdavo paguldytą ant viso savo gyvenamojo ploto; įvairūs atskirų arealų kultūros reiškiniai čia tik dėsniskai buvo susieti su skirtingomis pasaulio modelio, kuris dažniausiai buvo reiškiamas pasaulio medžio įvaizdžiu, sferomis. Tai [...] iš dalies yra atitinkamai susiklosčiusio socialinio jų gyvenimo atspindys“⁶. Todėl rytų areale vyravo karių luomas, vidurio – žemdirbių ir vakarų areale – žyniai⁷. Dar daugiau – mitologiniai dalykai koreliuoja ne tik su socialiniais, bet ir ūkiniais. Vėlius teigia, jog „sprendžiant iš mitinės pasaulėžiūros, vakarų areale šalia žynių turėjo gyventi nemaža žmonių, sau duoną pelniusių iš požemių ir vandens. Tokių žmonių kategorijai galėjo priklausyti žvejai, upeiviai ir jūreiviai, jeigu iš viso tokių buvo, gintaro rinkėjai bei apdirbėjai ir visi amatininkai, vertęsi iš žemės gelmių gauto spalvoto metalo apdirbimu. Iš kultūrinių augalų čia daugiau turėjo būti auginami šakniavaisiai, o iš gyvulių – kiaulės. Rytų areale populiarsnė turėjo būti medžioklė, iš kultūrinių augalų daugiausia turėjo būti auginami rugiai, iš gyvulių – stambieji raguočiai ir avys, nes šiuos augalus ir gyvulius linkstama priskirti dangaus dievams. O vidurio areale [...] gyvulininkystė turėjo būti labiau paplitusi negu žemdirbystė, iš kultūrinių augalų daugiau buvo auginama miežių, avižų ir ankštinių javų, iš gyvulių – arklių ir ožkų“⁸.

Tad pastebime, jog medis kaip religinis kulto reikšmuo, atspindintis kosmogoninius archetipus, tuo savo funkcijų iki galo neatskleidžia. Kaip modelis, archetipas, provaizdis, jis įsiveržia ir į socialinį gyvenimą, pagal jį modeliuojama ir ūkinė sankloda (ar bent jau leidžiasi pagal jį apskaičiuojama). Medis šventvietėse, šventos giraitės ir kitokie „amžinojo medžio“ „provaizdiški“ įsiveržimai į religinį, socialinį, politinį gyvenimą liudija, kad tie autoriai, kurie lietuviams priskiria „gamtos kultą“ ar šiek tiek keistą „medžių garbinimą“, stipriai prasilenkia su realijomis. Medis buvo provaizdis, mediatorius, dievų ir žmonių bendrystės priemonė ir t. t., bet jokia būdu ne kulto objektas. Žmogus, gyvendamas „medžio artumoje“ ar veikdamas pagal „medžio provaizdį“, paprasčiausiai įsikurdavo tikriausioje realybėje, tai yra – sakralybės erdvėje.

(454 žodžiai)

Beresnevičius, G. „Medžio funkcijos“, *Senovės baltų pasaulėžiūra*, Vilnius: Tyto alba, 2008, p. 212–213.

http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LA00/Gintaras_Beresnevi%C4%8Dius._Med%C5%BEio_funkcijos.LA0600.pdf

5 Vėlius N. *Senovės baltų pasaulėžiūra. Struktūros bruožai*. Vilnius: Mintis, 1983, p. 266.

6 Ten pat, p. 198.

7 Ten pat, p. 216–244 ir kt.

8 Ten pat, p. 244.

Ž Žodynėlis

* Provaizdis – pirmykštis vaizdas.

? Klausimai ir užduotys

1. Pacituokite ir savais žodžiais paaiškinkite, kas yra būdingiausias baltų pasaulėžiūros ir socialinės diferenciacijos bruožas.

.....
.....

(2 taškai)

2. Pacituokite ir paaiškinkite, kas yra būdinga vakarų, vidurio, rytų baltų arealų mitologijai (kokie gyvūnai, medžiai, augalai)?

.....
.....
.....

(3 taškai)

3. Paaiškinkite, kaip su pasaulio medžio vaizdiniu yra susijęs socialinis gyvenimas?

.....
.....
.....

(6 taškai)

4. Paaiškinkite teiginį – „mitologiniai dalykai koreliuoja ne tik su socialiniais, bet ir ūkiniais“. Pateikite pavyzdžių, kaip duoną sau pelnė vakarų, vidurio, rytų arealų gyventojai? Kokias augalų kultūras ir kokius gyvulius jie augino?

.....
.....
.....

(3 taškai)

5. Paaiškinkite teiginį – „medis, kaip religinis kulto reikšmuo, atspindintis kosmogoninius archetipus, tuo savo funkcijų iki galo neatskleidžia“. Įvardinkite tris medžio funkcijas.

Iš viso 14 taškų. Surinkta.....

3. Sigitas Geda „Giesmė apie pasaulio medį“. Kompleksinė tekstų lyginimo užduotis

Sigitas Geda

GIESMĖ APIE PASAULIO MEDĮ

Liudvikui Rėzai ir Petruui Repšiui

Tą vakarą, besėdint ant slenkančiosios kopos,
Siūbavo marių bangos ir, vėjui virš galvos
Taip graudulingai ūkiant, kažko širdis susopo, –
Pasijutau kaip niekad žmogus iš Lietuvos.

Čia protėviai klajojo, jie briedžiais žemę arė,
Jų moterys žiūrėjo akim dangaus spalvos,
O saulė tyliai grimzdo į prieblandą vakarę,
Tenai esu aš buvęs žmogum iš Lietuvos.

Iš ąžuolo kariūnai pilis ant kalno rentė,
Torunėje ir Kulme, čia pat prie Vėluvos,
Augino Krišnai arklius, išjodavo į šventę,
O jeigu mirs, žinojo – esą iš Lietuvos.

Ar melsdavosi girių gaudimui begaliniam,
Paskui į jūras plaukė, pilni šviesos gyvos,
Jie nekartojo niekad, kad Lietuva tėvynė,
Bet jeigu srūva kraujas, žinojo – Lietuvos.

Iš Lietuvos bekrastės – aidžios kaip baltų jūra,
Lig pat Juodųjų marių linguodavo keliai,
Paskui jų pilys griuvo, aukšti dievai paniuro,
Bet dar žydėjo rūtos, kvepėjo dobilai.

Tiek sykių gimę, mirę, išraižę jūras buvo
Ir pragarą, ir dangų, ir šviesulius savus,
Turėjo, – visą žemę ir žemėj nepražuvo,
Kartodami tik vieną: mes – žmonės Lietuvos.

Ir aš buvau atėjęs, girdėjau Donelaitį,
Man Baranauskas sakė, taip progiesmiu vos vos:
Kur būtum, ką darytum, sūnau, Aušrinė teka
Ir Saulė, ir Mėnulis – tautoms iš Lietuvos.

Bandykime čia ramūs gyventi ir numirti,
Ir prisikelt bandykim po vasaros žalsvos,
Nujausdami, kad niekad nereiks mums išsiskirti,
Vieni kitiems dėkokim, nes esam – Lietuvos.

Čia nemirtingos žvaigždės ir kregždės nemirtingos,
Dangus čia nemirtingas ir ažuolo šerdis,
Čia savo šviesią galvą gulda vaizduos didinguos,
O tu girdi, kaip plaka aukojama širdis.

Tai ne gegutės balsas, apverkti pasiruošęs,
Tai marių vėjai neša melodijas skaisčias,
Į vieną ima jungtis dangaus ir žemės grožis,
Simfonijoj prapuola viršus ir apačia.

O kartais regis skaidriai žydroj padangėj medis,
Virš Baltijos išskėtęs pražydušias šakas,
Lai jį apspinta žmonės, vilties dar nepraradę,
Ir tiesia į aukštybę palaimintas rankas.

1985

Geda S. *Septynių vasarų giesmės*: eilėraščiai. Vilnius: Vaga, 1991
http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Sigitas_Geda._Eil%C4%97ra%C5%A1%C4%8Diai.LH6900.pdf

Klausimai ir užduotys

1. Kokioje vietoje lyriniam „aš“ kyla tapatybės pojūtis, kaip jis nusakomas? Kodėl tapatybė apibūdinta žodžiais „žmogus iš Lietuvos“, o ne kaip nors kitaip (pvz., lietuvis)?
2. Susiekite eilėraščio lyrinio „aš“ vietą pirmojoje eilėraščio strofoje su G. Beresnevičiaus straipsnyje „Medžio funkcijos. Kosmogoninė funkcija“ aprašoma kosmogonine medžio funkcija.
3. Paaiškinkite savais žodžiais, kodėl tapatybės, savasties pojūtis susietas su simboliu pasaulio medžio vieta – ant kalno (kopa), prie vandens (marios). Palyginkite paralelę tarp pasaulio medžio ir žmogaus, kuris suvokia savo tapatybę.
4. Kokie senosios Lietuvos ir lietuvių tradicijos vaizdiniai iškyla antroje-penktose strofose? Kokias įvaizdžiais perteikiama senovės lietuvių pasaulėvoka? Kokie jos bruožai išryškunami?
5. Susiekite antroje-penktose strofose aprašomą geografinę teritoriją ir žmonių socialines funkcijas, atliekamus darbus su G. Beresnevičiaus straipsnyje „Medžio funkcijos. Ideologinė medžio funkcija“ aprašytu pasaulio medžio ryšiu su regionu, luomu, darbu. Savo išvalgas pagrįskite G. Beresnevičiaus straipsnio mintimis (citatomis).
6. Kokios istorinio lietuvių likimo aliuzijos iškyla penktoje eilėraščio strofoje?

7. Penktoje strofoje Lietuva apibūdinta kaip „bekraštė“, „aidi kaip baltų jūra“, o jos keliai – linguojantys „lig pat Juodųjų marių“. Šeštoje strofoje apie protėvius sakoma: „Tiek sykių gimę, mirę, išraižę jūras buvo/ Ir pragarą, ir dangų, ir šviesulius savus“. Kodėl Lietuvos erdvė siejama su jūros, marių, žemės, dangaus šviesulių įvaizdžiais, nuolat besikartojančiais šiame eilėraštyje? Susiekite su pasaulio medžio reikšmėmis.
8. Koks yra protėvių ir lyrinio „aš“ santykis su Lietuva? Koks protėvių ir lyrinio „aš“ ryšys?
9. Paašškinkite, kodėl septintoje strofoje minimi K. Donelaitis ir A. Baranauskas, kodėl svarbi jų kūrybos atmintis? Kaip suprantate Donelaičio ir Baranausko sąsają su pasaulio medžiu? Paašškinkite poetų perduodamą žinią lyriniam subjektui ir „tautoms iš Lietuvos“.
10. Kaip pasikeičia kalbėjimo pobūdis aštuntojoje strofoje? Į ką kreipiamasi, kam kviečiama? Kaip suprantama gyvenimo Tėvynėje pilnatvė?
11. Susiekite savais žodžiais septintos ir aštuntos strofos tekstą su pasaulio medžio ir lyrinio „aš“ šaknimis.
12. Kokia potekstė numanoma devintos strofos eilutėse: „Čia savo šviesią galvą guldau vaizduos didinguos,/ O tu girdi, kaip plaka aukojama širdis“? Kas ir kodėl čia aukojasi?
13. Kokia Lietuvos erdvės vizija iškyla dešimtoje strofoje? Kaip suvokiate dangaus ir žemės jungtvių bei simfonijos, kurioje „prapuola viršus ir apačia“, metaforas?
14. Kaip paašškintumėte paskutinį poetinį vaizdą – žydingą medį virš Baltijos? Kodėl toks pasaulio medžio pavidalas čia iškyla? Kodėl žmonių telkiamasis ties juo apibūdintas veiksmožodžiu „apspinta“? Ką simbolizuoja žmonių tiesiamos į aukštybę rankos?
15. Apibendrinkite: ką šiame eilėraštyje reiškia būti „žmogumi iš Lietuvos“?

4. Gintaras Grajauskas „Lietuviai“. „Būti poetu“. Tekstų lyginimo užduotis

1 tekstas

Net nežinau... Beje, ar man reikia prisistatyti? Aš tai galvoju – jei jau čia atėjot, tai gal jau žinot? Taigi nėr čia ko daug svarstyt ir spėliot – viskas su manim labai aišku. Ne Kaligula, ne Hamletas ir ne dėdė Vania. Darius mano vardas, jei ką. Ką? Na nežinau. Maža ką. Jei sugalvosit, pavyzdžiui, personaliai pabendraut. Bet keista visgi – šitiek metų pragyvenau, ir niekad neteko tokio paprasto malonumo patirt: va taip va paprasčiausiai atsistot į trečią poziciją ir pasakyt – tai labas, Darius mano vardas, smagu matyt. Iškart kažkaip jauku pasidarė, jaučiat? Kaip namie. (*Apsižvalgo, trumpa pauzė*) Na tiek to, gal sakykim – beveik. Beveik kaip namie. (*Pauzė, žvalgosi po salę*)

Grajauskas G. „Lietuviai“, *Mergaitė, kurios bijojo Dievas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007.

2 tekstas

Būti poetu

leisi knygas, kalbėsi
mirusiom kalbom
kol galų gale imsi girdėti:
sutrikę, nusukę akis, burblena –
įdomu įdomu.

Grajauskas G. „Būti poetu“, *Naujausių laikų istorija: vadovėlis pradedantiesiems*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.

Klausimai ir užduotys

1 tekstas

1. Kokios literatūros rūšies šis tekstas? Kokia konkreti detalė tai rodo?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kaip apibūdintumėte Dariaus kalbą – kokia ji? Išrašykite tai rodančių pavyzdžių.

.....
.....
.....

(3 taškai)

3. Ar Darius pažįsta savo adresatą? Iš ko sprendžiate?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2 tekstas

1. Įvardinkite pagrindinę eilėraštyje iškeliamą problemą.

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Paaškindite posakį „mirusiom kalbom“. Koks tokios kalbos pavyzdys jums žinomas iš baltų istorijos?

.....
.....
.....

(3 taškai)

3. Ką reiškia paskutinė eilėraščio eilutė? Interpretuokite.

.....
.....
.....

(2 taškai)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

1. Kuo Dariaus situacija skiriasi nuo poeto situacijos? Įvardinkite du skirtumus.

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kuo Dariaus ir poeto situacijos panašios? Įvardinkite du panašumus.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Įvardinkite du stilius, kurie yra būdingi abiem tekstams.

.....
.....
.....

(2 taškai)

Iš viso 20 taškų. Surinkta.....

Dialogas su tradicija: mitas, tautosaka, literatūra

5. Leonardas Sauka „Lietuvių tautosaka“ (ištrauka). Teksto suvokimo testas

ĮVADAS. TAUTOSAKA – SAVITAS ŽODŽIO MENAS

Bendra paveldima kūryba.

[...] Tautosakos tradiciškumas reiškiasi įvairiai. Individuali kūryba, ypač naujų laikų, siekia naujumo, originalumo, o tautosaka remiasi kartojimu, kanonu. Kai kurių folkloro kūrinių tradiciškumą rodo gana ryškūs pastovūs tekstai. Pavyzdžiui, daug vienodų smulkiosios tautosakos kūrinių pasklidę po Lietuvą, kaip antai patarlė „Kaip pasiklosi, taip išmiegosi“. Žinoma, kūriniai nėra vienodai suprantami. Didesni ar mažesni prasminiai „pataisymai“, reikšmės aiškinimai ypač pastebimi visuomenės gyvenimo lūžių metu, kai keičiasi žmonių santykiai, pasaulėžiūra, kultūra. Savo ruožtu atsiranda ir kritiškas praeities nuomonių vertinimas. [...]

Tradicija atskleidžia ir tautosakos nuolatinio kitimo apraiškas. Tautosakos kūriniai gyvuoja ilgus amžius. Juos kuria ir atkuria skirtingomis sąlygomis gyvenantys, įvairaus amžiaus, lyties, nevienodo patyrimo, talento žmonės. Tai sudaro galimybę kūrinių pakitimams – variantams – atsirasti. Variantai yra nuostabus bendros kūrybos reiškinys. Per juos atsiskleidžia žmonių kūrybinės galios, jie įteisina meno kūrinių įvairovę.

Gali atrodyti, kad šio meno esmė aptariama prieštaringai: ir teigiama, kad tautosaka yra tradiciška, pastovi, ir kalbama apie jos kitimą, variantiškumą. Priešingi požymiai – pastovumas ir kitimas iš tikro būdingi tautosakai, bet vyrauja pastovumas, tradiciškumas.

Pirmapradis meno ryšys su gyvenimu. Tautosaka labai glaudžiai susijusi su įvairiomis žmogaus visuomeninio ir asmeninio gyvenimo sritimis: su darbu ir poilsiu, papročiais ir apeigomis, pramoga ir lavinimusi. Tautosaka visą gyvenimą – nuo gimimo iki mirties – yra visada čia pat, su žmogumi.

Taikoma įvairioms progoms tautosaka susiskaldė į daugybę žanrų. [...] Tautosakos žanrai skirstomi ne tik pagal žmogaus amžių, bet ir gamtos kitimą. Skirtingu metų laiku dirbami nevienodi darbai, nevienoda skamba ir tautosaka [...]. Kiekviena kalendorinė šventė ir apeigos vėl turėjo savo folklorą: vienoks tiko Naujų metų laikotarpiui, kitoks Užgavėnėms, dar kitoks pavasario ir vasaros šventėms.

[...]

Ištakų ir raidos beiškant. Kelias į žmonijos praeitį per tautosaką nėra lengvas, šiek tiek primenantis archeologijos pastangas iš šukių atkurti ankstesnes kultūras. Viena iš labiausiai sunkinančių šį darbą aplinkybių yra vėlyvas susidomėjimas folkloru. Didžioji dauguma lietuvių tautosakos, kaip ir daugelio kitų tautų, užrašyta XIX–XX a. Bet ji saugo ne tik pastarųjų amžių, o ir senesnės tikrovės dalykų.

Archeologų, pirmą kartą bendruomenės istorikų teigimu, jau akmens amžiuje *homo sapiens* – protingas žmogus – ima kurti meną, atsiranda folkloras – šokiai, mitai, dainos. Natūralu ir logiška manyti, kad ir lietuvių tauta, paveldėjusi iš tolimų protėvių kalbą, kurios sena indoeuropietiška prigimtis niekam nekelia abejonių, yra išlaikiusi indoeuropiečių prosenovės įvairių kultūros, juo-

lab tautosakos, atgarsių. Tokių indoeuropietiškos kilmės faktų galima aptikti pasakose, sakmėse, apeiginėse dainose, mįslėse ir kitoje lietuvių tautosakoje.

Epochoms keičiantis neabejotinai kinta ir tautosaka. Pavyzdžiui, didžiuliai kūrėjų pasaulėvaizdžio skirtumai ryškėja, kai lyginame senųjų kultūrų indoeuropiečių (hetitų, senųjų indų, graikų) ir lietuvių folklorą. Ryškūs pokyčiai matomi ir vėlyvaisiais amžiais, pradėjus irti šioms klasikinio stiliaus normoms.

Tradicinė kūryba, būdama ankstesnių kartų veiklos produktas, kartu tampa kiekvieno laikotarpio dvasinio gyvenimo dalimi. Ji perimama, iš dalies – perprasminama, kad būtų suprantama, jaudintų ir domintų žmones. Neprarasdama ankstesnių epochų atgarsių, tautosaka esti ir savo epochos menas.

Taip apskritai suvokiama tautosakos raida. Detaliai periodizuoti lietuvių tautosaką ir taikyti įprastus istorinio tyrimo metodus sunku, o dažnai ir neįmanoma, nes neturima neginčytinos medžiagos apie ankstesnius ramos etapus. Kol kas tenka apsiriboti pavienių elementų (personažų, motyvų, siužetų, simbolių ir pan.), idėjų plėtros hipotetinėmis rekonstrukcijomis.

(500 žodžių)

Sauka L. *Lietuvių tautosaka*, vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams, Kaunas: Šviesa, 1999, p. 12–13, 16–17.

Klausimai ir užduotys

[Bendra paveldima kūryba]

1. Kokiais dviem tarpusavyje prieštariniais būdais reiškiasi tautosaka? Kuris iš jų vis dėlto vyrauja?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Dėl ko atsiranda tautosakos kūrinių variantai?

.....
.....
.....

(1 taškas)

3. Kada paprastai pakinta tautosakos kūrinių supratimas, jų reikšmės aiškinimas, vertinimas?

.....
.....
.....

(1 taškas)

[Pirmąpradis meno ryšys su gyvenimu]

1. Tautosakos įvairovę lemia glaudus jos ryšys su žmogaus gyvenimu. Pateikite konkrečių pavyzdžių, kokie tautosakos žanrai ar rūšys yra susijusios su nurodyta konkrečia gyvenimo sritimi, metų laiku, darbu.

Vestuvės	Vestuvinės dainos
Rugiapjūtė	
Mažo vaiko auginimas	
Jaunimo vakaronė	
Joninės	
Vaišės	
Naktigonė / ganymas	

(3 taškai)

[Ištakų ir raidos beiėškant]

1. Su kokia veikla galima palyginti tautosakininkų tyrimus? Kokia aplinkybė labiausiai apsunkina šį darbą?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kada atsirado folkloras?

.....
.....
.....

(1 taškas)

3. Kokia yra lietuvių tautos kilmė? Kur tautosakoje galima aptikti duomenų apie šią kilmę?

.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Kas ryškėtų, jei lygintume hetitų, senųjų indų, graikų ir lietuvių folklorą?

.....
.....
.....

(1 taškas)

5. Ar tautosaka yra ankstesnių epochų liekana, ar savo epochos menas?

.....
.....
.....

(1 taškas)

Iš viso 14 taškų. Surinkta.....

Kūrybinė užduotis

Pateikite keletą kurio nors žanro to paties tautosakos kūrinio variantų. Galite prisiminti, kokius jūs patys žinote, galite pavartyti rinkinius ar paieškoti internete. Pavyzdžiui, jei ieškotumėte patarlių variantų, galėtumėte jų rasti šiame puslapyje: <http://www.aruodai.lt/patarles/> ir kt. Bibliotekoje galite susirasti spausdintų dainų rinkinių (didžiausias iš jų – *Lietuvių liaudies dainynas*, kurio iki šiol išleista 23 tomai), mįslių, sakmių ir kitų žanrų kūrinių rinkinių.

6. Motiejus Valančius „Senovės žemaičių tikėjimas“. Teksto suvokimo testas

Motiejus Valančius ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖ

[1 tekstas]

Senovės žemaičių tikėjimas

Štai trumpitelys aprašymas tikėjimo pirm penkių šimtų metų gyvojų senolių mūsų. Tiesa, jog tikėjimas tas buvo klaidus ir išganymo dūšioms¹ atnešti negalįs, vienok Lietuvos kunigaikštystei dideliai geliavo². Tas tai tikėjimas darė, jog žemaičiai, drąsūs ir narsūs karėse³, pirmaisiais buvo kareiviais didžių Lietuvos kunigaikščių, tas juos, nors išskydusius po miškus, vienos nakties būvy surinkdavo į vieną būrį dėl atmonijimo neprieteliams⁴. Tas ant galo kutino juose didį norą liuosumo⁵, katruo šildyti, stengė atsiremti nuo Kuršo ir Prūsų griaunantiems į Žemaičių žemę vokiečiams, o tokiu būdu liuosais išlikti. Ko viso šiandien vos šašuolėtis⁶ beliko. Bet jau laikas prisistebėti, kokia eile turėjo prapulti, o į savą vietą leisti katalikų tikėjimą.

[...]

Valančius M. *Raštai*, t. 2. Vilnius: Vaga, 1972, p. 41.

Ž Žodynis

¹ Dūšioms – sieloms. (Red.)

² Dideliai geliavo – turėjo didelę vertę, daug reišė. (Red.)

³ Karėse – karuose, kovose. (Red.)

⁴ Dėl atmonijimo neprieteliams – atkeršyti priešams. (Red.)

⁵ Liuosumo – laisvės. (Red.)

⁶ Šašuolėtis – šešėlis. (Red.)

? Klausimai ir užduotys

1. Senovės žemaičių tikėjimą Motiejus Valančius vertina dvejopai: „Tiesa, ... [*pasako neigiamą vertinimą*], vienok ... [*pasako teigiamą vertinimą*].“ Remdamiesi šiuo (antruoju) sakiniu užpildykite lentelę (įrašykite žodžių junginius, perfrazuodami savais žodžiais).

Neigiamas vertinimas	Teigiamas vertinimas

(2 taškai)

2. Toliau autorius dėsto, kokį poveikį žemaičiams darė senasis tikėjimas, savotiškai atskleidamas jo „naudingumą“. Jis išvardija tris dalykus, tris kartus pakartodamas „Tas ... , tas Tas“ Pasistenkite suvokti kiekvieno iš šių dalykų prasmę, glaustai perfrazuoti ją savais žodžiais ir įrašyti į lentelę.

***	1	2	3
Senojo tikėjimo „nauda“			

(3 taškai)

3. Kodėl autorius pabrėžia, kad senasis žemaičių tikėjimas buvo neteisingas ir tikinčiųjų sieloms negalėjo laiduoti išganymo? (Atsakydami pasiremkitė savo žiniomis apie Valančiaus gyvenimą.)

.....
(1 taškas)

4. Kokia pabaiga laukė senojo žemaičių tikėjimo? Pacituokite.

.....
(1 taškas)

5. Suraskite sinonimus *kursyvu* išskirtiems vaizdingiems žodžiams iš 1-ojo teksto ir įrašykite juos į lentelę. Pasistenkite prisiminti jūsų žinomus sinonimus arba pasiremkitė Didžiuoju lietuvių kalbos žodynu (www.lkz.lt/startas.htm/).

Eil. Nr.	Valančiaus teksto frazė	Žodžio, išskirto <i>kursyvu</i> , sinonimas
1.	<i>klaidus</i> tikėjimas	
2.	žemaičiai, <i>išskydę</i> po miškus	
3.	<i>vienos nakties būvy</i>	
4.	<i>kutino</i> didį norą, ...	
5.	... katruo <i>šildyti</i>	
6.	<i>stengė</i> atsiremti	
7.	<i>griaunantiems</i> į Žemaičių žemę vokiečiams	

(7 taškai)

Iš viso 14 taškų. Surinkta.....

7. Motiejus Valančius „Žemaičiai patampa katalikais“. Teksto suvokimo testas

[2 tekstas]

ŽEMAIČIAI PATAMPA KATALIKAIS

Karalius ties Šatrijos kalnu

Karalius Vladislovas Jogaila su kunigaikščiu Vytautu, padėjusiu pamatus katalikų tikėjimo toj vietoj, važiavo toliau ir atvyko ant Šatrijos kalno. Čia lygia dalia liepė tuojau naikinti daiktus, prigulinčius⁷ stabmeldžių tikėjimui. Tą darbą kareiviams atlikus, kunigai, nemokėdami žemaitiškai, pradėjo apsakinėti Kristų lenkiškai, o lietuviai tuos pačius dalykus persakinėjo žemaitiškai. Dėl klausymo, rods, klausė žmonės pamokslų, bet ką krikštytis nė biškeliu nenorėjo, nes jiems rodės *visų pirma*, jog apsikrikštiję prazurgos, arba nustos, liuosumo⁸ ir turės vergauti. *Antra*, jog naujo tikėjimo kunigai privers juos pamesti savą kalbą, o lieps mokytis vokiškai ar lenkiškai. *Trečia*, jog reiks jiems, išsižadėjus senų probočių papročių, sekti pagudimus⁹ svetimų žemių. *Ketvirta*, jog motriškosios negalės dėvėti baltu nuometu ir skepeta¹⁰, nebe darytis¹¹ drobe pačių austa, bet viską turės pirkti nuo vokiečių. Ko viso buvo datyrė¹² verčiami į katalikų tikėjimą per kryžokus¹³. Karalius su kunigaikščiu, tai išgirdusiu, aiškiai kaip kaltais įkalė: jog be reikalo žemaičiai baidos katalikų tikėjimu, jog apsikrikštijus vokiečiai būtinai prie jų nebepriderės, jog liuosumai, vyresnybės, seni papročiai ir kalba žemaitiška po seno bus jiems palikta, jog drobės dėvėti niekas motriškosioms negins. O kad geriau tam visam tikėtų, karalius liepė daug plonos drobės suraižyti ir apkrikštytosioms mergaitėms išdalyti, įsakydamas, kad tūlyd¹⁴ jo dovanomis pasipuoštų. [...]

Valančius M. *Raštai*, t. 2. Vilnius: Vaga, 1972, p. 49–50.

Ž Žodynelis

⁷ Prigulinčius – priklausančius. (Red.)

⁸ Prazurgos, arba nustos, liuosumo – neteks laisvės. (Red.)

⁹ Pagudimus – įpročius. (Red.)

¹⁰ Skepeta – skara. (Red.)

¹¹ Darytis – rengtis, vilkėti. (Red.)

¹² Datyrę – patyrę. (Red.)

¹³ Kryžokus – kryžiuočius. (Red.)

¹⁴ Tūlyd – tuojau pat, greit. (Red.)

Klausimai ir uždutys

1. Kokia kalba žemaičiai klausėsi tikėjimo mokslo?

.....
(1 taškas)

2. Dėl kokių keturių dalykų žemaičiai nenorėjo krikštytis? Savais žodžiais perfrazuokite žemaičių nuogąstavimus ir įrašykite į lentelę.

1	2	3	4

(4 taškai)

3. Kodėl žemaičiai baiminosi aukščiau* išvardytų dalykų?

.....
(1 taškas)

* 2-oje užduotyje.

4. Ką karalius Jogaila su kunigaikščiu Vytautu žemaičiams užtikrino po krikšto? Savais žodžiais perfrazuodami vieną teksto sakinį, išvardykite tris punktus.

(a)	
(b)	
(c)	

(3 taškai)

5. Kokį ženklą parodė karalius, norėdamas patvirtinti savo žodžių tikrumą? Atsakykite savais žodžiais.

.....
.....
(1 taškas)

Iš viso 10 taškų. Surinkta.....

Kūryba žmogaus gyvenime

8. Maironis „Nuo Birutės kalno“. Karolina Šiaulytė „Prisijaukinta vienatvė“. Tekstų lyginimo užduotis

Maironis

NUO BIRUTĖS KALNO

Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga
Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis,
Taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltija!

Kaip ilgėjaus tavęs, begaline, plati!
Ir kaip tavo išgirst paslaptinių balsų
Aš geidžiau, tu pati vien suprasti gali,
Nes per amžius plačių nenutildai bangų!

Liūdna man! Gal ir tau? O kodėl - nežinau;
Vien tik vėtrų prašau, kad užkauktų smarkiau:
Užmiršimo ramaus ir tarp jų nematau,
Betgi trokštu sau marių prie šono arčiau.

Trokštu draugo arčiau: juo tikėti galiu;
Jis kaip audrą nujaus mano sielos skausmus;
Paslapties neišduos savo veidu tamsiu
Ir per amžius paliks, kaip ir aš, neramus.

Maironis. *Pavasario balsai*. Vilnius: Baltos lankos, 1995.

Klausimai ir užduotys

1. Atskleiskite eilėraščio temą.

.....
(1 taškas)

2. Kokius jausmus žmogus išgyvena vienatvės valandą? Atskleiskite teigiamą vienatvės poveikį.

.....
.....
(2 taškai)

3. Kuo ypatinga eilėraščio vieta? Nurodykite dvi ypatybes.

.....
.....
(2 taškai)

4. Kodėl savo išgyvenimams atskleisti lyrinis subjektas renkasi išskirtinę vietą?

.....
(1 taškas)

5. Profesorė V. Daujotytė eilėraštyje išskiria tris „troškimo intonacines bangas“. Mokslininkės teiginį paremkite citatomis.

.....
.....
.....
(3 taškai)

6. Kuo lyrinio subjekto išgyvenimai panašūs į jūros stichiją?

.....
(1 taškas)

7. Įrodykite, kad ketvirtoje strofoje eilėraščio žmogus paguodžiamas.

.....
.....
(1 taškas)

8. Nurodykite bent du Romantizmo bruožus, atpažintus eilėraštyje „Nuo Birutės kalno“.

.....
(2 taškai)

Karolina Šiaulytė „Prisijaukinta vienatvė“

Ypatingas priešiškus vienatvei yra juntamas paauglystės laikotarpiu, pasireiškdamas paviršutiniškais antrosios pusės paieškoms. Nors žmogus yra sukurtas meilei, tačiau neretai jaunuoliai pastarąją supaprastina iki dviejų būtybių artimų santykių lygio. Nesakau, jog paauglystės laikotarpiu reikėtų atsisakyti meilės – širdžiai neįsakysi, tačiau, mano manymu, derėtų vengti neapgalvotų tariamos antrosios pusės paieškų, kurių paskata tėra nenumaldomas noras priversti vienatvę kapituliuoti kito žmogaus buvimu išstumiant ją iš savo gyvenimo. Tokie egoistinių tikslų įgyvendinimo siekiu paremti santykiai ne tik neatitolina vienatvės, bet taip pat sužaloja besiformuojančią asmenybę, svarbiausiu jos gyvenimo laikotarpiu atvėrusią menkai pažįstamam žmogui skrynias, keliolika metų saugojusias sielos turtus ir šventus dalykus, pasmerktus sutrypti.

Drįsčiau teigti, jog mano minėtoji ir žmonijos neapykantą užsitraukusi būseną gali būti ne tik destruktivi, harmoniją trikdanti, bet ir kuriamoji jėga. Tačiau tam, kad vienatvės negatyvumas transformuotųsi į pozityvą, ją reikia prisijaukinti. Vienatvės prisijaukinimas nėra pagrįstas uždarumu ir bendravimo su kitu asmeniu vengimu. Prisijaukinimas turėtų būti suprastas kaip ignoravimo apraiškų nebuvimas žmogaus ir vienatvės santykiuose. Prisijaukinęs vienatvę, žmogus yra pajėgus priartėti prie giluminio savęs pažinimo. Tikrai vienatvėje, kai žmogaus kūniškos ir dvasios ausys nėra užguitos tuščios buities šurmulio ir atviros širdies balso skelbiamoms žinioms, asmuo gali išgirsti Dievo kvietimą veikti ir suvokti, ką reikia pasirinkti. Vienišos valandos yra unikalios tuo, jog būtent jomis yra nutapomi šedevrai, parašomos iškalbingiausios eilės, kvapą gniaužiančios knygos, taip pat gimsta genialiausios idėjos. Tik vienišomis valandomis gali aiškiai įsiklausyti į savo mintis, nesibaimindamas, kad svetima mintis įsibraus į asmeninę erdvę. Tik vienišomis valandomis gali iki galo įsijausti į aukso bangomis išsiuvinėtų debesų, pieniškų jūros purslų, sodrių saulėlydžių, šviesių vasaros naktų su žvaigždžių kompleksais visateisio savininko vaidmenį.

Vienatvė yra dovana, suteikta žmogui kaip galimybė, vedanti į aiškesnį savęs pažinimą, dvasinį poilsį ir talentų sklaidą, tačiau ji gali tapti ir prakeiksmu, pesimizmo pagrindu. Tik nuo paties žmogaus priklauso, ar jis vienatvę prisijaukins ir leis gyvenime reikštis jos kuriamajai jėgai, ar bėgdamas nuo vienatvės, nepaliks jai nieko kito, kaip veikti destruktivumo ir disharmonijos pagrindais.

(314 žodžių)

Šiaulytė K., „Prisijaukinta vienatvė“ /<http://www.manopsichologija.lt/prisijaukinta-vienatve>

Klausimai ir užduotys

1. Kodėl paauglystėje stengiamasi bėgti nuo vienatvės?

.....

(1 taškas)

2. Kodėl nepritariama paauglių antrosios pusės paieškoms?

.....

.....

(2 taškai)

3. Kaip suprantate posakį „prisijaukinti vienatvę“?

.....
(1 taškas)

4. Nurodykite vienatvės privalumus.

.....
.....
(2 taškai)

5. Kodėl kūrėjui būtina kūrybinė vienatvė?

.....
(1 taškas)

6. Atskleiskite požiūrio į vienatvę dvilypumą.

.....
(1 taškas)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

7. Kas sieja ir kas skiria nagrinėjamus tekstus.

7.1. Kokia tema sieja eilėraščių ir straipsnį?

.....
(1 taškas)

7.2. Kuo skiriasi poeto vienatvės interpretacija ir psichologės požiūris į vienatvę?

.....
.....
(2 taškai)

Iš viso 24 taškai. Surinkta.....

Kūrybinis darbas

Perskaitykite keletą psichologų straipsnių apie vienatvę, pasikalbėkite su artimaisiais, tėvais šia tema. Sukurkite (atkurkite) kelis dienoraščio įrašus vienatvės tema.

Projektinis darbas

Išleiskite klasės dienoraščio įrašų apie vienatvę knygą. Aptarkite iliustracijas. Surenkite šios knygos skaitymo valandėlę.

9. **Antanas Baranauskas „Anykščių šilelis“. Adomas Mickevičius „Ponas Tadas“.**
Tekstų lyginimo užduotis.

Antanas Baranauskas

ANYKŠČIŲ ŠILELIS

Žali ėgliai kaip kvietkai po dirvonus kerį;
Terpu jų kiškiai guli, kropkos vaikus peri.
Krūmai, žole barzdoti, kraštais mišką riečia,
Ir linijos parėjos skersai mišką šviečia.
Alksniai, lepšių sodyba, palaukėm sužėlę,
Šakom kekes riešučių lazdynai iškėlę
Atokaitoj brendina. Ė karklai po slėnį
Terp liulančių paversmių pamėgo pavėnę.
Putinai krauju varva, serbentai po Šlavę
Ir paliūnėm kur ne kur prieglaudą sau gavę.
Baltasai miškas kalnais, kaip tik padaboji:
Čia berželiai kaip meldai Pašlavį apstoję,
Čia visais lapais dreba epušės nusgandę;
Kožnoj klaiką nekantrios žalktyčios atrandi.
Čia ąžuolai ir uosiai prie eglėm sustojo,
Lyg tartum čia žalktienė patį apraudojo,
Kai pieno putos vietoj kraujo puta plūdo,
Ir su vaikais iš savo motiniško sūdo
Medžian gailysta virto - pati egle tapo,
Jaunučiukus aptaisė vaikus rūbais lapo.
Ieva, gluosna ir blendis, grūšia, obelėlė;
Savo seserį skundžia liekna sedulėlė.
Vinkšnos, šalteksniai, liepai ir nesuskaityti
Kitokių medžių skyriai terp jų išsklaistyti.
Juos tiktai miške augę žmonės tepažįsta,
Daktarai ir žiniuonys, ką po miškus klysta;
Jų lapais, jų žievelėm arba šaknia kieta
Nuo ligų ir padarų gydžia visą svieta.
Ė mum, prastiem žmonelėm, tik žiūrėt patogu,
Kai juos dengia Apveizda žalių lapų stogu;
Kai kožna burbuolytė išsprogsta, suskyla,
Kai žiedų varške šakos obelų pražyla,
Kai pervasar žaliuoja tamsaus šilo šone,
Kai rudeniop lapeliai geltoni, raudoni
Tartum krauju Marčiupio pakalnes aptraukia
Ir kai pliki stabarai pavasario laukia.

È pušelės! pušelės tos nesurokuotos!
Tankios, aukštos ir lieknos, viršūnės kvietkuotos,
Ir vasarą, ir žiemą kaip rūtos žaliuoja,
Liemuo liemenį plaka, kaip nendrės siūruoja.
Už pusvarsčio nesmato - toksai tankumynas!
Nors nei laužais, nei šiekštom nežugriuvęs, grynas;
Nei šakelės nudžiūvę, nežupynę vietos,
Pušys aukštos ir lygios, tartum nugenėtos.

Baranauskas A. *Anykščių šilelis*: poema. Vilnius: Petro ofsetas, 2009.

Klausimai ir užduotys

1. Kokia poemos „Anykščių šilelis“ tema?

.....
(1 taškas)

2. Nurodykite poemos „Anykščių šilelis“ žanrą ir pagrįskite bent dviem argumentais.

.....
.....
(3 taškai)

3. Medžių paveikslas kuriamas pasitelkiant pasakų motyvus. Kokios pasakos motyvą atpažinote 67–76 eilutėse? Atsakymą argumentuokite bent dviem citatomis.

.....
.....
.....
(3 taškai)

4. Metafora – žodžio reikšmės perkėlimas, pagrįstas daiktų, reiškinių ar jų savybių panašumu. Iš 60 – 70 ir 80 – 90 eilučių išrašykite medžius apibūdinančias metaforas. Ką tekstui suteikia šios meninės priemonės vartojimas?

.....
.....
.....
(3 taškai)

5. Poemoje kuriamas ne tam tikro laiko, o apibendrintas gamtos paveikslas. 85 – 92 eilutėse raskite šiam teiginiui argumentų.

.....
.....
.....

(1 taškas)

6. Pušų aprašyme pajuntame subtilų gimtosios kalbos grožį. Išrinkite vaizdingus apibūdinimus. Kokias pušų ypatybes nori išskirti poetas?

.....
.....
.....

(3 taškai)

7. Kokius Romantizmo bruožus atpažįstate poemoje? Atsakymą pagrįskite bent dviem argumentais.

.....
.....

(2 taškai)

Adomas Mickevičius

PONAS TADAS

Miškai! Tai jūs tankmėj karalius tas medžiojo,
Kurs paskutinis šalną Vytauto nešiojo.
Atstovas paskutinis Jogailaičių galios
Ir paskutinis mūs medžiojęs karalius.
Gimtiniai mano medžiai! Jeigu dievas duotų,
Kad laimė grįžt Tėvynėn man nepavėluotų,
Ar būtų lemta man jus vėl tenai išvysti,
Jūs, prie kurių prabėgo mano kūdikystė?
Ar gyvas dar Baublys, kurio liemens drūtumas
Senatvėj taip išpurto, lyg erdviausias rūmas?
Ten dvylika žmonių prie stalo sėst galėjo.
O gojus, kur prie Mindaugo pilies žydėjo?
Ar tebestovi liepa nuostabaus didumo?
Jos ūksmėje erdvės nebuvo niekad stoka:
Ten, būdavo, porų bent šimtas žaidžia, šoka.

Paminklai mūsų! Kiek tai jūs lig šiol nuvirto,
Valdžios ir pirklio kirviai kiek tai jūs iškirto!
Nei girios giesmininkams vietos nebeliko,
Nei dainiam, kuriem ūksmės, kaip tiem paukščiam, tiko.
Juk liepa Kochanovskiui įkvėpė tiek rimų.
Kazokų dainius mums pro ąžuolo ošimą
Jo ūksmėje dainas dainavo stebuklingas!
Ir aš esu tiek daug saviems miškams skolingas!
Šaulys nekoks, medžioklėj laimės neieškojau.
Draugų pašiepiamas, aš svajones medžiojau.
Tyloj ant kupsto sėdęs miško tankumyne,
Aš, būdavo, raizgiau svajų žavingą pyne.
Aplinkui samanos štai pūpso sidabrinės,
Pamargintos sunka sutraiškintos mėlynės.
Tenai paraudę viržiai driekiasi pro žolę –
Jų kupstelius dabina spalgenų karoliai.
Aplinkui prieblanda. Čia šakos nusikorę
Kaip žalias debesis žemai pakibo ore.
O viesulas taip šėlsta kažkur virš to skliauto,
Lyg tūkstančiai garsų dejuotų, kauktų, griautų.
Didingas, keistas triukšmas! Kartais man vaidenos,
Kad ties manim pakibęs šėlsta jūros tvanas.

Mickevičius A. *Ponas Tadas*, Vilnius: Vaga, 1974.

Klausimai ir užduotys

1. Kodėl lenkiškai rašiusio A.Mickevičiaus kūryboje aktuali lietuviška tematika?

.....
.....

(1 taškas)

2. „Miškai – yra tarsi istorijos sergėtojai“, – teigia prof. V.Daujotytė. Kokį istorinį laikotarpį mena Lietuvos miškai nurodytoje ištraukoje? Argumentuokite.

.....
.....

(2 taškai)

3. Lietuvos medžių galybę atskleisti padeda Baublio įvaizdis. Ką žinote apie Baublį?

.....
.....

(1 taškas)

4. Kokia meninė priemonė pasitelkiama norint įrodyti Baublio „drūtumą“? Atsakymą argumentuokite citata.

.....
.....

(2 taškai)

5. Kodėl pranykusi Lietuvos miškų galybė? Kaip miškų likimą galima būtų sieti su Lietuvos likimu?

.....
.....

(2 taškai)

6. Miškai ir girios – romantikų įkvėpimo šaltinis. Įrodykite bent dviem ištraukos pavyzdžiais.

.....
.....

(2 taškai)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

7. Kas sieja ir kas skiria nagrinėjamus tekstus.

7.1. Kokia tema sieja A.Mickevičiaus ir A.Baranausko poemų ištraukas?

.....
.....

(1 taškas)

7.2. Kuo skiriasi dviejų romantikų miško vaizdavimas?

.....
.....

(2 taškai)

Iš viso 29 taškai. Surinkta.....

Kūrybinis darbas

Sukurti diktanto tekstą gamtos tema (5 kl.). Su mokytoja aptarkite numatomą tikrinti žodžių skaičių, tikrintinų rašybos ir skyrybos taisyklių būtinumą, vertinimo normas.

Projektinis darbas

Inicijuokite mokykloje Raštingiausio moksleivio konkursą (jei dar nevyksta), surenkite geriausio diktanto rinkimus, iš anksto pasirenkę (susikirčiavę, aptarę tartį), padiktuokite ir ištaisyskite penktokų diktantus.

Mitai aiškina pasaulį

10. „Pasakojimas apie Sovijų“. Teksto suvokimo testas

PASAKOJIMAS APIE SOVIJŲ

1 Sakmė apie pagonišką paklydimą, kaip Sovijų dievu vadina.

2 Sovijus buvo žmogus. 3 Pagavęs laukinį šerną, išėmęs iš jo devynias blužnis, davė jas iš jo gimusiems iškepti. 4 Tiems jas suvalgius, supykęs ant gimusiųjų iš jo, bandė nužengti į pragarą. 5 Pro aštuonerius vartus nepajėgė, pro devintus savo norą patenkino gimusiojo iš jo, kitaip sakant, sūnaus padedamas. 6 Broliams ant jo supykus, šis išsiprašė jų: „Nuėjęs surasiu savo tėvą.“ 7 Ir atėjo į pragarą. 8 Tėvui su juo pavakarieniavus, padarė jam guolį ir palaidojo jį žemėje. 10 Rytą atsikėlus paklausė jo, ar gerą atilsį turėjo. 11 O jis suklykė: „Ak! Kirminų ir šliužų ėdamas buvau.“ 12 Kitą dieną vėl jam padarė vakarienę, įkėlė į medį ir paguldė jį ten. 13 Rytą paklausė jo. 14 O jis pasakė: „Bičių bei uodų daugybės ėdamas buvau, aiman, kaip sunkiai miegojau.“ 15 O kitą dieną, sukūręs laužą didelį, įmetė jį į ugnį. 16 Rytą jo paklausė, ar gerai pailsėjo. 17 Jis atsakė: „Kaip vaikelis lopšyje saldžiai miegojau.“

18 O didis šėtoniškas paklydimas, kurį įvedė į lietuvių giminę, jotvingius, prūsus, jemius, lybius ir daug kitų tautų, kurios Sovijos tautomis vadinasi. 19 Jos Sovijų, gyvenusį Abimelecho laikais, laiko savo vėlių vedliu į pragarą ir iki šiol savo mirusiųjų kūnus degina ant laužų. 20 Kaip Achilas ir Ajantas, ir kiti graikų kilmės, – šį paklydimą Sovijus jiems įvedė, kad aukotų nelabams dievams: Andajui ir Perkūnui, kitaip tariant, griautiniui, ir Žvorūnai, kitaip tariant, kalei, ir kalviui Teliaveliui, nukalusiam jam saulę, kad šviestų virš žemės, ir numetusiam jam saulę ant dangaus.

21 Šis nelabas paklydimas pas juos atėjo iš graikų. 22 O metų nuo Abimelecho ir nuo nelabojų Sovijaus gausios giminės iki šių metų, kuriais pradėjome rašyti šias knygas, yra 3446 metai.

(262 žodžiai)

Lemeškin I. *Sovijaus sakmė ir 1262 metų chronografas*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 322.

Klausimai ir užduotys

1. Kur įterptas šis lietuvių mitas? (Atsakydami galite pasiremti www.saltiniai.info svetainėje pateikta informacija apie Sovijaus mitą.) Kaip pavadintas šis intarpas?

.....

.....

.....

(2 taškai)

2. Padalykite pateiktą tekstą į tris dalis. Kokią galėtumėte išskirti 1) įžanginę ir 2) pagrindinę mito dalis? O kur prasideda 3) mito pabaigoje pridurti rašiusiojo – „viduramžių istoriko“ – samprotavimai? Į lentelę įrašykite sakinių numerius.

	***	Nuo kurio iki kurio sakinio apima
1	Įžanginė dalis	
2	Pagrindinė dalis	
3	Pabaigoje pridurti rašiusiojo samprotavimai	

(3 taškai)

[Įžanginė dalis]

3. Į kokias tris dalis – mįslingus motyvus - savo ruožtu galėtumėte išskaidyti teksto įžanginę dalį?

.....

.....

.....

(1 taškas)

[Pagrindinė dalis]

4. Lentelėje įrašykite, apie ką pasakojama pagrindinėje mito dalyje.

	Sovijaus „miegojimo“ (mirties poilsio) būdas	Ar gerai pailsėjo? Kodėl?
1		
2		
3		

(3 taškai)

5. Kokį paprotį siekta iškelti ir pateisinti šiuo mitu? Koks epizodas tai pagrindžia?

.....

.....

.....

(2 taškai)

[Pabaiga]

6. Kokios Sovijaus tautos (giminės) išvardijamos? Koks bendras šių tautų bruožas paminimas? (Galite pacituoti.)

.....
.....
.....

(2 taškai)

7. Su kuo palyginamos šios mirusiųjų kūnus deginančios tautos?

.....
.....
.....

(1 taškas)

8. Kodėl Sovijus įvedė tokį paprotį?

.....
.....
.....

(1 taškas)

9. Koks kito mito – susijusio su Teliaveliu – fragmentas čia įterpiamas?

.....
.....
.....

(1 taškas)

[Bendras klausimas]

10. Kokias lietuvių tyrinėtojai yra iškėlę Sovijaus vardo kilmės hipotezes, su kokiais žodžiais sieja Sovijaus vardą? Įvardykite bent dvi sąsajas. (Atsakydami pasiremkite www.saltiniai.info informacija.)

.....
.....
.....

(2 taškai)

Iš viso 18 taškų. Surinkta.....

11. Lietuvių mitologinės sakmės. Tekstų atrankos užduotis

Atidžiai perskaitykite šias lietuvių senųjų tikėjimų, arba mitologines, sakmes ir atlikite testo užduotis. (Sakmių šaltinis: *Lietuvių folkloro chrestomatija*, parengė Bronislava Kerbelytė ir Bronė Stundžienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996.)

1

BULVIŲ KAPLIUOTOJA

Kai gyvenau Laukininkuose, mūsų bulves pradėjo laumė kapliuot*. Darbuojas kažkokia plaukais apsileidus moteris, ir gana, – nei niekas jos prašė, nei samdė, ir niekas nežino, kas ji tokia yra. Jau keturias užuoganas** nukapliavo. Gena mano brolis vakare galvijus pro šalį, o laumė dirba. Jis ir klausia:

– Kieno tu bulves kapliuoji?

– Kieno gi, savo!

Ant rytojaus ten nuėję rado pamestą gražų kaplį, ir ji daugiau nebeateidavo dirbt.

Buvo neišpasakytai geros bulvės tam daikte***, kur ji nukapliavo.

LTt 4 548. P. Subartonių k., Merkinės vls., Alytaus aps. – Aleksandras Milius, 37 m. U. J. Balys 1936.

Ž

Žodynėlis

* Kapliuoti – su kapliu kaupti (bulves, daržoves).

** Užuogana – vienu kartu dirbamas žemės ruožas (ppr. tarp dviejų gilesnių neužartų vagų), plati lysvė, baras.

*** Dáiktas – 3. vieta.

2

DĒKINGA GYVATĖ

Nuėjo miškan viena žmona. Seniai seniai šitai buvo. Ir mato – gyvatė vaikus turėjo, gimdė vaikus ant šakos. Ana paklojo nosinę ir padėjo duonos kąsnelaitį, ir nuėjo.

Tik praėjo kiek metų, gal dešimt. Ana, šitoji moteris, ištekėjo ir vaiką gimdė. O toji gyvatė su aukso karūna atėjo pirkion ir padėjo prie lovos aukso karūną. Atsidėjo. Sako, kad šitai buvo teisybė.

LTR 4426(95). P. Šalakundžių k., Apso apyl., Braslavo raj., Baltarusija – Ona Beinorienė, 55 m. U. J. Trinkūnas 1972. AT 156 B¹. Kituose variantuose gyvatė padeda karūną į kūdikio lopšį; užaugęs vaikas daug žino.

3

VAIVORYKŠTĖ ĮTRAUKIA VERŠĮ

Piemuo ganė lauke veršius, tai straublė (vaivorykštė) sutraukė veršį. Rado veršį išmestą kitoj pusėj ežero.

LTR 2378(197). P. Salakas, Zarasų aps. – A. Būgienė, 65 m. U. E. Rūkštelytė 1940.

4

IŠVILIOTAS PAPANČIO ŽIEDAS

Senoviniu laiku skerdžius pametė gyvulį ir nuėjo in krūmus ieškot. Ir staiga jam papuolė paparčio žiedas į vyžą*. Paėjo toliau – kad žino, kur jo tas veršiukas!

Atsirado greit ir velnias. Sako:

– Pamainykim batus į vyžas.

Sutiko skerdžius. Nusiauna tą vyžą, o velnias – už paparčio žiedo! Užsijuokė ir su tuo batu pabėgo.

LTR 4562(48). P. Jurgionių k., Aukštadvario apyl., Trakų raj. – J. Silvanavičius, 70 m. U. E. Dagytė 1973.

Ž Žodynėlis

* *Vyžà* – iš karnų pintas senovinis apavas.

5

LAUMĖS PAUPIUOSE

[Laumės] ir dienomis paupiais skalbdavusios savo žlugtus*. Kad kada žmogus, pro jas eids, pasakydavęs: „Padėk Dievs, panos laumės, giedra diena, balts žlugts!“ – tai jos atsakydavusios: „Dėku dėku, prašom praeidams čia apsilanky!“ Tai praeidams, kas jų nebijodavęs, kad užeidavęs į tą vietą, ir atrasdavęs ten padėtą gražiausią skotertį** ar rankšluostį. <...>

SIŠLSA 439. P. Reibinių k., Šiaulių aps. – Briedienė. U. M. Slančiauskas XX a. pab.

Ž

* *Žlūgtas* – 2. vienu kartu skalbiami ar ką tik išskalbti skalbiniai.

** *×Skōtertis* (sl.) – 1. staltiesė; 2. lovos paklodė, drobulė.

IŠTVERMINGA VERPĖJA

Vieno šeimninko rejoje* velniai rodydavosi. Šeimninkas sako mergei:

– Jei tu išbūsi rejoje vieną naktį, gausi geriausią karvę.

Mergė pasiėmė kalvaratą**, gramnyčinę žvakę***, šiaip lempelę ir išėjo į reją. Verpia verpia, ir pradėjo velniai užti rejoje. Prieina velnias ir klausia:

– Gausi karvę?

– Gausiu, – atsakė mergė.

O velniai dūksta ir dūksta. Priėjo kitas velnias ir vėl klausia:

– Gausi karvę?

– Gausiu, – atkirto mergė.

Taip šėlo velniai iki dvyliktos valandos. Kai gaidžiai užgiedojo, velniai prapuolė. Ir šeimninkas gavo duoti mergei geriausią karvę.

LTR 2903(64). P. Šatės, Kartenos aps. – J. Lekstutis, 52 m. U. V. Milius 1947. Variantuose mergina budi prie mirsiojo, o dūkstantiems velnias atsakinėja sėdinti už karvę ir veršį.

Ž Žodynėlis

* *Rejà* – 1. javų kraunamas trobesys su džiovykla, klojimu; jauja.

** ×*Kalvarātas* (sl.) – 1. verpiamasis ratelis.

*** ×*Gramnỹčios*, ×*Grabnỹčios* (sl.) – tokia krikščionių šventė (vasario 2 d.). *Gramnỹčinė žvakė* – minėtą dieną bažnyčioje pašventinta žvakė.

? Klausimai ir užduotys

1. Pagal mitines būtybes senųjų tikėjimų, arba mitologinės, sakmės skirstomos į 10 grupių:
 - 1) laimės,
 - 2) ligos, giltinė,
 - 3) numirėliai,
 - 4) vaiduokliai,
 - 5) velniai,
 - 6) gamtos dvasios – laumės, undinės, Perkūnas, vėjas,
 - 7) namų dvasios – aitvaras, kaukas,
 - 8) nepaprasti žmonės – raganos, burtininkai,
 - 9) nepaprasti gyvūnai,
 - 10) lobiai.

Nustatykite, kokiai grupei turėtų priklausyti kiekviena iš šešių pateiktų mitologinių sakmių ir įrašykite jos numerį į lentelę:

Sakmės nr.	1	2	3	4	5	6
Grupė pagal mitines būtybes						

(6 taškai)

2. a) Įsižiūrėkite į pateiktose sakmėse vaizduojamų įvykių erdvę ir laiką. Kurioje iš sakmių erdvė ir laikas yra pats konkrečiausias, apčiuopiamas, įvardintas? Pacituokite sakinį, iš kurio matyti, kad erdvė ir laikas yra konkrečiai įvardinti.

(2 taškai)

b) Pagal pasakojimo pobūdį, erdvės ir laiko vaizdavimą mitologinės sakmės gali būti dviejų rūšių. Pirmosios rūšies sakmėse pasakotojas išreiškia asmeninį santykį su vaizduojamais įvykiais, antrosios rūšies sakmėse tokio santykio nėra.

Pailiustruosime pavyzdžiais. Pavyzdžiui, girdite dvi sakmes, kurios prasideda taip:

I. *Mano prosenelio pusbrolis buvo vilkolakis...*

II. *Senovėje būta tokių žmonių, kurie čia žmonėmis, čia vilkais būdavo...*

Surūšiuokite pateiktas sakmes, kuri iš jų būtų artima I rūšies pavyzdžiui, o kurios – II rūšies pavyzdžiui, ir jų numerius surašykite į lentelę:

	Sakmės ar sakmių nr.
yra asmeninis santykis	
asmeninio santykio nėra	

(6 taškai)

3. Kuriose sakmėse susidūrimas su mitine būtybe baigiasi laimėjimu, o kuriose – nuostoliu? Atsakymus surašykite į lentelę.

Susidūrimas su mitine būtybe...	Sakmių nr.
... baigiasi laimėjimu	
... baigiasi nuostoliu	

(6 taškai)

Iš viso 20 taškų. Surinkta.....

Pasakos gyvybingumas

12. Pasakos struktūros analizė. Tekstų lyginimo užduotis

LYDŽIO PASAKA

Lietuvių variantas

Vieną kartą dvi mergaitės velėjo rūbus paupėj žiemos laiki prie ekertės¹. Viena mergaitė parėjo namo, o kita liko rūbų mazgoti². Jai bemazgojant rūbus, atplaukia lydys ir, iššokęs ant ledo, klausia mergaitę:

– Ar būsi mano žmona?

Mergaitė nusigando, bet prižadėjo.

– Tai lauk šiandien piršlių, – jis pasakė ir vėl nuplaukė.

Kaip parė[jo] namo, vakari kad atūžė su zvanais³, su puikiausiom kariatom ir įėjo į vidų puikiasias piršlys ir jaunikaitis. Jau tarėsi važiuoti ant pražvalgų⁴ – tėvai priešinosi:

– Kaip gi mes už tokio vyro leisiva savo dukterį? Mes biedni⁵.

Bet nieko nežiūrėjo, tuoj sutarė važiuoti su tėvais ant pražvalgų. Jis sako:

– Mano namai netoli, tik prie upės.

Tėvai važiuoja prie upės, žiūri – nieko nėra. Tuoj iš vandens išsikėlė ponaitis, atrakino duris ir liepė važiuoti. Bet tėvas nusigando: kaip jis važiuos su arkliu – gal norėdamas smerties⁶ gauti? Tuoj tas ponaičiukas įsisėdo į razvalią⁷, sušėrė arkliui ir nuvažiavo su tėvais į dvarų. Tėvai apžiūrėjo jo dvarus – puikiasias palocius⁸. Paskui parvažiavo namo, po vestuvių jaunasai su jaunuju išvažiavo. O tėvam prisakė niekam nieko nesakyti.

Po pusės metų mergaitė pasiilgo savo tėvų ir įsinorėjo važiuoti namo paviešėti. Parvažiavo, pasiviešėjo. Sūnus nusprendė susekti, kas čia yra, kad upėj jie prapuola. Nutarė pasergėti. Kartą, kai mergaitė jau buvo ten nuvažiavusi, jis nuėjo prie upės ir pamatė baltą kunkulą. Kai dėjo lazda – ir perskyrė tą kunkulą. Mergaitė sugrižo namo, pabėdojo, kad jos vyras pražuvo: būtų po pusės metų iškilį į šį kraštą.

(233 žodžiai)

Ž Žodynėlis

¹ Ekertė – eketė

² Mazgoti – plauti

³ Zvanas – varpas

⁴ Pražvalgai – jaunojo namų apžiūrėjimas prieš vestuves

⁵ Biedni – neturtingi

⁶ Smerties – mirties

⁷ Razvalia – plačios rogės

⁸ Palocius – rūmai

VYRAS ŽALTYS
Baltarusių variantas

Gegutė šaukia savo vyrą: „Ja-kup, Ja-kup!“ Štai kaip buvo.

Gyveno mergina. Nuėjo prie upės. Ir štai išlindo žaltys ir kalba žmogaus balsu. Nusivedė ją į požemį ir ten virto žmogumi. Gimė jiems berniukas ir mergaitė. Broliai nuėjo ieškoti mergos. Sužinojo viską. Paklausė vaikų, kur žaltys. Berniukas nepasakė, o sesutė išdavė tėvą. Broliai nužudė žaltį. Parėjo merga ir pasakė jiems:

– Daugiau manęs nematysite.

Ir pasivertė raiba gegute. Ir vaikus savo pavertė: berniuką – balandžiu, o mergaitę – gyvate. Visi jie užkerėti žmonės.

(81 žodžiai)

VYRAS ŽALTYS
Ukrainiečių variantas

Kartą nuėjo merginos prie upės maudytis, nusimetė sukneles. O čia, nežinia iš kur atsiradęs, iššliaužė žaltys, atsigulė ant vienos merginos suknelės ir sako jai:

– Jeigu tekėsi už manęs, atiduosiu suknelę.

Mergina nors ir labai nenorėdama, bet turėjo sutikti. Ir kai tik sutiko, jos suknelė pasidarė auksinė, o žaltys virto jaunikiu.

Jie pradėjo gyventi. Žmogus-žaltys vadinosi Kupinu. Gimė jiems sūnus.

Po trejų metų jie susiruošė važiuoti aplankyti jos tėvus. Atvažiavo, o Kupinas bijo eiti į trobą. Jis pasislėpė po prieangiu. O broliai pamatė jį ir užmušė.

Sesuo, kai pamatė, ką padarė broliai, nuliūdo, virto gegute ir pradėjo kukuoti:

– Ku-piñ! Ku-piñ!

O per Petrines prisigėrė drėgmės ir nutilo, ir tyli iki kitų Petrinių, iki liepos dvyliktos dienos.

(118 žodžių)

BROLIS PASIUVO SESERIAI SKRANDUTĘ¹ IŠ BLUSOS ODOS
Estų variantas

Gyveno kartą brolis ir sesuo. Brolis pasiuvo seseriai skrandutę iš blusos odos ir paskelbė: tam, kas pasakys, iš kokios odos ta skranda, atiduosiąs savo seserį už pačią.

Kartą eina sesuo prie šulinio vandens parsinešti, staiga išoka į kibirą žaltys ir sako:

– Aš žinau, iš kokios odos tavo skrandutė: tavo skrandutė iš blusos odos.

Turėjo toji mergaitė su žalčiu eiti. Žaltys nusivedė ją paupin, juodu nuėjo upės dugnan gyventi.

Kartą sesuo atėjo brolio lankyti, pasiėmusi tris savo dukteris. Brolis paklausė dukterų, kaip jos ten gyvenančios. Didesnės nieko nesakė, o mažoji prasitarė, kad jos gyvena upėje. Brolis paklausė, kas jų tėvas. Mergaitė atsakė:

– Žaltys mūsų tėvas.

Brolis nuėjo prie upės, pasiėmęs baslį. Kai žaltys išlindo iš vandens, brolis jį nudaigojo².

Sesuo su dukterimis grįžta prie upės, bet niekas neatėjo paupin jų pasitikti. Tada motina pasivertė beržo kamieniu ir šakomis, pirmoji duktė pavirto beržo žieve, antroji – beržo tošimi, o trečioji – beržo lapeliais. Taip atsirado beržo medis.

(161 žodis)

Ž Žodynelis

¹ Skrandutė – kailinukai

² Nudaigojo – nužudė

? Klausimai ir užduotys

1. Čia pateikti keli skirtingi pasakos *Eglė žalčių karalienė* variantai. Varijavimas – viena būdingiausių tautosakos ypatybių. Įvardykite, kuo skiriasi šie variantai.

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kas bendra visiems šiems tekstams?

.....
.....

(1 taškas)

3. Vienas iš pasakos variantų turi įžangą. Nurodykite, kuris, ir pacituokite.

.....
.....

(1 taškas)

4. Kiek variantų turi išbandymo motyvą? Nurodykite.

.....
.....

(2 taškai)

5. Palyginkite pasakų atomazgas. Paaiškinkite, kas, jūsų manymu, nulėmė jų skirtumus.

.....
.....
.....

(2 taškai)

6. Nurodykite, kurio varianto pabaiga būdinga stebuklinėms pasakoms, o kurių – artimos sakmėms.

.....
.....

(1 taškas)

7. Ar šie pasakų variantai pagrindžia teiginį, kad liaudies pasakų stiliui būdingas glaustumas ir neapibrėžtumas? Įrodykite pavyzdžiais.

.....
.....
.....

(4 taškai)

Iš viso 13 taškų. Surinkta.....

Kūrybinė užduotis

Susipažinkite su Leonardo Saukos sudarytu ir parengtu veikalu „Pasaka *Eglė žalčių karalienė*“ (I–IV t., 2007–2008). Vartydami šį leidinį, pasidomėkite, koks buvo „Eglės žalčių karalienės“ paplitimo arealas.

13. Lietuvių pasaka „Šalčio dovanos“. Teksto suvokimo testas

ŠALČIO DOVANOS

Buvo senelis ir senelė. Senelė buvo nesveika, nuolatos kosėdavo ir nieko negalėdavo dirbti. Užtatai senelis jos nemylėjo ir diena iš dienos laukė, kad tik greičiau numirtų. Bet senelė net negalvojo mirti, kentė ir kentė sau toliau. Senis, nebesulaukdamas senės numirštant, paėmė ją, įmetė vienmarškinę į rogeles, nuvežė į mišką, išmetė ant kalno ir parvažiavo sau namo. O šąla, šąla, kad net spraga! Senelė prisiglaudė prie akmens ir sėdėdama laukia mirties: mato, kad jau reikės sušalti. Jai besėdint, atėjo baisiai didelis ponas ir klausė senelę:

– O ką – šąla, senel?

– Šąla, ponuliuk, kaipgi nešąla: jau dabar jo laikas, tegul šąla sau sveikas!

Apsigręžęs ponas ir nuėjo tolyn. Tuo tarpu ir šaltis truputį sumažėjo. Palaukėjus ateina tas pats ponas, bet jau mažesnis. Atnešė kailinius, batus, nuometą ir pusę sūrio ir vėl klausia:

– Ar šąla, senel?

Senelė atsakė:

– Šąla, ponuliuk. Jo darbas, jo laikas, tegul šąla sau sveikas.

Tada ponas apvilko senę kailiniais, apavė kojas, aprišo nuometą ir, padavęs pusę sūrio, liepė valgyti, o pats vėl sau nuėjo. Ir šaltis visiškai sumažėjo. Apšilo senelė, sėdi prie akmenų ir valgo sūrį. Netrukus pamatė, kad kažin kas atvažiuoja gražioje karietoj, užkinkytoj ketvertu arklių. Kai privažiavo artyn, pažino, kad tai tas pats ponas, tiktai jau buvo visiškai mažutis. Privažiavęs klausė:

– Ar šąla, senel?

– Šąla, ponuliuk, kaipgi nešals: jo darbas, jo laikas, tegul šąla sau sveikas!

Tada ponas išlipo iš karietos, pasodino į ją senelę, davė jai maišą pinigų ir liepė važiuoti namo. Parvažiuoja senelė namo. Pamatęs senelis, kad kažin kas karietoj įvažiavo jo kiemelin, pamanė, kad koks ponas atvažiavo jo lupti už senelės sušaldymą. Išbėgo iš trobelės be kepurės pasitikti ir pamatė, kad karietoje sėdi senelė ir turi maišą pinigų. Dabar senelis su senele susitaikė ir gražiai sau toliau gyveno.

Netoli jų, kaimynystėje, gyveno kitas senelis, kuris, išgirdęs apie šitą atsitikimą, susikalbėjo su savo pačia apgauti šaltį. Nors pirmiau abu santarvėję gyveno, bet dabar tyčia pradėjo senis senės neapkėsti ir, šalčiams atėjus, nuvežė ją ant kalno ir paliko tenai vienmarškinę. O šąla, kad net pykšti ir tvoros lūžta! Ateina labai didelis ponas ir klausia senę:

– O ką? Šąla, senel?

Senė pakėlė užšalusias akis ir, vos begalėdama apversti liežuvį, ėmė keiktis ir plūstis, sakydama:

– Atsitrauk, tu prakeiktasis! Kad tave perkūnėliai užmuštų!

Apsigręžė ponas ir nuėjo. Tuo tarpu dar labiau šalti pradėjo. Palaukėjus truputį, vėl ateina tas pats ponas, bet jau daug didesnis, ir klausia senę:

– Ar šąla, senel?

O senė kaip ir pirma keikė ir vis šaukė, kad jį perkūnas užmuštų. Jinai mat manė, kad tas ponas tyko jos pinigų pakliudyti, kuriuos ji tikėjosi gauti. Taip besėdėdama ir besibardama, senė ėmė ir sustingo. Tada šaltis įkišo ją į maišą, įdėjo maišą į geldą, užkinkė kiaulę ir nuvežė prie senio

trobelės. Pamatė senis, kad atvažiuoja, su džiaugsmu išėjo pasitikti, bet, pamatęs, kad ne arkliais karietoj atvažiavo, o tik kiaule geldoje, senis nuliūdo. Pamatęs maišą, tuoj puolė prie jo, manydamas, kad tai pinigai. Atrišo, žiūri – jo senė sustingusi.

(471 žodis)

Gyvasis vanduo: lietuvių liaudies stebuklinės pasakos. Sudarė B. Kerbelytė. Vilnius: Vyturys, 1989, p. 254–256.

Klausimai ir užduotys

1. Ar šią pasaką galima vadinti stebukline? Pagrįskite.

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Apibūdinkite pirmąją senelę. Kokios charakterio savybės jai būdingos? Pagrįskite.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Apibūdinkite senelės vyrą. Kuo jo elgesys neetiškas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Kodėl šaltis nubaudžia kaimynus?

.....
.....

(1 taškas)

5. Kaip pasakoje perteikiama tam tikra moralinė vertybinė pozicija? Pagrįskite:

- a) siužetu, nes
- b) moralizavimu, nes
- c) pasakotojo pozicija, nes

(2 taškai)

6. Ar būtų galima teigti, kad pasakoje aukštinamos krikščioniškos moralinės vertybės? Atsakymą pagrįskite.

.....

.....

.....

(2 taškai)

Iš viso 11 taškų. Surinkta.....

Kūrybinė užduotis

Pasidalykite mintimis apie senatvę ir neįgalumą. Papasakokite, kaip įsivaizduojate save senatvėje, kokios globos ir priežiūros norėtumėte sulaukti, kas ją turėtų suteikti. Papasakokite (parašykite vaizdelį), kaip jūsų suaugę artimieji globoja vyresnius giminaičius, ligonius, kaip jūs ir jūsų bendraamžiai globoja žmones ar gyvūnus.

14. Kazys Saja „Po to, kai jie pavirto medžiais“. Eugenijus Žmuida „Eglė žalčių karalienė“: gyvybės ir mirties domenai“. Tekstų lyginimo užduotis

Kazys Saja

PO TO, KAI JIE PAVIRTO MEDŽIAIS

Eglės jauniausioji, Drebulėlė, ilgai stebėjosi – kaip čia taip atsitiko?.. Rodos, dar vakar ji basa bėginėjo po kopas, čiulpė niekad neragauto medaus korį ir keliskart prašė, kad mama papūstų į jos degančius skruostus, į kuriuos taip nubučiovo, šiurkščiom barzdom nutrynė linksmi nepažįstami dėdės, mamos broliai, pas kuriuos jie atkeliavo paviešėti. O štai ji jau stovi pavirtus medeliu ir pati nežino, džiaugtis ar liūdėti, gera ar bloga šitaip stovėti, dairytis ir leistis visų vėjų sūpuojamai.

Anksčiau mama truputį pykdavo, kad ji tokia nenuorama, triukšmadarė ir patarška, o dabar pasižiūrėkit, kaip ji surimtėjo, išaugo! Kokias gražiais lapeliais sužaliavo! Jeigu jau visi, atėjus laikui, kaip nors keičiasi, tai mums labai pasisekė, galvojo Drebulėlė ir pati stebėjosi – kokia ji pasidarė protinga! O štai tie barzdoti mamos broliai... Kas jiems atsitiko? Iš pradžių atrodė tokie geri, taip kvėpėjo gardžia duona ir žuvim...

O paskui?.. Žadėjo parodyti briedį plačiaragi, nusiviliojo juos į girią, o čia išsilaužė kas rykštė, kas lazda ir grasindami ėmė šaukti, sakyti, kad jų tėvas esąs ne žmogus, o slibinas! Bjaurus žaltys, kuris net žmoniško vardo neturi. O jeigu ir turi, koks gi tas vardas? Koks? Kaip jie prisišauksią savo tėvą, kai čia į valias pasisvečiavę norėsią sugrįžti namo?

Ir ne tiek rykščių, kiek to baisaus dėdžių pasikeitimo išsigandus Drebulė pasakė, su graudžiom ašarom išverkė, kad jos tėvas visai ne žaltys, ne pabaisa, - kad jis labai geras, geresnis už juos! Kad jis Žilvinas vardu, o mama jį net Žilvinėliu vadina.

Vyriausias sūnus Ažuolas nėmaž nesididžiavo tuo, kad jie su Uosiu ir su išrengtu, vienais marškinėliais bevilkiniu Beržu net skaudžiai dėdžių plakami rykštėmis neišdavė tėvo – nepasakė jo vardo. Nesmerkė jis ir vargšės Drebulėlės, tik labai krintosi dėl to, kad motina Eglė pati pavirto ir juos visus pavertė medžiais, atimdama galią sūnums atkeršyti už tėvą.

Kodėl jie, savo kruvinus dalgius pastogėj sukabinę, ir toliau valgo duoną, šildosi saulėj ir meta į jūrą tinklus, kur tebeplūduriuoja Žilvino kraujo puta? Kodėl jie nepavirto smiltyse merdinčiais gluosniais, bangų graužiamais akmenimis, dvėseliena mintančiais juodvarniais?

Saja K. *Po to, kai jie pavirto medžiais: apsakos, apsakymai, pasakos*, Vilnius: Vaga, 1976.

Klausimai ir užduotys

1. Ką išgyvena Drebulė, pavirtusi medžiu?

.....
.....

(1 taškas)

2. Kaip Drebulė vertina savo pokyčius?

.....
.....

(1 taškas)

3. Kokios priežastys paskatino dukrelę išduoti savo tėvą?

.....
.....

(2 taškai)

4. Kaip vertinate Drebulės poelgį?

.....
.....

(1 taškas)

5. Įrodykite, kad Ažuolas yra vyriškumo, stiprybės pavyzdys.

.....
.....
.....

(3 taškai)

1. Kokio likimo nusipelnė Žilvino žudikai? Atsakymą pagrįskite citata.

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kokia menine priemone atskleidžiamas žudikų moralinis vertinimas?

.....
.....
.....

(1 taškas)

Eugenijus Žmuida. „Eglė žalčių karalienė“: gyvybės ir mirties domenas*

Taigi dabar jau aišku, apie kokią lūžį pasakoja Eglės tragedija – apie gyvybės ir mirties domeno netektį (kartu ir šventumo praradimą). Eglės broliai, genties vyrai, kupini įtarumo ir slaptos neapykantos, kuri verčia juos kankinti vaikus. Jie nori atskleisti gyvybės paslaptį ar pasitvirtinti spėjimą, kad kuriant gyvybę dalyvauja ir jie. Tai, ką galiausiai išduoda Drebulė, yra prisipažinimas, žinoma, užkoduotas metaforomis, kad jų, Eglės vaikų, tėvas yra ne žaltys, bet žmogus. Juk tai, kad Žilvinas yra ne žaltys, o vyras, gražus jaunuolis, žino tik Eglė ir jos vaikai. Eglės broliai priverčia Drebulę išduoti šią paslaptį. Laikantis logikos reikėtų vėl pasiūlyti tam tikrą korekciją ir manyti, kad išties ne visi vaikai žinojo paslaptį, tik Eglės dukra, mergaitė, būsima moteris. Berniukai paslapties neišduoda, nes jos paprasčiausiai nežino. Tai, kad jie neva kantrūs, stiprūs, vyriški, galėjo būti sugalvota ir pridėta vėliau, jau žvelgiant iš kitų (tėvo) pasakojimo pozicijų. Scenos miške, prie medžių su kankinimais, ugnimi, plakimu ir pan. kelia asociacijų su iniciacijos – išbandymų ir išventinimų į vyrus – ritualais, kurie labai svarbūs bendruomenėje ir gerai, t. y. neatsitiktinai, pasakoje įkomponuoti. Visai kitą prasmę turėjo Drebulės kvotimas – tačiau aiškinantis svarbiausią pasakos mintį kol kas šios prielaidos nėra esminės.

Eugenijus Žmuida „Eglė žalčių karalienė“: gyvybės ir mirties domenas // „Šiaurės Atėnai“, 2010 08 13, <http://www.satnai.lt/2010/08/13/%E2%80%9Eegle-zalciu-karaliene%E2%80%9C-gyvybes-ir-mirties-domenas/>

Ž Žodynis

*domenas - valda

? Klausimai ir užduotys

1. Kodėl Eglės broliai kankina vaikus?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kokią paslaptį išduoda Drebulė?

.....
.....
.....

(1 taškas)

3. Kodėl Eglės sūnūs, anot E. Žmuidos, neišduoda paslapties? Argumentuotai įvertinkite autoriaus nuomonę.

.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Kokiam funkciniam stiliui priskirtumėte šią ištrauką? Argumentuokite.

.....
.....
.....

(3 taškai)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

1. Įvardykite temą, kuri sieja abu tekstus?

.....
.....

(1 taškas)

2. Atskleiskite Drebulės išdavystės interpretacijos skirtumus.

.....
.....

(2 taškai)

Iš viso 22 taškai. Surinkta.....

Kūrybinis darbas

Sukurti miniatiūrą (50–80 žodžių) „Virsmas Egle“, „Virsmas Drebulė“, „Virsmas Ažuolu“. Surengti geriausių miniatiūrų skaitymą: parinkus muzikinį foną parengti literatūrinę kompoziciją „Virsmas medžiu“.

Projektinis darbas

Sukurti 15–20 min. filmą „Nemušk žalčio“ (žalčiai profesionaliajame mene ir grožinėje literatūroje).

**14. Justinas Marcinkevičius „Devyni broliai“. Giedrė Šmitienė „Grupės „Skylė“
dvidešimtmečiui, arba Laisvės kovų tema II“. Tekstų lyginimo užduotis**

Justinas Marcinkevičius
DEVYNI BROLIAI

PIRMAS ATSIDUSIMAS

Vidurnaktyje krūpteli miškai,
kažką baisaus ir tikro atsiminę.
Nuošia vėjas, švelniai ir minkštai
paliesdamas jų atmintį medinę.

Nuo jūros grįžta broliai devyni,
sunkius dalgius į klevą sukabina.
Ir maudosi rūstybės vandeny,
ir vienas kito broliu nevadina.

O aš turiu jiems rankšluostį paduot,
prie stalo padalinti duonos plutą.
Susidrumstė likimai ir vanduo
ir išplakė į krantą kraujo putą.

Viltis ir baimė medžių rievėse
lyg papiruso ritiniuos sustingo.
Neapraudota kažkieno dvasia
pražydo kūkaliu ant lauko sielvartingo.

Kūkali, kviečio broli! Kaip gražiai
siūbuoja purpurinis tavo žiedas!
Kaip sunkiai šiandien kaimo kraitvežiai
pušų kalneliu tris karstus atgieda...

Marcinkevičius Just. *Poemos*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007.

Klausimai ir užduotys

1. Pirmame eilėraščio posme galima nuspėti istorinį laiką. Įvardykite, koks tai laikas. Kokia meninė priemonė padėjo atskleisti? Pagrįskite.

.....
.....
.....

(3 taškai)

2. Kokios pasakos motyvą atpažinote antrame eilėraščio posme? Kas padėjo atpažinti?

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Kaip pasakos motyvas padeda atskleisti praeities kraupumą?

.....
.....
.....

(1 taškas)

4. Išrašykite metaforą, atskleidžiančią brolių susipriešinimą.

.....
.....
.....

(1 taškas)

5. Kokios pasakos motyvą atpažinote trečiame posme? Kas yra šios strofos lyrinis subjektas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

6. Kokį vaidmenį turi atlikti lyrinis subjektas? Kuo toks vaidmuo artimas tautosakos kūriniiui?

.....
.....
.....

(2 taškai)

7. Apie kokios vertybės išsižadėjimą kalbama ketvirtame posme?

.....
.....

(1 taškas)

8. Kokias gamtmeldiško, senojo tikėjimo apraiškas atpažįstate šioje strofoje?

.....
.....

(1 taškas)

9. Penktame posme gretinami vienas kitam prieštaraujantys dalykai: „Kaip sunkiai šiandien kaimo **kraitvežiai**/ pušų kalnelin tris **karstus atgieda...**“ Ko siekiama šia įtaigia menine priemonė (oksimoronu)?

.....
.....

(1 taškas)

10. Kaip istorinis laikas veikia vertybes ir žmogaus pasirinkimą?

.....
.....

(2 taškai)

Giedrė Šmitienė „Grupės „Skylė“ dvidešimtmečiui, arba Laisvės kovų tema II“

Aistės Smilgevičiūtės ir grupės „Skylė“ programą „Broliai“ laikau 2011-ųjų nacionalinės reikšmės įvykiu. Nacionalinė reikšmė šiuo atveju yra susijusi su istorine kultūrine atmintimi, meile Tėvynei ir patriotiškumu. Šie išvardyti dalykai, viena vertus, yra tiesiausiai susiję su lietuviškąją tapatybę palaikančia ir kuriančia nacionaline kultūra. Ir kultūros politikos formuotojai demonstruoja tam skiriantys daugiausia dėmesio. Kita vertus, nenustebčiau, jei kas nors pamatęs žodį „patriotiškumas“ jau liovėsi šį straipsnį skaitęs. Šis ir į jį panašūs žodžiai yra praradę turinį. Susidaro **paradoksas**: meilė Tėvynei lyg ir visiems žinomas dalykas, tačiau nebepatiriamas, neišgyvenamas. Panašu į pasakas apie užburtus dalykus, kurie yra šalia ir kartu lieka neprieinami. Pokario pasipriešinimas – apie jį taip pat, atrodo, tarsi viską žinome, tačiau šį tekstą rašydama dar kartą supratau, kiek daug sąmonėje dalykų, trukdančių šiandien gyvenant remtis istorine to laiko atmintim. [...]

Dabartinių vaikų seneliai augo pokariu. Augo laiku, kai aikštėse gulėjo išniekinti kūnai. Jei jų ir nematė, įtampa tvyrojo ore. Šiandieninis jų neryžtingumas, baimės, net meilė turi buvusių išgyvenimų žymę. Sovietmetis, visomis jėgomis teigdamas, kad iš šios kovos nieko nebuvo ir

nebus (arba kad jos iš viso nebuvo), ne vienam šio laiko išgyvenimus pavertė traumine patirtimi. Tik atrodo, kad šie dalykai yra toli. Jiems skirti vos keli tyrimai. Nežinau, kas ir kodėl palaiko jų buvimą nuošalėje. Tariamai jau ištyrinėta, išsiaiškinta. O iš tiesų tai ir medžiaga dar nebaigta rinkti. Atrodo, sąmoningai skatinamas požiūris, esą partizanavimą sunku atskirti nuo pokariui būdingos sumaišties, atskirų plėšikavimo, banditizmo atvejų. Pamažu į šį unikalų istorijos laiką atsigręžia menininkai. Beje, neproporcinga dalis pokario tematikos darbų kuriami emigrantų arba imigrantų – Antano Šileikos romanas „Pogrindis“, Vinco Sruoginio ir Jono Ohmano filmas „Nematomas frontas“, Šerpytės fotografijos, Ohmano dokumentiniai filmai etc. Galima galvoti, kad užsienio auditorijai ši tematika įdomesnė nei mums, tačiau kartu akivaizdu, kad čia gyvenantiems autoriams sunkiau apie tai kalbėti. Gal tik V. V. Landsbergis yra „etatinis“ šios temos gvildintojas. **Estezinis** meno grįžimas prie šių klausimų yra reikalingas; jis taiko, gaivina, o kartu ir saugo istoriją bei atskirą patirtį.

Šmitienė G. „Apie „Brolių“ reikšmę nacionalinei kultūrai“, Šiaurės Atėnai 2012 04 20 <http://www.satėnai.lt/2012/04/20/apie-%E2%80%9Ebroliu%E2%80%9C-reiksme-nacionalinei-kulturai/>

Ž Žodynis

Paradoksas – samprotavimas, įrodantis ir teiginio teisingumą, ir jo klaidingumą.
Estezinis – padedantis skirti vertybes nuo nevertybių.

? Klausimai ir užduotys

1. Kodėl Aistės Smilgevičiūtės ir grupės „Skylė“ albumas „Broliai“ yra metų nacionalinės reikšmės įvykis?

.....
.....

(1 taškas)

2. Kodėl straipsnio autorė teigia, kad patriotiškumą šiandien suvokiame paradoksaliai? Kuo ši situacija primena pasaką?

.....
.....

(2 taškai)

3. Kodėl pokario pasipriešinimui skirti vos keli tyrimai? Nurodykite du argumentus.

.....

(2 taškai)

4. Kaip į unikalų istorijos laiką atsigręžia menininkai? Kodėl ši tema labiau domina emigrantus ir imigrantus?
Nurodykite dvi priežastis.

.....
.....
.....

(3 taškai)

5. Kodėl šia tema turėtų domėtis menininkai?

.....
.....

(1 taškas)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

Baigdami sakinius, paaiškinkite, kas sieja ir kas skiria šiuos du tekstus.

- 7.1. Šiuos tekstus sieja tai, kad juose atskleidžiamas menininkų požiūris į

.....

(1 taškas)

- 7.2. Šie tekstai skiriasi tuo, kad pirmasis priklauso,
rūšiai, o antrasis –, rūšiai.

(2 taškai)

Iš viso 28 taškai. Surinkta.....

Kūrybinis darbas

Sukurkite reklaminį tekstą apie Giedrės Šmitienės straipsnyje minimo menininko darbą. Neužmirškite reklaminio teksto struktūros ir stiliaus reikalavimų, poveikumo ir informatyvumo kriterijų.

Projektinis darbas

Savarankiškai susipažinkite su straipsnyje minimais menininkų darbais ir Vasario 16-osios minėjimui sukurkite reklaminį lankstinuką ar vaizdo siužetą, įtaigiai ir meniškai siūlantį bendraamžiams susipažinti su kūrėjų darbais.

16. Vladas Braziūnas „Vainikų šventė“. Elena Baliutytė „Etninės kultūros intertekstas Vlado Braziūno kūryboje“. Tekstų lyginimo užduotis

Vladas Braziūnas
VAINIKŲ ŠVENTĖ

atotvynis blėsavo, po žiemos
galvijai ėjo pirmąkart į žolę
jiem buvo šventė, medžiuose žemuos
žiedai siūbavo, bet pasruvo žemė
jų blyškumu, kuris dabar rusena
tik sapnuose, – ant medžių vyšnios žėri
prieš savo valią – jas diena sutvėrė
išeidama kaip ta vainikų šventė
kur pasiliko be ugnies rusenti

jau nesanti diena, jos paprotys
jau žydi, vysta – ji ir mus paprotys
ji tykiai nyksta – pakelių gyslotis
užnuodytas, keliu atsikratys
žaltys – už ko ji ištekėjo
ir kas vaikai, ir kokio jie tikėjimo?
į juosvą kraują brolių dalgiai yra
rūdija bokštai pasmerktų bažnyčių
nukrinta ežerai – užkeiktą vardą
visi mes turim, kol lemtis netyčia
jį ištaria atspėjus ir ištardo
kas vyšnių naktį, nyrančią į tylą

Vladas Braziūnas *Iš naminio audimo dainos*, Vilnius: Kronta, 2005, p. 64–65.

Ž Žodynėlis

Atotvynis – atoslūgis.

Blėsuoti – sunkiai kvėpuoti.

Klausimai ir užduotys

1. Tradiciniame lietuvių kalendoriuje balandžio 23-oji – Jurginės. Kokių šios šventės užuominų randame pirmame eilėraščio posme? Ką žinote apie šią šventę?

.....
.....

(2 taškai)

2. Eilėraštyje nujaučiamas nykimo motyvas. Apie kokį nykimą kalbama? Kodėl tai svarbu poetui?

.....
.....

(2 taškai)

3. Vienas iš V. Braziūno kūrybos bruožų – folkloro motyvų perkūrimas. Kokios pasakos siužetą atpažįstate? Kuriais citatomis pagrįstumėte atsakymą?

.....
.....

(2 taškai)

4. Literatūrologas K. Urba teigia, kad „užkeiktas vardas“ meistriškai jungia pasakos ir sakmės motyvus. Kaip paaiškintumėte šį teiginį?

.....
.....

(1 taškas)

5. Poetas žaidžia, eksperimentuoja su kalba. Pagrįskite šį teiginį dviem skirtingais (leksikos ir sintaksės) pavyzdžiais.

.....
.....

(2 taškai)

6. V. Braziūnas Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija apdovanotas už „poetinius atradimus, gilinantį lietuvių kalbos lobyną ir baltiškąją pasaulėjautą“. Pasiūlykite savo formuluotę, perteikiančią šio menininko kūrybos esmę.

.....
.....

(2 taškai)

Elena Baliutytė. Etninės kultūros intertekstas Vlado Braziūno kūryboje

Vlado Braziūno (g. 1952), vidurinėsios kartos poeto, išleidusio šešiolika poezijos knygų, gyvenamasis laikas išsitęs per keletą „laiko juostų“, kurias sąlygiškai galima pavadinti Maskvos, Lietuvos ir Europos laiku. Bet jo kūryboje istorinio laiko žymių nėra gausu, nes poetas dažniausiai kalba apie būtąjį nebaigtinį laiką, siekiantį mitologinę, archetipinę „Didžiojo laiko“ pradžią. Šios poezijos būtasis nebaigtinis yra tas pats ciklinis gamtos ritmų laikas, kurį gerai pažįstame iš liaudies kūrybos. Dėmesys etniškumui, liaudies kūrybos tradicijai yra vienas esminių Braziūno poezijos bruožų, kuris dabartiniu „Europos laiku“ įgauna naujų spalvų ir prasmų.

Etnografiška kūryba iš pirmo žvilgsnio neturėtų būti aktuali dabar, kai Lietuva ima gyventi „Europos laiku“: kosmopolitiškėja, laisvėja, kai imamės tikrinti savo identitetą, peržiūrėti vertybes ir pan. Bet, paradoksas, kaip tik dabar Braziūno kūryba patiria ryškų pakilimą: viena po kitos randasi vis naujos poeto knygos, jo kūriniai verčiami į kitas kalbas, pats gausiai verčia ir apskritai yra kupinas įvairių kultūrinių sumanymų, sėkmingai inicijavęs jau ne vieną tarptautinį meno projektą (apie Braziūno kultūrinę veiklą, poezijos vertimus į kitas kalbas bei jos vertinimus, apie jo, kaip vertėjo, atliktus darbus, biografijos duomenis ir kita žr. internetinėje svetainėje: <http://vladas.braziunas.net>). Taigi Braziūnas, vienas etnografiškiausių lietuvių poetų, jaučiasi visavertis naujųjų Vidurio Europos erdvių subjektas. Tokį „paradoksą“ iš dalies galima paaiškinti išoriniais veiksniais: pačioje Europoje regioninės savimonės procesai šiuo metu yra itin suintensyvėję – kuriama poezija ne tik literatūrine kalba, bet ir atskiromis tarmėmis. Antai vieną tokią tarminę poezijos knygą (šveicaro Kurto Marti „Štai eina žmogus“, 2004) iš Berno vokiečių kalbos drauge su Markumi Roduneriu jis yra išvertęs į savo šiaurės aukštaičių panevėžiškių tarmę (tarmiškai – „Va ain žmogs“). Šiais metais Lietuvių kalbos institutas išleidžia tarminę paties Braziūno poezijos rinkinį „Saula prė laidos“ su filologiniu vertimu į lietuvių kalbą ir su autoriaus įskaityta kompaktine plokštele. Akivaizdu, kad poetas siekia stiprinti dialogą su savo kūrybos adresatu: jis orientuojasi ne tik į tradicinį knygų skaitytoją, bet ir į klausytoją.

Baliutytė, E. „Etninės kultūros intertekstas Vlado Braziūno kūryboje“, *Gimtasis žodis*, 2008, Nr. 10, p. 7–13.

Ž Žodynėlis

* Intertekstas (intertekstualumas) – tekstų žaismė, vykstanti viename tekste. Tekstas yra įjungiamas į kitus tekstus, todėl įgauna naujas reikšmes.

? Klausimai ir užduotys

1. Kuo ypatingas V. Braziūno kūrybos laikas?

.....
.....

(2 taškai)

2. Koks yra vienas esminių poeto kūrybos bruožų?

.....
(1 taškas)

3. Kodėl etnografiška V. Braziūno kūryba būtent dabar patiria ryškų pakilimą? Kokiais darbais poetas tai gali įrodyti?

.....
(2 taškai)

4. Kaip poetas stiprina dialogą su savo kūrybos adresatu?

.....
(1 taškas)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

5. Baigdami sakinius, paaiškinkite, kas sieja ir kas skiria šiuos du tekstus.

5.1. Šiuos tekstus sieja
(1 taškas)

5.2. Šie tekstai skiriasi tuo, kad pirmajame
o antrajame

.....
(2 taškai)

Iš viso 20 taškų. Surinkta.....

Kūrybinis darbas

Remdamiesi literatūrologų, paties kūrėjo ir jo bičiulių mintimis, sukurkite esė apie Vladą Braziūną.

Projektinis darbas

Esate girdėję apie Literatų gatvės projektą Vilniuje ir M. Ivanauskienės knygą „Literatų gatvė. Kultūrinis gidas“ (jei ne – pasidomėkite). Surenkite dedikacijų ir poetinių etiudų parodą, skirtą V. Braziūnui.

Liaudies daina ir dainiškoji poezija

17. Tekstų atrankos užduotis pagal lietuvių senųjų dainų žanrą (darbo, kalendorinių apeigų, vestuvinės, karinės-istorinės)

1

SUPKIT MESKIT

1. – Supkit meskit
Mani jaunų,
Kad užvyscia¹
Aukštų kalnų,
2. Aukštų kalnų,
Žalių girių,
Žalių girių
Vųžuolijų.
3. Žali lapai
Nubyrėjo,
Per vupelį
Nutekėj(o).
4. Teka upė
Rūdzyrnuosun²,
Duoda mani
Vargeliuo(sun).
5. Atadėvė
Kaip roželį,
Išdžiovino
Kaip žuvelį.

P. Elžbieta Kajetienė, 59 m., iš Ryžiškės k., Ignalinos r. U. Genovaitė Četkauskaitė 1966. *Sp. Lietuvių liaudies dainų antologija*, sudarė ir parengė Genovaitė Četkauskaitė, 3-asis papildytas leidimas. Vilnius, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2007.

Ž

¹ užvysti – 1. iš tolo pamatyti

² rūdýnas – 1. pelkė su rudu vandeniu, durpynas

NEDĖLIOS RYTŲ VAI IR ANKSTŲJŲ

1. Nedėlios rytų
 Vai ir ankstųjį
 Tai graudžiai barė
 Tėvulis dukrelių,
 Tai graudžiai barė
 Tėvulis dukre(lių).
2. Tai graudžiai barė
 Tėvulis dukrelių,
 Ką sumušė
 Auksalio sciklalį,
 Kų išlėjo
 Žaliųjų vyne(lių).
3. – Oi nebark nebark,
 Tėvule, dukrelės, –
 Vai aš važuosiu
 Šventon bažnyčėlėn,
 Vešu parduoti
 Žaliųjų rūte(lių).
4. Tai aš nupirksiu
 Savo sanam tėvuliu,
 Tai aš nupirksiu
 Auksalio sciklalį,
 Tai aš pripilsiu
 Gailių ašarė(lių).

ČUS 110. P. Mardasavo k., Varėnos raj. – Petras Zalanskas 79 m. U., t. šfr. D. Krištopaitė 1979, ml. šfr. D. Kuzinienė. Sp. *Čiulba ulba sakalas: Petro Zalansko tautosakos ir atsiminimų rinktinė*, 2-as papildytas leidimas, Vilnius, 2008.

AUGIN TĖVELIS VIENĄ SŪNELĮ

1. Augin tėvelis Vieną sūnelį. Sūnelis šėrė Bėrą žirgelį. 2. Girdi tėvelis, Kad jau užrašė Vieną sūnelį Jot in vaineļī¹. 3. Žirgelis žvengia, Sūnelį rengia. Sanas tėvelis Tai gailiai verkia. 4. – Atkelk, močiute, Dvaro vartelius, Kaľbėk, sesula, Meilus žodelius. 5. – Oi broli broli, Brolali mano, Kuriuoj kelaliu Jaunas parjosi? 6. Jei nog rytelių, Tai anksti kelsiuos, Nog vakarėlių – Tai vėlai gulsiuos. 7. Raibi gaideliai Jau sugiedojo. Jauni brolaliai Karan išjojo.	8. – Vai broli broli, Broleli mano, Kur jaunas josi, Naktį nakvosi? 9. – Josiu Rygelėn, Didžion vaineļėn, Kur mandravoja² Jaunus bernelius, Kur muštravoja³ Šyvus žirge(lius). 10. Suguļė broliai Kur už kalnelių, Pro jų galvelas Dūzgia kulkelės. 11. Dūzgia kulkelės Kai bicinėliai, Kerta galvelas Kai kopūstėlius. 12. Kur tos seselės, Baltos gulbelės, Katros lydėjo Viešu kelaliu? 13. Kur tiej brolaliai, Balti berželiai, Katrie mus rengė Jot in vaineļī? 14. Oi kad ateitų, Kad pažūrėtų, Plyštų širdeļė, Nedaturėtų⁴.

ČUS 110. P. Mardasavo k., Varėnos raj. – Petras Zalanskas 79 m. U., t. šfr. D. Krištopaitė 1979, ml. šfr. D. Kuzinienė. Sp. *Čiulba ulba sakalas: Petro Zalansko tautosakos ir atsiminimų rinktinė*, 2-as papildytas leidimas, Vilnius, 2008, 110.

Ž

¹ ×vainà (sl.) – 1. karas

² ×mandravóti (sl.) – mankštinti, varinėti

³ ×muštravóti, ×muštrúoti (sl.) – mokyti karinių pratimų

⁴ ×daturėti – išlaikyti, išverti

OI, AUKŠTI AUKŠTI

1. Oi, aukšti aukšti Girioj medeliai, Maži mano broleliai. 2 k.	8. – Oi, tylėk, neverk, Mūsų dukrela, Mes dažnai aplankysim. 2 k.
2. Oi, užaugš užaugš Mano broleliai, Pakirs girioj medelius. 2 k.	9. Žiemą važeliais ⁵ , Šyvais ⁶ žirgeliais, Pavasarių luoteliais ⁷ . 2 k.
3. Žiemėlį kirto, Žiemėlį vežė, An dvaro klėcį ¹ statė. 2 k.	10. – Tėvuli mano, Širdela mano, Netropysi ⁸ kelalio. 2 k.
4. O ir pastatė, Pabūdavojo ² Ant keturių stulpelių. 2 k.	11. Užaugš kelalis Baltais berželiais, Užkris žaliais lapeliais. 2 k.
5. Kur cik stulpelis, Stiklo langelis Vis gegulai kukuoti. 2 k.	12. – Dukrela mano, Jaunoji mano, Mes gausim ir rodelį ⁹ . 2 k.
6. Ir iškukavo, Ir išlakštavo ³ Iš tėvulio dukrelą. 2 k.	13. Berželius skinsim, Lapelius rinksim, Attropysim kelalį. 2 k.
7. Dukrelą veža, Pasogą ⁴ veda, Dukrelė gailiai verkia. 2 k.	

LTR 1036(10). P. Kazimieravo k., Varėnos vls., Al aps. – Ieva Makselienė, 50 m. U. V. Martinaitytė 1937, ml. šfr. J. Jurga 1950. *Sp. Lietuvių folkloro chrestomatija*, parengė Bronislava Kerbelytė ir Bronė Stundžienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 133.

Ž

¹ klėtis – trobesys javams pilti, drabužiams laikyti ar šiaip kam pasidėti, miegoti, svirnas

² ×budavóti (sl.) – statyti

³ išlakštúoti – išviloti, išprašyti lakštavimu

⁴ ×pasogà (sl.) – ištekančiai dukteriai, seseriai iš tėvų ūkio seniau duodama dalis pinigais, gyvuliais

⁵ vāžis – lengvos išvažiuojamosios vienkinkės ar dvikinkės rogės su sėdynėmis

⁶ šývas – balsvas, pilkšvas (apie arklį)

⁷ luótas – iš medžio išskobtas laivelis, valtis

⁸ ×trópyti (sl.) – atsekti, nepaklysti vykstant

⁹ ×rodà (sl.) – 5. išėitis, išsigelbėjimas

PJOVĖ LANKOJ ŠIENĄ

1. Pjovė lankoj šieną,
Žalias raskilėles¹,
Pjaun ir mane, dobilėlį,
Su šieneliu drauge.
2. Grėbė lankoj šieną,
Žalias raskilėles,
Grėb ir mane, dobilėlį,
Su šieneliu drauge.
3. Džiovin lankos šieną,
Žalias raskilėles,
Džiovin mane, dobilėlį,
Su šieneliu drauge.
4. Vežė lankos šieną,
Žalias raskilėles,
Vež ir mane, dobilėlį,
Su šieneliu drauge.
5. Šėrė žirgams šieną,
Žalias raskilėles,
Šer ir mane, dobilėlį,
Su šieneliu drauge.

LTR 943(3). P. Vitsodžio bžk., Šaukėnų vls., Šiaulių aps. – Mečislovas Virmauskas, 39 m. U. P. Mockaitis 1936, ml. šfr. J. Čiurlionytė. *Sp. Lietuvių tautosaka*, [t.] I, *Dainos*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962, p. 43.

¹ raskilà, rasakilė – tokia pievos žolė

TÈVELI MANO

1. Tèveli mano, Širdele mano, Arki juodas dirveles, Sėk man baltus linelius. 2. Linelius roviau, Rankas mazgojau¹, Nuskandinau žiedelį Į marelių dugnelį. 3. Oi, ir pamačiau Jauną bernelį Keleliu atjojantį Ant juodbėrio žirgelio. 4. – Mergele mano, Jaunoji mano, Ko taip gailiai verki, Ko taip gailiai dūsauji?	5. – Berneli mano, Raiteli mano, Nuskandinau žiedelį Į marelių dugnelį. 6. – Mergele mano, Jaunoji mano, Še, palaikyk žirgelį, Aš pasieksiu dugnelį. 7. Žiedelį siekė – Ir pats nuskendo Į marelių dugnelį, Į gilų vandenėlį. 8. – Sudiev, mergele, Sudiev, jaunoji: Jau ne tavo bernelis, Bet marelių žentelis.

P. Žvirgždėnų k., Daugų vls., Al aps. – Emilija Remeikaitė. U. T. Brazys ~1918–1919. Sg. LTR 205(6). Sp. Lietuvos liaudies dainynas, [t.] XII, Darbo dainos 2: Laukų ir namų darbų dainos, Vilnius, 1997, p. 388.

¹ mazgėti – vandeniui valyti, plauti

² juodbėris – kas tamsiai bėras (apie arklį ar kumelį); bėras – kuris tamsiai rudos spalvos (ppr. apie arklį)

OI, AŠ UŽSIKĖLIAU ANKSTŪJŲ RYTELĮ

1. Oi, aš užsikėliau¹ Ankstųjų rytelį, Da leliumoj rūtela, Ankstųjų ryte(lį), 2. Oi, ir sumaliau Bačkėlį² rugių, Bačkėlį rugių, Kviecalių kitų, Da leliumoj rūtela, Kviecalių ki(tų). 3. Oi, ir išėjau An dzidzio dvaralio, Da leliumoj rūtela, An dzidzio dvara(lio). 4. Ar aušralė aušta, Ar saulutė teka, Da leliumoj rūtela, Ar saulutė te(ka)?	5. Nei aušralė aušo, Nei saulutė teka, Da leliumoj rūtela, Nei saulutė te(ka). 6. Oi, ir atbėga Juodas kudlotas, Da leliumoj rūtela, Juodas kudlo(tas). 7. Oi, ir paėmė Už baltos rankelės, Da leliumoj rūtela, Už baltos ranke(łės), 8. Oi, ir nuvedė In svetimų šalį, Da leliumoj rūtela, In svetimų ša(lį).

P. Guobinių k., Šaulėnų apyl., Veisiejų raj. – Marė Grakauskienė, 65 m. U. P. Jokimaitienė, K. Viščinis 1961, ml. šfr. B. Uginčius 1971, A. Žičkienė 2007. Sg. LTR 4295(2).

¹ užsikėlti – atsikelti gulėjus, pabudus iš miego

² ×bačkà – statinė

KAIP AŠ BUVAU PER MOTUĖĮ

1. Kaip aš buvau per motuĖį,
Vūcia lylia, lyliuteĖ,
2. Aš motuĖį ŗenavojau¹,
Vūcia lylia, lyliuteĖ.
3. Aš motuĖiai patalų klojau,
Vūcia lylia, lyliuteĖ.
4. Po ŗonėliu – paklotėĖį,
Vūcia lylia, lyliuteĖ,
5. Po galvėli – paduŗkeĖį²,
Vūcia lylia, lyliuteĖ,
6. O apsklocie – pėryneĖm³,
Vūcia lylia, lyliuteĖ.
7. Kai pakliuvau pas anytų,
Vūcia lylia, lyliuteĖ,
8. Aš anytai patalų klojau,
Vūcia lylia, lyliuteĖ.
9. Po ŗonėliu – notryteĖį⁴,
Vūcia lylia, lyliuteĖ,
10. Po galvėli – akmenėĖį,
Vūcia lylia, lyliuteĖ,
11. O apsklocie – dagilėĖį,
Vūcia lylia, lyliuteĖ.

P. Elŗbieta Kajetienė, 59 m., iš Ryŗiŗkės k., Ignalinos r. U. Genovaitė Četkauskaitė 1966. *Sp. Lietuvių liaudies dainų antologija*, sudarė ir parengė Genovaitė Četkauskaitė, 3-asis papildytas leidimas. Vilnius, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2007.

Ž

¹ ×ŗenavóti (sl.) – gerbti, mylėti

² ×pāduŗka (sl.) – pagalvis

³ ×pėryna (sl.) – patalai

⁴ notrėlė – toks augalas, panaŗsus į dilgėlę

⁵ dagilis, dagŗs – tokia piktŗolė aŗtriais dygliais

Klausimai ir užduotys

1. Įdėmiai perskaitykite visas aštuonias pateiktas dainas ir nustatykite, kokiam žanrui jos galėtų būti priskiriamos. Atsakykite, užpildydami lentelę:

***	Dainos nr.	Dainos nr.	Dainos nr.
Kalendorinės dainos			
Darbo dainos			
Vestuvinės dainos			
Karinė-istorinė daina			

(8 taškai)

2. Paklausykite dviejų dainų, ir atpažinkite, kelintu numeriu jos pažymėtos tarp jūsų ką tik perskaitytų dainų tekstų:

a)

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LA00/Kalendorini%C5%B3_apeig%C5%B3_daina._I%C5%A1_CD_LIETUVI%C5%B2_LIAUDIES_DAIN%C5%B2_ANTOLOGIJA.LA0324.mp3

b)

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LA00/Kalendorini%C5%B3_apeig%C5%B3_daina._I%C5%A1_CD_LIETUVI%C5%B2_LIAUDIES_DAIN%C5%B2_ANTOLOGIJA.LA0325.mp3

Atsakykite, užpildydami lentelę:

Dainos įrašas	a)	b)
Dainos tekstas	Nr. ...	Nr. ...

(2 taškai)

3. Šiose lentelėse nurodytas dar smulkesnis jūsų perskaitytų dainų skirstymas pagal Lietuvių liaudies dainyno kartoteką. Įrašykite a) kalendorinių, b) darbo ir c) vestuvinių dainų numerius į atitinkamą skiltį.

a)

Kalendorinės dainos	Žiemos ciklo: advento–Kalėdų	Nr. ...
	Pavasario–vasaros ciklo: Velykų (sūpuoklinės)	Nr. ... ir nr. ...

b)

Darbo dainos	Šienapjūtės	Nr. ...
	Linų darbų	Nr. ...

c)

Vestuvinės dainos	Išvažiavimo į jungtuves	Nr. ...
	Išvažiavimo pas jaunąjį	Nr. ...

(8 taškai)

Iš viso 18 taškų. Surinkta.....

18. Lietuvių žiemos ciklo kalendorinių apeigų daina „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“.

Teksto suvokimo testas

Pasiklausykite autentiško dainos įrašo, daryto 1966 m.:

http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LA00/Kalendorini%C5%B3_apeig%C5%B3_daina._I%C5%A1_CD_LIETUVI%C5%B2_LIAUDIES_DAIN%C5%B2_ANTOLOGIJA.LA0323.mp3

P. Antanina Staknienė-Glebiūtė, 60 m. iš Kalvių k.; Trakų raj. U. G. Četkauskaitė 1966. *Sp. Lietuvių liaudies dainų antologija*, sudarė ir parengė Genovaitė Četkauskaitė, 3-asis papildytas leidimas. Vilnius, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2007.

OI, IR ATBĖGA

1. Oi, ir atbėga Bistrus* alnelis, Lėliu kalėda, kalėda,	8. Pušių viršūnes, Aglių šakelas, Lėliu kalėda, kalėda.
2. Bistrus alnelis Devyniaragis, Lėliu kalėda, kalėda.	9. Aš pamatysiu Tėvulio dvarų, Lėliu kalėda, kalėda.
3. An devinto rago Kavošėliai** kalė, Lėliu kalėda, kalėda.	10. Po tėvulio dvarų Povos povinėjo***, Lėliu kalėda, kalėda,
4. – Jūs, kavošėliai, Mano broliai, Lėliu kalėda, kalėda,	11. Povos povinėjo, Panos varinėjo, Lėliu kalėda, kalėda,
5. Oi, jūs nukalkit Aukselio žirklas, Lėliu kalėda, kalėda,	12. Panos varinėjo, Plūksnelas rinko, Lėliu kalėda, kalėda,
6. Aukselio žirklas, Sidabro žiedų, Lėliu kalėda, kalėda.	13. Plūksnelas rinko, Patalus pyšė****, Lėliu kalėda, kalėda.
7. Aš nukarpysiu Pušių viršūnes, Lėliu kalėda, kalėda,	

P. Antanina Staknienė-Glebiūtė, 60 m. iš Kalvių k.; Trakų raj. U. G. Četkauskaitė 1966.

* *×bistrūs* (sl.) – 1. vikrus, greitas, smarkus

** *×kavōlius*, *×kavōlis* (sl.) – kalvis

*** *povinėti* – vaikščioti (apie povą)

**** *pilėti* – 2. daryti, gaminti pripildant (pvz., patalus)

Klausimai ir užduotys

1. Daina „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“ Lietuvių liaudies dainyno kartotekoje priskiriama kalėdotojų dainoms (žr. LLD Kl 338). Perskaitykite pateiktą ištrauką apie kalėdojimo paprotį:

„Vienas ryškiausių šio laikotarpio papročių – kalėdojimas. Kalėdotojai, savaip apsirengę – apsilvilkę išverstais kailiniais, išsitarę paklodėmis, pakulomis*, užsidėję kaukes arba išsisuodinę veidus, vaikščiojo būreliais po kaimą. Užėję į ūkininko kiemą, tokie persirengėliai prašydavosi į trobą, sveikino šeiminius, linkėdami derlingų ir sėkmingų ateinančių metų. Kalėdoti dažniausiai eidavo vyrai, vaikinai, bet kartais prie jų prisijungdavo ir merginos. Namų lankymo per Kalėdas paprotys žinomas visoje Lietuvoje, tačiau atskiri regionai, nors ir išlaikydami bendrą apeigos struktūrą, skyrėsi savitais bruožais. Antai Aukštaitijoje per Kalėdas, o kartais ir visus tarpušvenčius vaikščiojo „čigonaί“, Žemaitijoje kalėdotojai dar buvo vadinami berneliais, o Suvalkijoje persirengėlių vaikštynių išskirtinumą sudarė „šyvio** šokdinimas“ – nuotaikingas vaidinimas, kuriame dalyvavo šyviu, raiteliu, čigonais, gerve, meška, velniais, raganomis ir kitokiais personažais persirengę eitynių dalyviai. Kalėdotojų būrį visuomet lydėjo klegesys, triukšmas, tačiau persirengėliai privalėjo būti gerai pasirengę atlikti savo vaidmenis ir prisiimtą ritualinę pareigą: tinkamai pasveikinti namų šeiminius, giedoti šventas giesmes, palinksminti namiškius savo kalbomis, išradingumu, vaidyba ir, žinoma, dainomis. Dzūkijos ir rytų Aukštaitijos kalėdotojai dainavo specialias dainas.“

J. Ūsaitytė, „Advento-Kalėdų dainų turinio apimtis ir potekstės“, *Lietuvių liaudies dainynas*, [t.] XX, *Kalendorinių apeigų dainos 1: Advento-Kalėdų dainos*. Vilnius, 2007, p. 32.

* *pākulos* – nušukuotų linų ar kanapių liekanos; suvelti linų ar kanapių pluoštai.

** *šyvis* – balsvas, pilkšvas arklis, balsva, pilkšva kumelė.

Kai kuriose iš šių dainų pastebima ryškesnė apeiginė, maginė paskirtis, tiesiogiai atsispindi pačios kalėdojimo apeigos: apdainuojamas namų lankymas, šeiminių aukštinimas, dovanų rinkimas, vaišinimas (a). Kitos kalėdotojų dainos išsiskiria fantastiniais, mitologiniais įvaizdžiais (b).

Kuriam dainų pluoštui – (a) ar (b) priklausytų „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“?

.....
(1 taškas)

2. Ar dainoje piešiami vaizdai yra tikroviški, ar fantastiniai? Raskite (ne vieną, bet bent du) vaizdus ir panagrinėkite, kuo jie yra fantastiniai, kuo tikroviški.

.....
(2 taškai)

Kaip manote, kas galėtų būti šios dainos lyrinis subjektas, besikreipiantis į kalvius, prašantis jų nukalti aukso žirkles, sidabro žiedą ir t. t.? Atsakymą pagrįskite.

.....
.....
(2 taškai)

3. Kodėl norima nukarpyti pušų viršūnes ir eglių šakeles?

.....
(1 taškas)

4. Ar, skaitydami šią dainą, galėtumėte pritarti lietuvių folkloristų pastebėjimams, kad ne tik lietuvių grožinėje kūryboje (pvz., Vytauto Mačernio), bet ir lietuvių dainose dažnos... poetinės vizijos? Savo atsakymą pagrįskite.

.....
.....
(2 taškai)

5. Jau cituotame *Kalendorinių apeigų dainų* įvade Jurgita Ūsaitytė rašė: „Panašią paskirtį – pagerbti vedyboms subrendusius jaunuolius – galima priskirti įstabiosioms kalėdotojų dainoms „Vai, ir atbėgo baikštus elnelis“ (Kl 338), „Atbėgo elnias devyniaragis“ (Kl 339), „Vidury lauko grūšėlė stovi“ (Kl 340), „Kalėdų rytą rožės žydėjo“ (Kl 342 ir Kl 341), „Kalėdų rytą ežerai šalo“ (Kl 343 ir Kl 347), „Ežerai šalo, bernai pašalo“ (Kl 344, 82), „Kataroj varčioj genelis kala“ (Kl 349) ir galbūt kitoms (Kl 349–352).“ (Ten pat, p. 38)
Raskite, kas nagrinėjamoje dainoje sufleruotų apie vedybų perspektyvą?

.....
(1 taškas)

6. Kaip manote, ar povas buvo būdingas lietuvių valstiečio aplinkai paukštis? Ar jo vaizdinys pasitaiko dainose?

.....
.....
(2 taškai)

7. Ką dainai suteikia gausūs deminutyvai?

.....
(1 taškas)

Iš viso 13 taškų. Surinkta.....

19. Marcelijus Martinaitis „Kai sirpsta vyšnios Suvalkijoje“. Lietuvių liaudies daina „Vai tu vyšnia, vyšnele žalioji“. Tekstų lyginimo užduotis.

1 tekstas

Kai sirpsta vyšnios Suvalkijoje,
raudonos, kad pravirkt gali, –
rasa ten laša nuo lelijų –
kaip dalgio ašmenys – gaili.
Ir pjauna širdį tarsi dobilą
lig gyvuonies, lig pašaknų,
o vakarais kažko taip tolima,
kažko nėra – lyg artimų.
Kokia tylą gyvybėn smelkias
kasdienio židinio ugnim!
Tokia daina, kad užsimerkia
dainuodami – lyg mirdami!
Lig pašaknų ten pjauna širdį,
ten teka vandenys liūdnei.
Ir dulkės vieškelių dar šiltos –
tarsi sodybų pelenai.

Martinaitis M. „Kai sirpsta vyšnios Suvalkijoje“, *Tie patys žodžiai*, Vilnius: Vaga, 1980.

2 tekstas

– Vai tu vyšnia, vyšnele žalioji,
Ko nežydi rudenio dienele?
– Vai mergele, mergele jaunoji,
Kaip tau sunku už našlelio aitie,
Teip man sunku rudenį žydėti.
Vai oi oi oi Dievulėliau mano,
Neužaugo dėl manęs bernelis,
Nenušėrė juodbėro žirgelio,
Neatjojo pas mane mergele.
Tik užaugo dėl manęs našlelis,
Tik atjojo pas mane našlelis.

J. Basanavičiaus tautosakos biblioteka „Knygadvaris“
(<http://www.knygadvaris.lt/fiksacijos.php?OId=7058&FId=10009>)

Klausimai ir užduotys

1 tekstas

1. Kokios spalvos dominuoja tekste? Kokie įvaizdžiai jas padeda matyti?

Spalva

Įvaizdis

Spalva

Įvaizdis

(4 taškai)

2. Ko trūksta lyriniam subjektui? Interpretuodami eilėraščių įvardinkite tris dalykus.

.....

.....

.....

(3 taškai)

3. Paašškinkite dvi paskutines eilėraščio eilutes.

.....

.....

.....

(2 taškai)

2 tekstas

1. Kokia pagrindinė paralelė šioje dainoje?

.....

.....

(1 taškas)

2. Kas netrukus įvyks mergelės gyvenime? Iš ko tai sprendžiate? Pacituokite.

.....

.....

(2 taškai)

3. Kokią nuotaiką dainoje kuria jaustukai? Įvardinkite juos.

.....

.....

.....

(3 taškai)

Bendrieji klausimai (tekstų lyginimas)

1. Koks įvaizdis kartojasi abiejuose tekstuose?

.....
(1 taškas)

2. Kuo abiejuose tekstuose skiriasi šio įvaizdžio vaidmuo? Remkitės citatomis.

.....
.....
.....
.....
(3 taškai)

3. Kokiais epitetais apibūdintumėte abiejų tekstų meninę raišką? Kaip manote, kodėl ji skiriasi? Pasamportaukite 2-3 sakiniais.

Pirmojo teksto meninė raiška yra

Antrojo teksto meninė raiška yra

Ji skiriasi, nes

.....
.....
(4 taškai)

Iš viso 23 taškai. Surinkta.....

20. Kūrybinė komandinė užduotis. Vaidybinė diskusija apie lietuvių kalendorinių apeigų dainą „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“ („Atbėga elnias devyniaragis“)

I. Autentiškas folkloras:

Lietuvių žiemos ciklo kalendorinių apeigų daina „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“

http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LA00/Kalendorini%C5%B3_apeig%C5%B3_daina._I%C5%A1_CD_LIETUVI%C5%B2_LIAUDIES_DAIN%C5%B2_ANTOLOGIJA.LA0323.mp3

P. Kalvių k., Trakų raj. – Antanina Staknienė-Glebiūtė, 60 m. U. G. Četkauskaitė 1966. *Sp. Lietuvių liaudies dainų antologija*, sudarė ir parengė Genovaitė Četkauskaitė, 3-asis papildytas leidimas. Vilnius, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2007.

II. Šiuolaikiniai dainos variantai

1.

<https://www.youtube.com/watch?v=hdlIDE679ZyI>

Kūrybinio folkloro grupė „Sedula“: „Atbėga alnis devyniaragis“

2.

<https://www.youtube.com/watch?v=pRUWDGuAsHs>

Klaipėdos folkloro ansamblis „Kuršių ainiai“: „Atbėga alnis devyniaragis“

3.

<https://www.youtube.com/watch?v=peg68rMz1hQ>

Pasaulio muzikos grupė „Marga muzika“: „Devyniaragis“

4.

<https://www.youtube.com/watch?v=mqKGhw6VYLk>

Folkloro grupė „Obelija“: „Atbėga alnis“

[I dainos tekstas]

OI, IR ATBĖGA

1. Oi, ir atbėga
Bistrus* alnelis,
Lėliu kalėda, kalėda,
2. Bistrus alnelis
Devyniaragis,
Lėliu kalėda, kalėda.
3. An devinto rago
Kavoėeliai** kalė,
Lėliu kalėda, kalėda.
4. – Jūs, kavoėeliai,
Mano bročiai,
Lėliu kalėda, kalėda,
5. Oi, jūs nukalkit
Aukselio žirklas,
Lėliu kalėda, kalėda,
6. Aukselio žirklas,
Sidabro žiedų,
Lėliu kalėda, kalėda.
7. Aš nukarpysiu
Pušių viršūnes,
Lėliu kalėda, kalėda,
8. Pušių viršūnes,
Aglių šakelas,
Lėliu kalėda, kalėda.
9. Aš pamatysiu
Tėvulio dvarų,
Lėliu kalėda, kalėda.
10. Po tėvulio dvarų
Povos povinėjo***,
Lėliu kalėda, kalėda,
11. Povos povinėjo,
Panos varinėjo,
Lėliu kalėda, kalėda,
12. Panos varinėjo,
Plūksnelas rinko,
Lėliu kalėda, kalėda,
13. Plūksnelas rinko,
Patalus pylė****,
Lėliu kalėda, kalėda.

P. Kalvių k., Trakų raj. – Antanina Staknienė-Glebiūtė, 60 m. U. G. Četkauskaitė 1966.

* *×bistrūs* (sl.) – 1. vikrus, greitas, smarkus

** *×kavōlius, ×kavōlis* (sl.) – kalvis

*** *povinėti* – vaikščioti (apie povą)

**** *pilti* – 2. daryti, gaminti pripildant (pvz., patalus)

Kūrybinė užduotis

Išklausiusi visus dainos variantus, klasė pasiskirsto į penkias grupes. Kiekviena grupė turi prisiimti atitinkamą vaidmenį ir pabandyti argumentuotai bei įtaigiai apginti savąjį požiūrį, kaip turi būti suprantama liaudies daina:

1 grupė: liaudies dainininkai ir tradicinio folkloro šalininkai

2 grupė: šiuolaikiniai atlikėjai (vokalistai, gitaristai, perkusininkai etc.), savaip interpretuojantys tradicinę muziką

3 grupė: poetai, literatai, folkloristai, besidomintys ir tyrinėjantys daugiausia tautosakos tekstus

4 grupė: muzikai, etnomuzikologai, tyrinėjantys folkloro kūrinių melodiką, ritmiką ir pan.

5 grupė: „taikdariai“, gražbyliautojai, savo iškalba bandantys įtikinti, kad visų nuomonės iš dalies teisingos.

Iš pradžių mokiniai tariaisi grupelėse. Siūlomi argumentai, kodėl šios grupės atstovams turėtų būti teikiama pirmenybė, kodėl jie teisūs. Tegu mokiniai panaudoja kuo daugiau išmonės, kad klasės draugai, tai išgirde, ar pritariamai palinguotų galvas, ar susijuoktų, ar suklustų ir pan. Argumentai gali būti visokie – ir tikri, ir net šiek tiek laužti iš piršto.

Paskui pradeda pati diskusija. (Spektaklis todėl, kad niekas *kol kas* tikrai nemano taip, kaip kalba, tačiau kaip tik sugeba vaidina, kad būtent taip mano.) Nederėtų pamiršti, kad diskusijos išeities taškas – lietuvių daina „Oi, ir atbėga bistrus alnelis“.

„Liaudies dainininkai“, pvz., įrodinėja, kad nieko nėra didingiau už autentišką dainos skambėjimą.

„Šiuolaikiniai atlikėjai“, priešingai, gali pašiepti, kokia atgyvena esąs tradicinis dainų atlikimas.

„Tautosakininkai“ gali pakalbėti apie aptariamą dainos teksto grožį.

„Etnomuzikologai“ supeikia „tautosakininkus“ teigdami, kad dainos tekstas tikrai nėra vertas tiek dėmesio, kiek melodija.

Spektaklyje grupės turi iš eilės išsakyti savo argumentus, atsiliepti į kitos grupės argumentus, klausti, replikuoti ir pan. Kas nors, pavyzdžiui, klasės seniūnas, galėtų diskusiją moderuoti.

Penktoji grupė – „taikdariai“ – diskusijos metu turi viską, kas sakoma, dėti į galvą ir paskui apibendrinti išsakytas nuomones, kai ką pacituoti, pritarti, pagirti ir pan.

Tada būtų gražu visiems sutartinai padainuoti šią dainą.

Antika ir jos ženklai literatūroje

1. Antikos mitai

Mitas apie Orfėją ir Euridikę. Teksto suvokimo testas

Dainius Orfėjas, upių dievo Ojagro (arba Apolono) ir mūzos Kaliopės sūnus, gyveno Trakijoje. Savo puikiu balsu ir kitaros garsais jis sugraudindavo žiauriausius žmones, suburdavo aplink save medžius, išjudindavo uolas, kita linkme nukreipdavo upes, jo klausytis susirinkdavo žvėrys ir paukščiai. Grįžęs iš argonautų žygio jis vedė nimfą Euridikę, kurią karštai mylėjo. Netrukus po vestuvių Euridikė su draugėmis skynė pievoje pavasarinės gėles. Euridikė nepastebėjo tankioje žolėje tūnančios gyvatės ir ją užmynė. Toji įgėlė nimfai į koją ir Euridikė mirė. Atskubėjęs į pievą Orfėjas išvydo ten jau tik bedvasį mylimos žmonos kūną. Ilgai raudojo jis savosios Euridikės, su juo kartu raudojo visa gamta.

Pagaliau nutarė Orfėjas nužengti niūriojon mirusiųjų karalystėn ir paprašyti Hado ir Persefonės grąžinti jam žmoną. Tamsiuoju Tenaro urvu prie Aorno nusileido Orfėjas prie Stikso ir Acheronto upių krantų. Tolumoje pasigirdo irklų pliuškenimas ir prisiartino sielų keltininko Charono valtis. Prašo Orfėjas perkelti jį kitan krantan, bet nesutinka rūstusis Charonas. Užgavo tada Orfėjas kitaros stygas, ir pasklido Stikso pakrantėmis jos garsai. Sužavėjo muzika Charoną ir perkėlė jis Orfėją.

Išlipęs iš valtios Orfėjas nuėjo prie Hado sosto ir nusilenkė. Stipriau užgavo jis stygas ir ėmė dainuoti apie savo meilę Euridikei, apie tai, kokie jie buvo laimingi, apie savo sielvartą jos netekus, apie begalinį mirusiosios ilgesį. Visa Hado karalystė klausėsi Orfėjo raudos, visus sužavėjo jo daina. Nuleidęs galvą klausėsi Hadas. Priglaudusi galvą prie vyro peties klausėsi Persefonė. Sužavėtas muzikos garsų Tantalas pamiršo jį kankinantį alkį ir troškulį, Sizifas nutraukė savo sunkų beprasmį darbą, danaidės stovėjo užmiršusios bedugnį indą. Net rūščioji triveidė Hekatė užsidengė rankomis veidą, kad nesimatytų ašarų jos akyse. Sustingo trigalvis šuo Kerberas, erinijos ir trys teisėjai: Radamantas, Ajakas, Minojas. Pagaliau Orfėjo daina nutilo.

Stojo gūdi tylą. Ją nutraukė dievas Hadas. Jis klausė Orfėjo, ko tas atvykęs į jo karalystę. Prisiekė Hadas nesulaužoma dievų priesaika – Stikso upės vandenimis, jog išpildys dainiaus prašymą. Orfėjas atsakė: „O galingasis valdove, visus mus, mirtinguosius, pasibaigus gyvenimo dienoms, priimi tu į savo karalystę. Bet aš atvykau maldauti, kad išleistum atgal į žemę mano Euridikę. Gražink ją į gyvenimą; tu regi, kaip aš jos ilgiuosi! Ne amžiams juk ją gražinsi, sugrįš ji vėl į tavo valdas. Bet leisk, valdove, patirti Euridikei gyvenimo džiaugsmus, juk ji nužengė į tavo karalystę tokia jauna!“

Susimąstė Hadas ir pagaliau atsakė: „Gerai, Orfėjau. Aš gražinsiu tau Euridikę. Vesk ją atgal į gyvenimą, į saulės šviesą. Tačiau žinok: tu seksi paskui dievą Hermį, jis ves tave, o paskui žengs Euridikė. Bet keliaujant per požemio karalystę, tau nevalia atsigręžti. Jei atsigręši nepasiekęs dienos šviesos, atmink, tuoj pat paliks tave Euridikė ir amžiams sugrįš į mano karalystę“.

Su viskuo sutiko Orfėjas. Keliauja jie atgalios. Prieky žengia Hermis, paskui jį Orfėjas, o už jo Euridikės šešėlis. Greitai perėjo jie Hado karalystę, per Stiksą nieko neklausinėdamas perkėlė juos Charonas. Štai ir takelis, vedantis į žemės paviršių. Sunku juo keliauti, nes jis status ir užverstas akmenimis. Prieblanda, vos matyti priekyje einantis Hermis, nieko nesigirdi. Ar tikrai Euridikė eina iš paskos? Gal pasimetė? Tuomet ji amžinai bus pasmerkta klaidžioti tamsoje. Orfėjas lėtina žingsnį, klausosi. Nieko negirdėti. Bet argi išgirsi šešėlio žingsnius? Vis labiau jaudinasi Orfėjas. Pagaliau viską pamiršęs jis sustojo ir atsigrėžė. Beveik šalia išvydo Euridikės šešėlį. Ištiesė į jį rankas Orfėjas, bet šešėlis ėmė tolti ir išnyko tamsoje. Tarsi suakmenėjęs stovėjo Orfėjas, pagautas nevilties. Jam teko išgyventi antrą Euridikės mirtį, kurios kaltininkas buvo jis pats.

Orfėjas norėjo maldauti Hado dar kartą, tačiau keltininkas Charonas jo jau neperkėlė į kitą krantą. Ilgai sėdėjęs prie Stikso krantų, jis pagaliau sugrįžo į Trakiją.

Orfėjas taip ir neatsigavo po Euridikės netekties, nepamilo nė vienos moters. Į Trakiją atkeliavus dievui Dionisui, jis jo nepripažino, aukščiausiu dievu laikydamas Heliją, kurį tapatino su Apolonu. Todėl Orfėją užpuolė dievo Dioniso palydovės mainadės (bakchantės) ir sudraskė jį į gabalus, o dainiaus galvą ir kitarą jos įmetė į Hebro upės vandenį. Orfėjo galva nuplaukė į Lesbo salą, kur darė įvairius stebuklus ir pranašavo. O Orfėjas ir Euridikė vėl susitiko požemio pasaulyje.

(600 žodžių)

Mito tekstas adaptuotas pagal:

Colette Estin ir Helene Laporte *Graikų ir romėnų mitologija*, iš prancūzų kalbos vertė Laima Račienė, Vilnius: Mūsų knyga, 2005, p. 190–191.

N. Kunas *Senovės Graikijos legendos ir mitai*, Vilnius: Šviesa, 1988, p. 179–184.

Aleksandra Teresė Veličkienė *Ariadnės siūlas. Antikos mitai ir legendos*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998, p. 213–215.

Klausimai ir užduotys

1. Struktūruoti mitą, išskirti pagrindines ir šalutines jo linijas.

(2 taškai)

2. Kas buvo Orfėjas, kokia jo kilmė?

.....
.....
(1 taškas)

3. Kodėl Orfėjas nusprendė keliauti į požemio karalystę?

.....
.....
(1 taškas)

4. Kas ir per kokią upę kelia mirusiųjų sielas į požemio pasaulį?

.....
.....
(1 taškas)

5. Kas yra požemio pasaulio valdovai?

.....
.....
(1 taškas)

6. Kokiu būdu Orfėjas išsikovojo leidimą susigrąžinti Euridikę?

.....
.....
(1 taškas)

7. Kokia buvo sąlyga, kad Euridikė grįžtų į gyvųjų pasaulį?

.....
.....
(1 taškas)

8. Kas vedė Orfėją atgal į gyvųjų pasaulį?

.....
.....
(1 taškas)

9. Kodėl Orfėjas prarado Euridikę?

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

10. Kaip baigėsi Orfėjo gyvenimas?

.....
.....

(1 taškas)

11. Išsiaiškinti pagrindinius mite minimus vietovardžius ir veikėjus.

Vietovardžiai	Veikėjai

(2 taškai)

Iš viso 14 taškų. Surinkta.....

2. Ovidijus „Metamorfozės“ (ištrauka apie Orfėją ir Euridikę). Teksto suvokimo testas

- Lekia padangėm plačiom Himenėjas iš ten, apsisiautęs
Auksaspalve skraiste, ir skuba į šalį kikonų.
Šaukiamas balso Orfėjo, kuris nūn veltui jį kvietė.
Jis atskubėjo, tiesa, bet neatnešė šventiškų žodžių
- 5 Nei linksmumo veidams, nei laimę lemiančio ženkle.
Net ir žibintas, kurį jis laikė, spragsėjo ir dūmais
Gruožė akis, ir net mosuojamas degt nenorėjo.
Baigės blogiau, nei rodė ženklai: kol jaunamartė kartą
Vaikščiojo draug su najadžių pulku po lanką gėlėtą,
- 10 Ten ją įkirto angis į kulnį ir greitai ji mirė.
Ją čia, gyvųjų krašte, apraudojęs Trakijos dainius,
Idant šešėlių šaly nemėginęs laimės neliktų,
Ryžosi pro Tenaro vartus nusileisti į Stiksą.
Ten pro minias bekūnes, pro radusius kapą šešėlius
- 15 Prie Persefonės ir prie vėlių karalystės valdovo
Drąsiai priėjęs, stygas palytėjo, pradėdamas giesmę:
„O galingieji dievai, valdovai šešėlių pasaulio,
Kur mes pateksim visi, kas gimė žemėj mirtingas.
Jei man valia kalbėt ir lūpom, nemokančiom vyliaus,
- 20 Leisit teisybę sakyti – ne dėl to į čia nusileidau,
Kad pamatyčiau Tartarą tamsų ir ne kad suriščiau
Cerberį su trigubais nasrais, Medūzos gentainį,
Ne! Atėjau žmonos, kuriai užmintoji gyvatė
Įtrėškė gausiai nuodų ir ją atėmė žydinčiuos metuos.
- 25 Skausmą norėjau įveikt ir rungiaus su juo, nesiginsiu.
Apveikė Meilė, šviesos karalystėj pažįstama deivė.
Ar ji pažįstama čia – abejoju, bet galima spėti –
Ir jei ne melas, ką sako apie pagrobimą senovėj, –
Meilė sujungė ir jus. Dėl siaubo šios karalystės,
- 30 Kur viešpatauja tylą ir juodo Chaoso tamsybė,
Siūlą gyvybės, meldžiu, sumegzkite vėl Euridikei!
Jūsų gi rankoje viskas, ir, valandą menką užtrukę,
Vieton šiton vėliau ar anksčiau tikrai atkeliausim.
Skubame čion visi, čia mūs paskutinė pastogė.
- 35 Jūsų valdžia žmonėms po to nesibaigia jau niekad.
Ir Euridikė, laiku jai skirtąjį amžių pabaigus,
Jums priklausys. Aš ne dovanoti – paskolint maldauju.
Taigi jei žmoną gražint bus tuščias mano meldimas –
Neisiu ir aš atgalios: mirtim abiejų pasidžiaukit“.
- 40 Šitaip giedojo Orfėjas, žodžius palydėdamas kanklėm.
Vėlės bekraujės dėl jo raudojo, paliovė Tantalas
Lūpomis saikstyt vandens, Iksiono ratas sustojo,

- Paukščiai pamiršo draskyt jeknas, Belidės paliko
Savo šules ir tu ant akmens prisėdai, Sizifai.
- 45 Paveiktos dainiaus giesmės, eumenidės, sako, suvilgę
Ašarom skruostus savus. Nei požemių krašto valdovas,
Nei jo valdinga žmona maldos nevalioja atmesti
Ir Euridikę pakviečia. Žaizdos sulėtintais žingsniais
Vaikščiojo ji tarp vėlių, neseniai palikusių žemę.
- 50 Ją rodopietis Orfėjas atgauna su sąlyga viena:
Neatsigręžti atgal, pakol iš Averno pakalnių
Žemėn išeis: kitaip dovana gaus niekais nueiti.
Žengė skardingu taku per spengiančią tylą Orfėjas,
Takas tas baisiai status, tirštuos šešėlius paskendęs.
- 55 Buvo jau nebetoli nuo žemės krašto abudu,
Kai jis, pabūgęs, kad ji nepavargtų, iš didelės meilės
Gręžėsi pasižiūrėti, ir tuoj Euridikę pradingo.
Tiesė rankas, norėjo apglėbt ir ją kad apglėbtų,
Bet jis tegraibstė miglas, kurios nuo vargšo jo traukės.
- 60 Mirė ir vėl Euridikė, tačiau mirdama nesiskundė
Vyru savu (nes tai juk būtų skundas, kad myli).
Ištarė gaudų sudieu, kurio jau beveik negirdėjo
Vyro ausis, ir vėl nuskubėjo atgal į pakalnę.
Dėl jos antrosios mirties ne mažiau nusigando Orfėjas,
- 65 Kaip nusigąsta žmogus, išvydęs šunį trigalvį
Su grandine sunkia: jam siaubas širdį palieka
Su prigimtim drauge, kai kūnas akmeniu virsta;
Ar kaip Olenas, kuris, žmonos prisiimdamas kaltę,
Ryžos būt vertas bausmės, ir tu, nelaiminga Letėja,
- 70 Kliovusis savo grožiu, seniau taip sutarusios širdys –
Šiandien gi akmenys du daugiaversmės Idos viršūnėj.
Veltui maldavo Orfėjas, norėdamas vėlei praeiti,
Nebepraleido Charontas, tačiau jis nuėjo nuo kranto
Ir ten septynias dienas liūdnai išsėdėjo be duonos:
- 75 Sielvartas, dvasios kančia ir ašaros buvo jo valgis.
Ir pasiskundęs Erebo dievais, kad baisūs beširdžiai,
Grįžo Rodopėn atgal ir Heman vėjų pagairėję.
Trečiąjį kartą pro žvaigždyną Žuvų, gyvenančių jūroj,
Saulė jau baigė praskriet, o moterų meilės iš tolo
- 80 Lenkės Orfėjas galbūt, kad jam nepasisekė baisiai,
Ar gal dėl duotojo žodžio, o jų gi pulkai pageidavo
Dainiaus sau širdį laimėt, ir pulkai per nesėkmę verkė.
Pavyzdį trakų žmonėms jis davė ir sakė, kaip meilę
Vyrams jauniems atiduot ir pirmus pavasario žiedus
- 85 Skinti jaunystės metu, kol tveria trumpos jos dienos.

Ovidijus, *Metamorfozės* (X, 1–85), iš lotynų kalbos vertė Antanas Dambrauskas, Vilnius: Vaga, 1990, p. 201–203.

Klausimai ir užduotys

1. Perskaityti bent 20 eilučių Ovidijaus teksto hegzametru. (1 taškas)
2. Kokius pagrindinius mito apie Orfėją ir Euridikę momentus savo kūrinyje panaudojo Ovidijus?

.....
.....

(1 taškas)

3. Kokius veikėjus, kenčiančius ar gyvenančius požemio pasaulyje, mini Ovidijus?

(2 taškai)

4. Kodėl Orfėjas gauna leidimą pasiimti Euridikę iš požemio pasaulio?

.....
.....

(1 taškas)

5. Kaip tekste įvardijamas požemio pasaulis? Kaip jis atrodo?

.....
.....

(2 taškai)

6. Tarp kokių kūrinio veikėjų ar jų porų išvelgiate paraleles?

.....
.....

(1 taškas)

7. Ką pasakoja šis Ovidijaus tekstas, kokias kelia idėjas?

.....

.....

(2 taškai)

8. Savarankiškai arba kartu su mokytoju išsiaiškinti, kokios antikinės realijos yra tekste ir ką jos reiškia.

Antikinės realijos	Reikšmė

(2 taškai)

Iš viso 12 taškų. Surinkta.....

3. Orfėjo ir Euridikės mito interpretacija XX a. poetų kūrinuose (R. M. Rilke, J. Vaičiūnaitė, S. Parulskis). Tekstų lyginimas.

Rainer Maria Rilke
ORFĖJAS. EURIDIKĖ. HERMIS

Tai buvo sielų kasykla keista.
Tarytumei sidabro tylios gyslos
tamsybėse jos ėjo. Tarp šaknų
ten sunkės kraujas, tekantis pas žmones,
tamsoj sodrus tarytumei porfyras.
Daugiau jokios rausvos dėmės.

Tik uolos,
miškai išmirę, tiltai tuštumoj
ir didis, pilkas, aklas tvenkinys,
kybą virš savo tolimojo dugno
lyg debesis lietaus virš lygumos.
O tarp lankų, švelnių, pilnų kantrybės,
sušvitus blankiai tiesės kelio juosta
lyg balinamos drobės atraiza.

Tai tuo keliu ir artinosi jie.

Vyriškis lieknas žydru chitonu
patylomis nekantriai pirmas ėjo.
Jo žingsnis rijo kelią nė nekramtęs
didžiuliais kėsniais. Rankos jo karojo
tarp klosčių, užsivėrusios ir sunkios,
pamiršusios visai lengvutę lyrą,
kuri suaugus su kaire atrodė
lyg rožė su alyvmedžio šaka.
O juslės jo lyg padalintos buvo:
kol žvilgsnis lyg šuva į priekį lakstė,
čia grįždavo, čia vėl toli toli
ties posūkiu sustojęs lūkuriavo, –
klausa kaip kvapas driekės iš paskos.
Jis tarė kartais ta klausa užgriebęs
žingsnius kitų dviejų, kurie turėjo
jam įkandin iš požemių keliauti.
Paskui – ir vėl tik savo kojų aidas,
tik vėjas nuo apsiausto už pečių.

Tačiau jie eina, sakė jis, jie eina:
nes ištarė balsu, kad pats girdėtų.
Jie eina, eina, tik siaubingai tyliai
jų pėdos mina. Jei galėjęs būtų
jis atsisukti (jei atsigrėžus
perniek nebūtų žuvęs visas triūsas,
kurio štai ėmės), būtų jis išvydęs
tuos tylūnus, tuos nebylius atšlaitėj:

Žinių ir kelio dievą eikliakojį
su gobtuvu klajūno ant akių,
su atkišta pirmyn laiba lazda,
plazdenantį sparneliais prie čiurnų;
o jam prie šono, iš kairės, ir ją, –

taip numylėtą, kad gaudžiau nei visos
raudotojos raudot pratrūko lyra,
kad net pasaulis gimė iš raudos,
kad viskas buvo vėlei pakartota:
miškai ir slėniai, laukas, upė, gyviai,
o apie tą raudos pasaulį tyliai
lyg apie antrą žemę sukos saulė
ir žvaigždės vakarinės, ir dangus,
raudos dangus su iškreiptom žvaigždėm, –
taip numylėtą.

O ji, į dievo ranką įsitvėrus,
ir suvaržyta įkapių, žingsniavo
nedrąšiai, švelniai ir be nekantros.
Ji buvo uždara kaip moteriškė
su vaisium iščiose, jai nerūpėjo
nei tas vyriškis priekyje, nei kelias,
gyveniman vedąs. Tarytum vaisius
saldybės ir tamsos pilna ji buvo
didžios mirties.
Ir ta pilnatvė buvo dar nauja,
tokia nauja, kad jai užgožė viską.

Ji buvo vėl atgavusi mergystę
ir nepaliečiama; ir jos lytis
vėl buvo užsivėrus tarsi žiedas
pavakary, o rankos nuo glamonių
atpratusios taip smarkiai, kad be galo

tykus prisilietimas dievo žeidė
ją kaip šiurkštus begėdžio judesys.

Ji buvo jau ne moteris šviesplaukė,
Minėta kartais dainiaus giesmėse,
nebe sala kvapni platybėj guolio
ir nebe to vyriškio savastis.

Ji buvo kaip ilgi plaukai pasklidus
ir kaip lietus nulijęs susigėrus,
ir išdalinta kaip šimtai aruodų.

Ji buvo jau šaknis.

Ir kai staiga
ją su šūksniu skaudžiu sustabdė dievas
ir tarė: „Jis atsigėžė!“ – jinai
paklausė tyliai nesupratus: „Kas?“

O tolumoj, angos šviesioj kiaurymėj,
pavidalas tamsavo, bet jo veido
įžvelgti negalėjai. Jis stovėjo
ir matė, kaip dievų pasiuntinys
liūdnom akim, netaręs žodžio, grėžias
pusiaukelėj, lydėdamas figūrą,
kuri taku per lanką atgalios
vėl, suvaržyta įkapių, žingsniavo
nedrąsiai, švelniai ir be nekantros.

Rainer Maria Rilke, *Poezija*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.

Judita Vaičiūnaitė
ORFĖJAS IR EURIDIKĖ

Orfėjas

Akmens pastatai – kaip aukšti sarkofagai.

O gatvėj aplieja raudonas aliejus
figūrų šešėlius, iš rūko atlietus,
ir saulė

kaip sargo fakelas

dega.

Tu bėgi tiesėm ir kreivosiom, ir laužtėm,
tuščiom daugiakampėm aikštėm – pirmutinė...

Ir miestas –

kaip griūvanti piramidė

pradaro dangų ir debesis...

Aušta.

Euridikė

Aš baltas manekenas.

Aš sukuosi apšviestoj vitrinoj,

kol mano veido atspindžių nuo gatvių nenutrynė.

Aš tik sapnuojama.

Manęs nebus, kai tu nubusi,

kada akmens ir stiklo pusrutulius pasisuks į saulės

pusę.

Tik įpakavimu blizgės dirbtinės šypsenos.

Aš imsiu vysti

vitrinų spindesį,

nuperkama kaip cigaretės ir kaip viski.

Orfėjas

Nugairintas peronų, prieplaukų, aerodromų vėjo,

raketos sprogimu kurčiam vidurnakty surikęs,

šaukiu tave.

Man teko rolė juodojo Orfėjo –

aš raudu rausvaplaukės Euridikės.

Ir mano vyriška rauda – begarsė ir grasi.

Ji dusina ir veržias. Ir nė kiek nekeista,

kad saksofono gerklėje užgimęs gagesys

išauga į laukinę juodą aistrą.

Kas vakarą visam pasauliui groju

(kol nustelbia mane nykus maištaujantis

džiazbandas)

už metalinių instrumentų kaip už grotų,
visas vienatvės būsenas išbandęs.
Praauga mano šauksmas bokštus ir kalnagūbrių
viršūnes,
ir grįžta kuždesiu rūke – neaiškiai, tykiai...
Jis sukrečiantis –
atgarsio, šešėlio panašumas
į tavo prarastą paveikslą...
Euridike!

Euridikė

Aš pragare. Manęs nešauk. Aš neišgirsiu.
Aš tavo skausmo jokia atgaila nebeišpirksiu.
Aš nenutrinsiu rentgenu išdeginančių pirštų.
Ši sykį jie paskyrė man devintą ratą –
reklamom akinantį, neaprėpiamą paros kvadratą
ir karuselės greity besiliejančias spalvas...
O tiltai ir tramvajai pragariškai trata...
Gyvenimas dabar triukšmingas kaip beprotnamis.
Apšviestas girtas pragaras.
Tik durys liko praviros...
Tik groja negrų džiazas –
didmiesčio šviesų tragingas protrūkis...

Orfėjas

Aš groju kulkos švilpesį pro gatvių triukšmą,
pro saulės šviesą, pro afišų srautą nenutrūkstamą,
pro maršais plaukiantį viršum žemynų žydri,
aš groju –
kulkos švilpesį į širdį.
Kai šimtmečio gale tribūnos keičias, kai žiūrovams
linksma,
tą televizorių ekranuos – aikštės vidury –
viduramžišką linčą
ir ant Žaklinos kelių kraujo srovę limpančią...
Ir spiegiančius varpus – pavojaus perspėjantį
balsą
viršum stiklinių miestų rytą – dulkiną ir balkšvą.
Tą prezidentų triumfo kelią – vienišą, per vėlų,
tą paskutinį – ant patrankos – po dangum –
po peršauta demokratijos vėliava...

Euridikė

Tiktai šešėlis liko grindiny – lyg po atominio
sprogimo.

.....
Užgeso miestai. Ir nugrimzdo gatvė.

Ratų trenksmas apsvaigino.

Bet tavo balsą pažinau – pro juodą žemės pluta –
metalo skardžiagarsį balsą, režiantį lyg plūgą,
nesuprastą naktinę ertmę – saksofono skausmą,
pirmykštę aukštą meilę, požemio uolienu kaustomą,
ir didelių žvaigždynų tylų lėtą užtekėjimą,
ir Letos vandenų dar vos išvelgiamą švytėjimą...

Orfėjas

Manęs jie neužmuš akmenimis per bakchanaliją –
tiek amžių trempto.

Aš didelis kaip riksmas ir žvelgiu su panieka
į skylančius dangoraižius, į miestų niūrią paniką,
prispaudęs lūpas prie didžiulio instrumento.

Ir susilieja su naktim juoda mirties tema,
ir naujas garsas kyla į raudonus ryto debesis,
naktį užgimęs, neapykanta ir meile degantis,
ir minios muša ritmą,

ir erdvėja platuma.

O ten lyg atspindys nuo instrumento –
pats švelniausias garsas –

Euridikė šypsos...

Ir drumstas gatvių triukšmas perauga į pavojingą
tylą.

Ir mano juodą veidą glosto spinduliai,

pirmi, kreivi ir šykštūs,

ir mano milžiniškas siluetas virš dangoraižių iškyla.

Vaičiūnaitė J. *Vėtrungės: eilėraščiai*, Vilnius: Vaga, 1966.

Sigitas Parulskis
VAPANTIS ORFĖJAS

buvau orfėjas, skindavau trofėjus
aš persefonę, hadą nugalėjau
geidžiamas buvau, gražus kaip vėjas
tave mylėjau, kad grįžtum – nenorėjau
garbė labiau nei meilė man rūpėjo
o kas man liko? –
plikė, euridike

Parulskis S. *Mortui sepulti sint: eilėraščiai*, Vilnius: Baltos lankos, 1998.

 Klausimai ir užduotys

1. Palyginkite tris XX a. poetų mito apie Orfėją ir Euridikę interpretacijas. Aptarkite, ką simbolizuoja antikinė Orfėjo ir Euridikės istorija (Ovidijus), kaip ji pakeičiama vokiečių poeto Rainerio Marijos Rilké, modernistiniame Juditos Vaičiūnaitės ir postmodernistiniame Sigitos Parulskio eilėraščiuose. Apibendrinkite pagrindinius šių trijų mito interpretacijų bruožus.

.....
.....
.....
.....
.....

(4 taškai)

2. Kaip požemio pasaulį vaizduoja R. M. Rilké? Ar jis panašus į Antikoje vaizduotą požemio pasaulį?

.....
.....

(1 taškas)

3. Kaip R. M. Rilkės eilėraštyje vaizduojamas Hermis? Ar atpažįstate kokius nors jo atributus iš Antikos mitų?

.....
.....

(1 taškas)

4. Kaip R. M. Rilke vaizduoja Euridikę? Ar išvelgiate ką nors naujo ir netikėto jos vaizdavime? Ar taip ji vaizduota ir Antikos mituose?

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

5. Kaip pomirtinį pasaulį vaizduoja Vaičiūnaitė? Kokią upę mini ir kodėl?

.....
.....

(1 taškas)

6. Koks realus politinis įvykis minimas Vaičiūnaitės eilėraštyje? Iš ko jį atpažinote?

.....
.....

(1 taškas)

7. Ar pastebėjote Vaičiūnaitės eilėraštyje tiesioginių sąsajų su Antikos mitu apie Orfėją?

.....
.....

(1 taškas)

8. Kaip apibūdintumėte Parulskio pavaizduotą Orfėją?

.....
.....

(1 taškas)

Iš viso 12 taškų. Surinkta.....

4. Antikos mitai. Tekstų atrankos ir kūrybinė užduotis

1. Atsirinkite lietuvių autorių tekstus, kuriuose minimi Antikos mitai (Prometėjas, Sizifas, Narcizas, Orfėjas ir Euridikė, Ikaras ir Dedalas, Oidipas ar kiti) ir parašykite tiriamąjį darbą pasirinkto mito interpretacijų literatūroje tema. Galite pateikti ir savo šio mito traktuotę.
2. Parenkite pasirinkto mito interpretacijų literatūroje, dailėje, muzikoje, teatre, kine pristatymą (skaidres, aplanką).

Mokiniai gali atlikti pirmą arba antrą užduotį, už kurias galėtų surinkti maksimalų 5 taškų skaičių.

Pateikiami keli lietuvių autorių kūriniai Antikos mitų tema.

Jonas Aistis

NARCIZAI

Kadais nežemiškai gražus vaikinai
Pasilenkė ties krikštolo versme gyva
Ir taip godžiai užsižiūrėjo į save,
Jog ėmė ir pavirto į žolyną...

O mes, kai narcizus šlapokšniuos skinam –
Keistai vis tebestebinčius save,
Atsimenam, kad gymiu, stovyla žavia
Grožėjosi kažkur kažkoks vaikinai...

Taip lygiai ir poetų širdys godžios
Nulinkusios užsižiūri į žodžius,
Jog pačios žodžiais nejučiom pavirsta...

Skaitytojui, kai varto paliktus lapus,
Svajonių jų gražus, džiaugsmingas ir kvapus
Anas – gyvybės balsas – pasigirsta...

Grenoblis, 1941.11.16

Henrikas Radauskas
AFRODITĖ IR NARCIZAS

Nei mėnulio, nei žvaigždžių,
Nei gėlių, nei angelų.
Šventą žiemą, šaltą dieną
Baltu vieškeliu einu.

Ir nuoga, kaip Afroditė,
Sidabrinė saulė švyti,
Ties numirusia žeme
Šypso šypsena ramia.

Saulė bėga danguje,
Vėjo rankos gauda ją.
Plyšta plazdantys šilakai:
Miglos, ūkanos, rūkai.

Ir be rūbų, kaip Narcisas,
Stovi nuogas miškas visas,
Lieknos liepos ir klevai -
Balto marmuro dievai.

Tomas Venslova
DAPHNE

O kada sukapos, nugenėję šakas
(o plaukuos – padangės ir metai)
sugrįšiu į smegenis, veidą, rankas,
lyg paukščiai sugrįžta į medį.

Liks oras burnoj tarsi kirvio žiedai
(šakų nelieskite pirštais)
po laurų dangum, po grublėtom žvaigždėm,
po lapų žvilgiuoju paviršium.

Durpynų delnuos Apolono trauka,
mėlynių ir spanguolių maras,
ir šiauriškų viržių svari sunka,
akmenėjanti kapiliaruos,

o kada sukapos, nugenėję šakas
(o manęs vis tiek nesurado),
sugrįšiu į smegenis, veidą, rankas,
lyg paukščiai sugrįžta į medį.

Autoriaus komentaras:

Pasak mito, Dafnė (Daphne) pavirto lauro medžiu, bėgdama nuo ją įsimylėjusio Apolono. Šičia mitas, sakyčiau, apverstas: sunaikinus lauro medį, ji atgimsta. Be to, veiksmo vieta perkelta toli į šiaurę.

Vincas Mykolaitis-Putinas
PROMETĖJAS

Sutramdęs skausmą, išdidus,
Skeveldrom kruvindamas kojas,
Į kalno vienišą viršūnę,
Kur glūdi migloj apledėjus,
Sunkių žingsniu iš lėto kopia
Titanas Prometėjas.

Galva nusviro ant krūtinės,
Ir gilios raukšlės veidą išvagojo,
Pusiau primerktos akys
Niūria liepsna sausai sublyksi,
Ir kurčią aimaną sutramdo
Sukepę lūpos.

Aplinkui pilkos, plikos uolos
Kaip šmėklos kyšo iš bedugnių,
Ir tiršto rūko kamuoliai
Šlaitais į viršų slenka,
Kur balkšvos keteros boluoja.

O apačioj įniršus jūra
Iš gelmenų sukeltais srautais
Perkūnais griaudžia ir grūmoja,
Sūriom bangom uolynus daužo
Ir putų šnypščiančiais purslais
Į statų krantą spjaudo.

Bet šitai debesys audringi
Aptemdė patekančią saulę
Ir kalnų spindinčias viršūnes, –
Ir tuoj ugninės žaibo rykštės
Iš debesų į kalnus trenkė,

Ir griausmo kurtinantis smūgis
Per visą žemę nuaidėjo.
Tai Dzeusas niršdamas grūmoja
Titanui Prometėjui.

1958.VII.7

Valdemaras Kukulas

HERMIS

Jis atnešė pačią svarbiausią
Naujieną. Sparnuotais sandalais
Palietęs Arkadijos žemę,
Iškart pasisakė pavogęs
Tą žinią iš tėvo: mes mirsim
Staiga ir labai netikėtai,
Nes mes ne Arkadija. Mirsim
Ne sau ir visai nepelnytai.
Bet jis negalėjo paaiškinti,
Ką reiškia tasai – nepelnytai,
Ką reiškia – ne sau, ir iš viso –
Ką reiškia: mes mirsim.

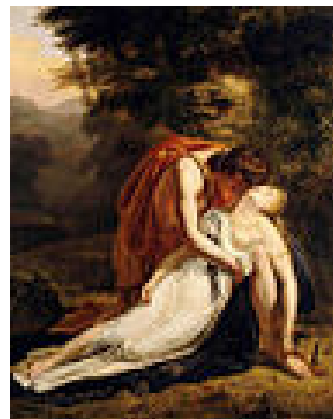
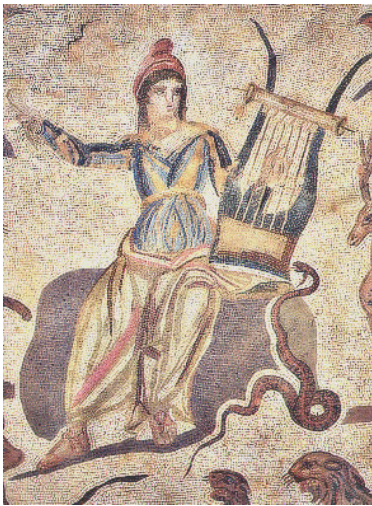
Jisai pasisakė atskridęs
Iš Hado mirties karalystės
Mums perduoti ištarmę tėvo,
Bet nieks nesuprato, kur esam
Ir kur turim eiti: į Hadą
Ar aukštą Olimpą. Jis nieko
Paaiškinti mums negalėjo.
Mes patys susipykom:
Vieni tegirdėjom: mes mirsim
Ne sau ir visai nepelnytai,
Kiti nesupratom: kaip gali
Numirti tasai, kurs jau miręs.

O manėm: jis gali paaiškinti
Bet ką. Nelaimingas vaikėzas,
Vagišius, melagis, nes kalba
Ne savo vardu apie mirtį,
Kurios neišmano – juk mūsų
Mirtis neišskaitoma. Skraido
Sparnuotais sandalais – lyg Hado
Patamsiuos galėtų matyti –
Mirtis ar gyvybė. Mes mirsim
Ne sau ir labai netikėtai,
Todėl ir nemirsim, ir Hado
Gyvenime mums per akis.

5. Antikos mitai. Vizualioji užduotis.

Pateiktuose dailės kūriniuose atpažinti pagrindinius Orfėjo mito momentus ir sudėlioti juos eilės tvarka. Paveikslus susieti su Ovidijaus teksto eilutėmis (teksto fragmentą įrašyti prie paveikslų eilės numerio).

1. Frederikas Leitonas, „Orfėjas ir Euridikė“, 1886.
2. Gustavas Moro (Moreau), „Orfėjo mirtis, arba traktietė, laikanti Orfėjo galvą ant jo lyros“, 1865, Orsė muziejus, Paryžius.
3. Albrecht Dürer, „Orfėjo mirtis“, 1494.
4. Emilis Benas, „Orfėjo mirtis“, 1874.
5. Viduramžių gobelenas, „Orfėjas su lyra“.
6. Jean-Baptiste-Camille Corot, „Orfėjas vedasi Euridikę iš požemio pasaulio“, 1861.
7. Christian Gottlieb Kratzenstein, „Orfėjas ir Euridikė“, 1806, Kopenhaga.
8. „Orfėjas ir gyvūnai“, Romėnų imperijos laikotarpio mozaika, Archeologijos muziejus, Palermas.
9. „Orfėjas ir žvėrys“, romėnų mozaika.
10. Michel Martin Drolling, „Orfėjas ir Euridikė“, 1820.
11. Virgilius Solis, „Orfėjas pas Plutoną“, 1555.
12. „Hermis, Euridikė ir Orfėjas“, reljefas Albani viloje, Roma.
13. Jacopo del Sellaio, „Orfėjas ir Euridikė“, 1475–1480, Roterdamas.
14. Ary Scheffer, „Euridikės mirtis“, 1846.

Herojinis epas

6. Homeras „Odiseja“ (ištraukos). Gintaras Grajauskas „Odisejo sugrįžimas“. Tekstų lyginimo užduotis.

Homeras
ODISEJA

XVIII giesmė, 195–213 eilutės

- 195 Davė iškart jai ūgi aukštesnį ir stotą išvaizdų,
Visas jos kūnas sušvito labiau už drambliakaulį baltą.
Viską patvarkiusi taip, šviesioji deivė pranyko.
Taukšdamos garsiai kažką tarp savęs, atskubėjo į menę
Jos baltarankės tarnaitės, ir miegas saldusis nubėgo.
- 200 Skruostus patrynusi rankom, šviesi Penelopė prabilo:
„Oi, koks saldus snaudulys nusiverkusią buvo apėmęs!
Taigi kad mirtį taip saldžią atsiųstų skaisti Artemidė
Šiandien čia pat, kad visa gyvenimą vargšei nereiktų
Sielotis vienišai man, apgailint visokį gabumą
- 205 Mielojo vyro, kuris tarp achajų buvo pirmasis.“
Šitai pasakė ir kopė žemyn iš menės aukštosios
Ji ne viena: dvi mergos greta lydėdamos ėjo.
Prie palaidūnų atėjo ne moteris – deivė tikriausia
Ir atsistojo prie stulpo gražiai įtaisytoj svetainėj,
- 210 Žibančia plona skraiste prisidengusi šviesųjį veidą,
O iš šalių prie jos atsistojo darbščios tarnaitės.
Keliai sulinko visiems ir širdys ugnim suliepsnojo:
Geidė kiekvienas minkštam patale prie jos išsitiesti.
[...]

274–283 eilutės

- Manajai širdžiai už viską liūdniau dėl vieno dalyko –
- 275 Kad nebe tie papročiai šiandieną, kaip buvo senovėj.
Kas iš garbingų namų norėdavo žmoną paimti,
Dukrą didžturčio žmogaus, atmušęs ją nuo varžovų,
Būdavo, jaučių prives, privarys rinktinių avelių,
Jos artimuosius vaišina ir dovanas deda gražiausias,
- 280 O ne kitų gėrybes eikvoja, nė dėkui nesakęs.“
Taip ji kalbėjo. Daug vargęs šviesus Odisejas nudžiugo,
Kad Penelopė tik dėl dovanų jaunikius suvedžioja
Žodžiais meiliais, tuo tarpu širdy galvoja ką kita.

XIX giesmė (susirasti ir perskaityti patiems)

Gintaras Grajauskas
ODISĖJO SUGRĮŽIMAS

Kai suvargęs, pasenęs ir liūdnas įžengiau tvaskančion menėn
Ir išvydau viduj Penelopę turtingų pienburnių kaimenėj,
Kad žinotum, Atėne, niekad nebūčiau pasakęs,
Jog tenai, prieš mane – išdidi karalienė Itakės.

Nepažino manęs. Tik senas šuva vis cypė ir kaukė.
Ir tam neužteko jėgų. Nudvėsė, dvidešimt metų pralaukęs.
Jaunikliai kvatojo balsu ir vis taikės ant kojos užlipti –
Būčiau likęs verčiau dar septynis metus pas Kalipsę.

Nors kalbėjai, Atėne, teisybę – lig šiol kaip sakei, taip ir klojas,
Nežinia kas čia būtų nutikę, jei ne tas randas ant kojos.
Dabar aš karalius, valdovas, monarchas, diktatorius, kingas.
Bet už savo vardus ir galybę šernui dėkingas.

Štai į savąją žemę grįžau, o gal nebuvau net išėjęs –
Tie patys veidai, tie patys vergai ir skalbėjos,
Išsiilgę bičiuliai, vaikai, jie vis lenda ir lenda,
Kol supranti, jog tai – ne Itakė. Tai Disneilendas.

Klausimai ir užduotys

1. Kuo skiriasi Homero ir Grajausko kūrinuose vaizduojamos situacijos? Koks pagrindinis motyvas juos jungia?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kaip vaizduojama Penelopė Homero ir Grajausko kūrinuose?

.....
.....
.....

(1 taškas)

3. Raskite sąsajas, faktus, minimus Homero ir Grajausko kūrinuose.

.....
.....
.....

(1 taškas)

4. Palyginkite Homero „Odisėjoje“ ir Grajausko eilėraštyje vaizduojamą Odisėją.

.....
.....
.....

(1 taškas)

5. Perskaitykite Grajausko eilėrašį. Suraskite keturis tikrinius daiktavardžius, susijusius su Antikos mitologija. Įrašykite juos žemiau pagal reikšmę.

.....
.....
.....

(1 taškas)

..... – Odisėjo gimtinė.

..... – graikų mitologijoje išminties, strategijos ir karo deivė. Vėliau meno, amatų, mokslo globėja.

..... – graikų mitologijoje Odisėjo žmona. 20 metų nesulaukdama iš Trojos karo grįžtančio vyro, ji liko ištikima, nepaisant to, kad jos grožis pritraukė į Itakę gausybę jai besipiršusių jaunių. Jau Antikoje jos vardas buvo tapęs sutuoktinių ištikimybės simboliu.

..... – graikų mitologijoje jūros nimfa, Atlanto dukra. Ji užlaikė Odisėją Ogi-gijos saloje septynerius metus.

Iš viso 6 taškai. Surinkta.....

Savarankiškas darbas:

Kokios pagrindinės kliūtys trukdė Odisėjui sugrįžti namo. Išskirti dvi pagrindines jų rūšis (fizinės ar gamtos kliūtys ir siūlomos dovanos).

Siūloma remtis: Homeras „Odisėja“, V, 92–224 (Kalipsės epizodas, kelionės namo pradžia etc.), 366–493 (nesėkmės etc.); VI, 110–250 (Nausikajos epizodas etc.); IX, 82–115 (pasakojimai apie kelionės namo kliūtis: lotofagai, kiklopai etc.); X, 210 – 309 (kelionės kliūtys: Kirkės apžavai etc.); XII, 166–259 (kelionės kliūtys: seirėnės, Skila ir Charibdė).

7. Odisėjo mito interpretacijos šiuolaikinėje lietuvių poezijoje. Savarankiško darbo užduotis.

Surasti eilių, kuriose interpretuojamas Odisėjo mitas. Paaiškinti skirtingas mito interpretacijas, pasvarstyti, kodėl ir kaip jos keitėsi, kokias vertybes ir žinias jos mums simbolizuoja ir neša šiandien.

Galima pateikti šiuos kūrinius.

Algimantas Baltakis
NE PENELOPĖ, NE ODISĖJAS

Tu nesi Penelopė:
nemoki laukti,
tau viskas turi vykti
šią akimirką,
čia pat.

O aš, žinoma,
nesu Odisėjas:
sėdžiu užpečkyje,
ranka lengvai pasiekiamas.
Niekados nebuvo išvykęs
į Trojos karą.
Neplaukioju laivais.
Neskraidau lėktuvais.
Vaikštau pėsčias.
Tau ir nereikia
kantriai laukti manęs.

1996 m. liepos 25d., Nida

Sigitas Geda
HOMERAS BUVO AKLAS IR SĖDĖJO
PRIE JŪROS, KAIP BARANAUSKAS
ANYKŠČIŲ ŠILELY –

– Odisėjoje – pauzė svarbiausia – pauzėj slypi prasmė –
uždaryta dvasia – visatis
– užburiantis mažų dalelių judrumas – jos gali trauktis ir
plėstis – visai nesuirdamos – sukibusios mirtinai aplink savo
branduolius –
– pauzės – laukeliai – ir išsitos vaizdų pynės – perteikti
begalybei – kuri nesustabdoma –
Heraklito tekanti upė – jos laukeliai – tylą – paraštė –
kelios mėlynos žuvys
– kelią – kuris jūromis neveda niekur – gali pratęsti balsas –
žingsniai ant kranto – dulkės ir skrendantis paukštis
Odisėjas – ne jūra keliavo – o siela – Homeras – daužės
hegzometro pauzių ritmu – ir nėra jokio skirtumo – tarp
gyvenimo ir mirties – viskas viena – daugiabalsė visatos
melodijų pynė –

Tomas Venslova

Pagrįžtam namo. Dar neapako Homeras,
ir visos jūros dar jaunos, dar trapūs naujagimių kūnai,
šarvuos ir plaučiuos ošia pirmoji pasaulio druska.

Nuo žvaigždynų traukos kyla ir slūgsta pakrantės.
Neliečiamas tirštas vanduo. Smėlis nuklotas kriauklėm ir galaktikų rėžiais.
Ties putota riba
feakų laivai osciliuoja tarp šiandien ir vakar –
pavirsta juodais akmenim ir vėl nusimeta žievę.

Protėjo akla karalystė. Medus ir ugnis, Ilionas,
laivų sąrašai.

1964 m.

Autoriaus komentaras (rinkt. *Visi eilėraščiai*):

Tema – graikų, pirmiausia Odisėjo grįžimas po Trojos karo. Feakų laivas, kuriuo Odisėjas po ilgų klajonių atplaukė namo, pasak legendos, buvo paverstas į uolą. Kartais tvirtinama, kad tai įvyko Krymo pakrantėje netoli Kerčės.

Osciliuoti – svyruoti apie pusiausvyros tašką per lygius laiko tarpus. Protėjas – dievybė, nuolat keičianti savo pavidalą. Ją galima laikyti jūros, taip pat ir metaforos įkūnijimu. Ilionas – Troja. Laivų sąrašai užima Iliados antrosios giesmės žymią dalį.

Laisvo žmogaus laikysenos

8. Sofoklis „Antigonė“. Mahatma Gandis „Kalba Didžiajame teisme“ (1922).
Nijolė Sadūnaitė „Gynimosi kalba“ (1975). Kompleksinė tekstų lyginimo užduotis

1 tekstas

Sofoklis „ANTIGONĖ“

KREONTAS (*Antigonei*)

Sakyk: prisipažįsti darius tai ar ne?

ANTIGONĖ

Prisipažįstu. Padariau ir nesakau, jog ne. [...]

KREONTAS (*Antigonei*)

O tu man pasakyk be smulkmenų, trumpai:

Įsakymą žinojai, jog to nevalia daryti?

ANTIGONĖ

Žinojau. Kaipgi nežinosiu. Skelbė jį.

KREONTAS

Tai kaip drįsai

įstatymui tu nusižengti?

ANTIGONĖ

Ne Dzeusas tą įstatymą paskelbė man.

Ne Teisingumas, kurs su požemių dievais

Gyvena, duodamas įstatymus žmonėms.

Įsakymo gi tavo nelaikau aš taip

Galingu, jog, mirtingas, menkas būdamas,

Pranoktų nerašytą amžiną dievų

Įstatymą, kuris ne šiandien ir ne vakar

Mums duotas ir kurio pradžios nežino niekas.

Todėl tavęs nepaisiau, nebijodama

Žmogaus rūstybės, kad nereiktų prieš dievus

Man atsakyti, nes mirti juk reikės, ar ne,

Nors nuosprendžio tu nepaskelbtum. Betgi jei

Prieš laiką gausiu mirtį – laikysiu laime sau. [...]

Jei tau atrodau aš kvailai padariusi –

Žinok: mane vien kvailas kaltins kvailumu.

CHORO VADOVAS

Kaip tėvas buvo atkaklus, taip ir duktė

Jo atkakli: nemoka blogiui nusilenkti. [...]

KREONTAS

Mažučiais žąslais gali suvaldyt žmogus
Karščiausią žirgą, ir todėl nepridera
Per daug sau leisti tam, kas kito valdžioje.
O ji nepaisyt nieko ryžosi tuomet,
Kai laužė žinomą visiems įstatymą.
Dabar, po pikto darbo, vėl ji įžūli,
Didžiuojasi žygiu ir juokias į akis.
Ne vyras būsiu aš ir didvyrė bus ji,
Jei panieka ši valdžiai liks nenubausta. [...]

ANTIGONĖ

Ne neapkęsti, o mylėti aš gimiau. [...]

KREONTAS

O, deja! deja! Niekas šios kaltės
Nuo mano galvos nesuvers kitam. [...]

2 tekstas

Mahatma Gandis „KALBA DIDŽIAJAME TEISME“ (1922)*

Mano nuomone, nebendradarbiauti su blogiu – tokia pat pareiga, kaip ir bendradarbiauti su gėriu. [...] Kadangi blogis gali būti palaikomas tik prievarta, tai nebendradarbiavimas su juo reikalauja visiškai atsisakyti prievartos. Prievartos atsisakymas lemia, kad aš gera valia paklusiui nuosprendžiui už nebendradarbiavimą su blogiu. Tad esu čia tam, kad su džiaugsmu pasitikčiau ir priimčiau bausmę už tai, ką įstatymas laiko tyčiniu nusikaltimu, o aš laikau aukščiausią piliečio pareigą. Dabar vienintelis pasirinkimas jums, Teisėjau ir komisija, yra arba atsistatydinti iš savo pareigų ir atsiriboti nuo blogio, jeigu manote, kad įstatymas, kurį turite vykdyti, yra blogas, o aš iš tikrųjų esu nekaltas; arba skirti man pačią griežčiausią bausmę, jeigu manote, kad įstatymas ir sistema, kuriai jūs tarnaujate, yra geri šios šalies žmonėms, ir kad mano veiksmai žalingi bendrajam gėriui.

(Iš anglų k. vertė Mindaugas Kvietkauskas)

* M. Gandis (1869-1948) – viena ryškiausių XX a. figūrų, išsiskirianti sugebėjimu suderinti dvasingumą, politinį įžvalgumą ir moralę, sutaisyti priešingų požiūrių žmones. Jo vaidmuo ypač ženklus didžiausiose XX a. revoliucijose: prieš rasizmą, kolonializmą ir prievartą tarp žmonių ir tarp tautų. M. Gandžio pavyzdys įkvėpė nesmurtinius judėjimus JAV (M. L. Kingas) ir kitose šalyse, netiesiogiai – taikias revoliucijas Vidurio ir Rytų Europoje.

Indijos nacionalinio išsivadavimo lyderis ir dvasinis autoritetas, nesmurtinio pasipriešinimo judėjimo kūrėjas, vadinamas Mahatma (sanskrito kalba – „didžioji siela“). 1922 m. jis buvo teisiamas Ahmadabade už straipsnius spaudoje, skatinusius nesmurtinį pilietinį pasipriešinimą britų imperinei valdžiai. Gandžio teismas pavirto žymiu politiniu įvykiu ir moraline britų valdžios kapituliacija (todėl vadinamas „Didžiuoju teismu“).

3 tekstas

Nijolė Sadūnaitė „GYNIMOSI KALBA“ (1975)

Noriu Jums pasakyti, kad visus myliu kaip savo brolius, seseris ir, jeigu reikėtų, nesvyruodama už kiekvieną atiduočiau savo gyvybę. Šiandien to nereikia, bet reikia pasakyti Jums į akis skaudžią tiesą. Yra sakoma, kad teisę peikti ir barti turi tik tas, kuris myli. Pasinaudodama ta teise ir kreipiuosi į Jus. Kiekvieną kartą, kai teisiami žmonės už LKB Kroniką, labai tinka Putino žodžiai:

Iš tribunoluos išdidžiai
Teisiusius smerkia žmogžudžiai.
Jūs minate altorius,
Nuo jūs įstatymo sugriuvo
Ir nuodėmės ir doros...**

Jūs puikiai žinote, kad LKB Kronikos rėmėjai myli žmones ir tik todėl kovoja už jų laisvę ir garbę, už teisę naudotis sąžinės laisve, kuri visiems piliečiams, nežiūrint jų įsitikinimų, garantuoja Konstitucija, įstatymais ir Žmogaus teisių deklaracija, ir kad visa tai būtų ne tik gražūs žodžiai ant popieriaus, ne melaginga propaganda, kaip ligi šiol, bet kad būtų realiai įgyvendinta. Juk Konstitucijos ir įstatymų žodžiai yra bejėgiai, jei netaikomi gyvenime ir visur viešpatauja įteisinta tikinčiųjų diskriminacija. [...]

Ačiū Dievui, dar ne visi žmonės palūžo. Neturime visuomenėje kiekybinės atramos, bet mūsų pusėje – kokybė. Nebijodami nei kalėjimų, nei lagerių, privalome smerkti visus veiksmus, kurie neša skriaudas ir pažeminimą, sėja nelygybę ir priespaudą. Kovoti už žmogaus teises gyvenime – kiekvieno šventa pareiga! Džiaugiuosi, kad man teko garbė pakentėti už LKB Kroniką, kurios teisingumu ir reikalingumu aš įsitikinusi ir tam liksiu ištikima ligi paskutinio atodūσιο. Tad leiskite įstatymus kiek tik jums patinka, bet pasilaikykite juos sau. Reikia atskirti tai, kas parašyta žmogaus, nuo to, kas įsakyta Dievo. Mokestis Cezariui yra likutis nuo mokesčio, sumokėto Dievui. Svarbiausia gyvenime išlaisvinti širdį ir protą nuo baimės, nes nuolaidžiauti blogiui yra didelis nusikaltimas. [...]

– Ši diena yra laimingiausia mano gyvenime. Aš esu teisiama už LKB Kroniką, kuri kovoja prieš fizinę ir dvasinę žmonių tironiją. Reiškia, aš esu teisiama už tiesą ir meilę žmonėms! Kas gali būti gyvenime svarbiau, kaip mylėti žmones, jų laisvę ir garbę. Meilė žmonėms – visų didžiausioji meilė, o kovoti už žmonių teises – gražiausioji meilės daina. Tegul ji skamba visų širdyse, tegul niekados nenutyla! Man atiteko pavydėtina dalia, garbinga lemtis – ne tik kovoti už žmonių teises ir teisingumą, bet ir būti nuteistai. Mano bausmė bus mano triumfas! Gaila tik, kad mažai spėjau dėl žmonių pasidarbuoti. Su džiaugsmu eisiu į vergiją dėl kitų laisvės ir sutinku mirti, kad kiti gyventų. Šiandieną aš atsistuju šalia amžinosios Tiesos – Jėzaus Kristaus ir prisimenu Jo ke-tvirtąjį palaiminimą: „Palaiminti, kurie trokšta teisybės, nes jie bus pasotinti!“ Kaip nesidžiaugti, kad visagalis Dievas garantavo, jog šviesa nugalės tamsą, o tiesa – klaidą ir melą! O kad tai įvyktų greičiau, sutinku ne tik kalėti, bet ir mirti.

** Vincas Mykolaitis-Putinas „Vivos plango, mortuos voco“

http://www.lkbkronika.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=31&Itemid=41
http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Nijol%C4%97s_Sad%C5%ABnait%C4%97s_teismas_ir_gynimosi_kalba.LHJ800.pdf

4 tekstas

Naglis Kardelis

„TARDANT ANTIGONĘ IR UŽKLAUSIANT ANTIGONĖS FENOMENĄ“

Antigonė [...] jau seniai yra virtusi viena centrinių, itin didelį simbolinį krūvį įgijusių Vakarų kultūros figūrų. Galėtume net pasakyti, kad be Antigonės Vakarų apskritai nebūtų. Kritisė refleksija, konformistinei moralei ir elgesiui nepasiduodantis individualus etinis sąmoningumas, etinės pozicijos radikalumas bei kiti asmenybės bruožai, kuriuos siejame su šia Sofoklio tragedijos heroje, kartu yra ir skiriamieji civilizaciniai bruožai, ženklinantys Vakarų sąmonėjimo istoriją – tiek, kiek Vakarų siejame su individualumu ir minios spaudimo nepaisančiu individualiu sąmoningumu, kuriuo matuojame asmenybės rangą, su asmenine iniciatyva ir įsipareigojimu, su laisvės troškimu ir siekiu laisvai apsispręsti. [...] Sakytume, seno, autentiško mito ir juo paremtos antikinės tragedijos išmintis, kuriai atstovauja Antigonės pozicija, sukyla prieš lėkštus vienadienius mitus, kurie nuolat kuriami tam, kad pavergtų mąstymą.

Kardelis N. „Tardant Antigonę ir užklausiant Antigonės fenomeną“: recenzija, *Athena*, 2010, Nr. 6, p. 225.

Klausimai ir užduotys

1. Kokius 3 klausimus Kreontas užduoda Antigonei? Pacituokite Kreonto klausimus ir savais žodžiais paaiškinkite, kodėl Kreontui yra svarbus įstatymas, aptarkite Kreonto argumentus.

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Ką ir kaip Kreontui atsako Antigonė? Pacituokite Antigonės atsakymus ir savais žodžiais paaiškinkite, kas yra svarbu Antigonei, aptarkite jos argumentus. Kokia nuostata vadovaujasi Kreontas, kokia – Antigonė?

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Savo žodžiais paaiškinkite, kokie įvykiai paskatino Kreontą priimti įstatymą? Kuo Kreonto įstatymas yra geras ir kuo ydingas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Savo žodžiais paaiškinkite, kaip tragedijoje keičiasi Kreontas, apibūdinkite jo kaltę, kurią jis suvokė tragedijos pabaigoje.

.....
.....
.....

(2 taškai)

5. Paaiškinkite savo žodžiais, kodėl Sofoklis neužrašo dievų įstatymo, kurio Antigonė laikosi. Pamėginkite savais žodžiais nusakyti dievų įsakymą, juo puoselėjamas vertybes.

.....
.....
.....

(2 taškai)

6. Susiekite M. Gandžio posakį „nebendradarbiauti su blogiu – tokia pat pareiga, kaip ir bendradarbiauti su gėriu“ su Sofoklio tragedijos „Antigonė“ personažų laikysena.

.....
.....
.....

(2 taškai)

7. Pacituokite, ko atsisakyti reikalauja nebendradarbiavimas su blogiu? Susiekite šį M. Gandžio posakį su Sofoklio tragedijos personažų nuostatomis.

.....
.....
.....

(2 taškai)

8. Išvardinkite, už kokias vertybes kovoja „Gynimosi kalbos“ autorė? Palyginkite N. Sadūnaitės kalbos tekstą su Sofoklio Antigonės žodžiais: įvardinkite bent tris vertybes, kurios sieja abu tekstus.

.....
.....
.....

(2 taškai)

9. Palyginkite, ko bijo Antigonę teisiantis Kreontas ir ko bijo teisėjai, kuriems sakoma „Gynimosi kalba“.

.....
.....
.....

(1 taškas)

10. Savo žodžiais paaiškinkite, kas yra svarbiausia gyvenime. Suraskite, kaip ši mintis išreikšta N. Sadūnaitės, M. Gandžio tekstuose.

.....
.....
.....

(1 taškas)

11. Paaiškinkite, kuo panaši šiuose trijuose tekstuose asmenybių laikysena.

.....
.....
.....

(1 taškas)

12. Išvardykite ir savais žodžiais paaiškinkite sąvokas, kuriomis apibūdinama Antigonės reikšmė Vakarų kultūrai.

.....
.....
.....

(4 taškai)

Iš viso 22 taškai. Surinkta.....

Biblija ir jos tradicija

11. Enzo Bianchi „Kodėl negalime nepažinti Biblijos“. Dalia Čiočytė „Biblija lietuvių literatūroje. Įvadas“. Tekstų lyginimo užduotis.

1 tekstas

Enzo Bianchi

„KODĖL NEGALIME NEPAŽINOTI BIBLIJOS“

[...] negalime pamiršti, kad „didysis meno kodas“, kaip apibūdino Williamas Blake'as (Viljamas Bleikas), tapęs ir Vakarų kultūros „didžiuoju kodu“ garsiam Northrop Frye (Nortropo Frajaus) to paties pavadinimo veikalė, iki šiol yra apleistas Vakarų šalių mokyklose. [...] karta, tapusi pirmąja „netikinčiųjų karta“ neteko rakto, padedančio skaityti ir suprasti daugybę meninių ir kultūrinių reiškinių, kurių apstu ne tik Italijoje, bet visame Vakarų pasaulyje. Tuo metu, kai daug kalbama apie tapatybę ir šaknis, [...] galimybė padaryti šį kodą „įskaitomą“ mokykloje – vietoje, kur ugdomi rytojaus piliečiai, tampa sunkia, tačiau neatidėliotina užduotimi.

Ar įmanoma išsaugoti tapatybę, jei ignoruojami ją apibūdinantys veiksniai? Ir kaip šaknys gali maitinti, jei žemė, iš kurios jos turėtų semtis gyvybės, tapo nevaisinga, nes gyvybiškai svarbios vertybės nuėjo užmarštin?

Vis garsiau pasigirsta pagrįstas patvirtinimas, kad nepažįstant Biblijos užsiveria galimybė suprasti daugybę mūsų kasdienio gyvenimo reiškinių, nes gyvename visuomenėje, kur krikščionybė gyvuoja nuo seno: kaip žinoti pastatų paskirtį, kaip interpretuoti skulptūras, paveikslus ir vaizdus, kurie mus supa, kaip suprasti, ką sako liaudies patarlės ir ką reiškia intelektualų posakiai, kaip nepasimesti kalendorių šventėse ir išskilmėse, jei nepažįstame abėcėlės, pagal kurią jie sukurti?

Ir kaip įsivaizduoti iš skirtingų religinių pasaulių ir kultūrų atvykstančiųjų intergaciją ir su gyvenimą su jais, jei tas, kuris turėtų juos priimti, nepajėgia paaiškinti jiems šaltinių ir veiksnių, kurie amžiams bėgant suformavo vietinius papročius ir tradicijas? [...] kokie bibliniai įvykiai, veidai, vaizdai suformavo simbolinį ir kultūrinį horizontą ištisų žmonių kartų, gimusių ir užaugusių visuomenėje, kuri negalėjo paneigti savo krikščioniškos tapatybės? Ir kurie iš šių istorinių ar legendinių pasakojimų, istorijų, personažų dar ir šiandien kalba visiems suprantamu būdu, kaip kad, pavyzdžiui, nemirtingi klasikinio teatro herojai ar subtili Rytų išmintis?

Be kita ko, visą Biblijos istoriją galima perskaityti kaip didingą pasakojimą apie šeimą, kur nėra vienas nesijaučia svetimas: džiaugsmo ir skausmo akimirkos, karas ir smurtas, viltis ir meilė, istorijos apie apleistas ir pažadėtas žemes, tremtis ir sugrįžimus pasakojamos su visais žmogaus kalbėsenai būdingais tembrais. Čia kronika užleidžia vietą poezijai, malda susipina su mokymu, pasaka keičiasi vietomis su pranašyste: tokia yra Biblija, nes toks yra žmogaus gyvenimas, ir vaikas ar paauglys, kuris prisitartina prie jos pirmą kartą, gali išmokti pažinti jį supančios realybės prasmę, tuo tarpu suaugęs gali atrasti giją, kuri susiejo daugybę gyvenimų.

[...] bandymas prisiliesti prie Biblijos pasaulietiniu ir daugiadisciplininiu būdu gali išties padėti giliau pažinti kultūrinės ir istorinės šaknis, kurios maitina vertybių sistemą, kuria kiekvienas tikime.

(348 žodžiai)

2 tekstas

Biblija, – Williamo Blake'o (Viljamo Bleiko) apibūdinimu, *didysis meno kodas*, – per šimtmečius yra intensyviai veikusi Vakarų literatūrą. [...] Formuodamasi bei ankstyvuoju laikotarpiu krikščionybė kūrė raštus: greta Evangelijų, Apaštalų raštų, Apreiškimo Jonui, – kankinių ir šventųjų gyvenimų aprašymus, liturgines knygas. Viduramžiais Senojo ir Naujojo Testamentų siužetai grindė misterinių dramos veikalų formavimąsi; bažnytinės misterios plėtojosi ir pasaulėjo [...]. [Rašytojai] kūriniuose akcentuoja krikščionybės doktrinos išryškintas biblines realijas: susvetimėjimą ir vienybę, mirtį ir prisikėlimą, pragarą ir dangų, prarastą ir atgautą rojų. Akivaizdi archetipinė Biblijos įtaka: žmogus, dramatišku nuopoliu praradęs pradinę laimės būseną, privalo sunkiai piligrimiškai klajoti, ieškodamas naujosios Jeruzalės. XX a. dujų kamerų, koncentracijos stovyklų, branduolinio karo grėsmės kontekste biblinis pasakojimas apie žmogaus nuopolių archetipiškai formuoja literatūrinio naratyvo struktūrą. [...]

Lietuvių literatūra taip pat užsimezgė ir skleidėsi Biblijos akivaizdoje: ateidama į Lietuvą su tautos krikštu, Biblija formavo krikščionišką ir kultūrinę tautos savivoką, vertimais ugdė literatūrinę kalbą, inspiravo literatūrą. Jau lotyniškuose kunigaikščių laiškuose matyti sporadinių biblinio stiliaus apraiškų [...]. Baroko autoriai [...] Šventajame Rašte ieškojo atsakymų į pasaulio nepatikimumo klausimus. Mažosios Lietuvos surinkimininkų sąjūdis su Dievo žodžiu gimtąja kalba – svarbus Kristijono Donelaičio kūrybos kontekstas. Esama paralelės tarp XIX a. lietuvių kultūros ir biblinės Izraelio istorijos. [...]

Lietuvių literatūros santykis su Biblija šioje knygoje tyrinėjamas taikant trinarę skirtį *imitacija – transformacija – deformacija* [...].

(203 žodžiai)

3 tekstas

„BIBLIJOS SAMPRATA: APREIŠKIMAS IR KULTŪROS TEKSTAS“

Biblija (ar jos dalys⁹) – Dievo apreiškimas jo sukurtam pasauliui krikščionių, judėjų bei kai kurių musulmonų tikėjime. Vakarų kultūros tradiciją įtakojo krikščioniškoji Biblija, krikščionybės doktrinoje sinonimiškai vadinama Šventuoju Raštu, Dievo žodžiu. Apreiškimas suprantamas kaip *istorinis* (turintis erdvėlaikinį, įvykio pobūdį ir todėl reikalingas nuolat atnaujinamo liudijimo), *žodinis* (jo elementai – žmogiškos sąvokos, žodžiai), *bendruomeninis* (krypstant ne tik į vidinę asmens sritį, bet ir į bendruomenę, Bažnyčią), *eschatologinis* (susijęs su laikų pabaiga, nebūsiantis pakeistas kokio nors naujo apreiškimo šiame pasaulyje). Jis išsiskverbia į kultūrą, pažįstančią raštą bei turinčią literatūrą, ir šaukiasi įraštinimo. [...]

Biblija – tai ir senųjų Artimųjų Rytų literatūros antologija, hebrajų kultūros paminklas, apreiškiantis tiesas perteikiantis žmogaus minties formomis. Literatūriniai Biblijos šedevrai – pirmiausia Psalmynas („Senasis Testamentas giesmėje“), Giesmių giesmė, Jobo kyga, Išminties knyga – per šimtmečius yra veikę Vakarų literatūrą ne tik provokuodami dialogą, teikdami akstiną interpretacijai, bet ir modeliuodami stilistinę raišką, mokydami, *kaip* rašyti. [...]

9 Biblija – „knygos“ (gr. la biblia) – įvairių autorių knygų rinkinys: 27 Naujojo Testamento knygos ir 46 (katalikų leidimų) ar 39 (protestantų, judėjų leidimų) – Senojo.

Taigi Biblija yra labai specifinis literatūrinis kontekstas: apreiškiminiai aspektai stipriai įtakoja jos kalbą, stilių, reikšmes. Kiekvienas Biblijos sakinytis turi dvejopą – kultūrinę (išcentrinę) ir apreiškiminę (įcentrinę) – reikšmę.

„BIBLIJA – LITERATŪRINIS KONTEKSTAS“

Biblija – archetipinių įvaizdžių ir motyvų sistema, teikianti kodą grožinei literatūrai. [...] Literatūrinis Biblijos rezonavimas – ne vergiškas sekimas, ne kopija ar veidrodinis atspindys, bet prasmės atkūrimas, perkėlimas, perkeitimas [...]. Biblinės tradicijos anglų literatūroje žodyno (1992) pratarmė akcentuoja, jog literatūrinė Biblijos interpretacija yra dieviško Žodžio nužengimo į rašytinį mirtingųjų skaitytojų žodį forma: skaitytojai Žodį suvokia kaip jiems patikėtą ir kiekvienoje kartoje jį atnaujina“.

(232 žodžiai)

Čiočytė D. *Biblija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 7–11; 15–26.

Klausimai ir užduotys

1. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip suprantate abiejuose tekstuose pavartotą apibūdinimą – Biblija – „didysis meno kodas“.

.....
.....

(1 taškas)

2. Palyginkite 1 ir 2 teksto stilių. Savais žodžiais paaiškinkite, kas yra būdinga publicistiniam stiliui, kas būdinga moksliniam stiliui. Paaiškinkite bent 3 požymius, rodančius, kad pirmasis tekstas parašytas publicistiniu stiliumi, antrasis – moksliniu.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Suformuluokite 1-ojo ir 2-ojo teksto temą, problemas, pagrindinę mintį.

.....
.....
.....

(3 taškai)

4. Kodėl šiuolaikiniam žmogui yra būtina pažinti Bibliją? Pacituokite 1 straipsnio argumentus.

.....
.....
.....

(3 taškai)

5. Paaiškinkite savais žodžiais, kaip suprantate 1 straipsnio mintį, kad Biblija – raktas, padedantis skaityti ir suprasti daugybę meninių ir kultūrinių reiškinių, kurių apstu visame Vakarų pasaulyje. Pateikite tokio supratimo pavyzdžių iš savo patirties.

.....
.....
.....

(3 taškai)

6. Paaiškinkite savais žodžiais, kaip suprantate 1-ajame tekste minimą Biblijos pažinimo ir asmens tapatybės, šaknų ryšį?

.....
.....
.....

(2 taškai)

7. Kokiems kasdienio gyvenimo ženklams, reiškiniams yra būtinas Biblijos pažinimas? Pateikite pavyzdžių iš 1-ojo straipsnio teksto ir asmeninės patirties, paaiškinkite jų ryšį su Biblija.

.....
.....
.....

(2 taškai)

8. Pacituokite, kaip 1 straipsnyje pagrindžiamas teiginys, kad „visą Biblijos istoriją galima perskaityti kaip didingą pasakojimą apie šeimą“. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip šioje citatoje atskleidžiamas Biblijos ryšys su asmenine žmogaus patirtimi ir su kultūra.

.....
.....
.....

(2 taškai)

9. Paaiškinkite, kaip suprantate 1 straipsnio apibendrinimą – Biblija gali padėti „pažinti kultūrinės ir istorinės šaknis, kurios maitina vertybių sistemą, kuria kiekvienas tikime“.

.....
.....
.....

(1 taškas)

10. Paaiškinkite, kaip 2-ame tekste pagrindžiamas teiginys, kad Biblija „per šimtmečius yra intensyviai veikusi Vakarų literatūrą“.

.....
.....
.....

(2 taškai)

11. Kokias Biblijos realijas akcentuoja literatūros kūrėjai? Pateikite pavyzdžių iš skaitytų literatūros kūrinių.

.....
.....
.....

(2 taškai)

12. Paaiškinkite savais žodžiais, kaip suprantate sąvoką „archetipas“, pakomentuokite teksto mintį apie archetipinę Biblijos įtaką literatūrai ir pateiktą pavyzdį.

.....
.....
.....

(2 taškai)

13. Kaip pagrindžiamas teiginys, kad lietuvių literatūra taip pat užsimezgė ir skleidėsi Biblijos akivaizdoje. Pateikite pavyzdį iš šiuolaikinės literatūros kūrinio, turinčio sąsajų su Biblija.

.....
.....
.....

(2 taškai)

14. Paaiškinkite savais žodžiais, kaip suprantate sąvokas *imitacija, transformacija, deformacija*.

.....
.....
.....

(3 taškai)

15. Paaiškinkite, kuo Biblijos tekstas skiriasi nuo literatūros kūrinio teksto.

.....
.....
.....

(2 taškai)

16. Paaiškinkite sąvoką „literatūrinės Biblijos interpretacijos“ ir pakomentuokite, kokią reikšmę žmonijos kultūros istorijai jos suteikia.

.....
.....
.....

(2 taškai)

Iš viso 34 taškai. Surinkta.....

12. Kristijonas Donelaitis „Metai“. Psalmė 139. Dalia Čiočytė „Dekalogas ir Dievo tėviškumas Kristijono Donelaičio *Metuose*“. Tekstų lyginimo užduotis

1, 2 tekstas

Bet be tavęs, tu dangiškasis mūsų tėtuti,
Niekas negal mums tekt, ką miela vasara žada.
Ką mums mačys priprovos, ką mūsų trūseliai?
Ar kad, sėtuves ir naujus noragus nusipirkę,
Art išsitrauksim ir grūdelius kaip reik pasisėsime?
Vislab bus niekai, ką veiksime argi pradėsime,
Kad žegnojanti rankelė tavo negelbės.
Tu mus išlaikei per visą prašokusį metą,
Tu dar ir toliaus mus išlaikyti galėsi.
Ką mums vasara duos, mes rods numanyti negalime,
Bet tu jau žinai, kiek mums reikės, surokavęs.
Mes glūpi daiktai n'išmanom tavo davadą;
Ir tavo mislys neigi bedugniai mums pasirodo,
Kad mes kartais per giliai pasidrąsinę žiūrime.
Taigi, tėtuti, toliaus už kožną reikalą mūsų
Rūpink tėviškai, kad vėl jau vasara rasis
Ir mes vėlei ant laukų trūsinėdami vargsime.

Paaškinimai:

Mačyti (sl.) – padėti

Priprova (sl.) – padargas

Trūseliai – triūšas – kruopštus darbas

Rokuoti (sl.) – skaičiuoti, įskaityti, priskirti

Glūpas (sl.) – kvailas, paikas

Davada (sl.) – tvarka, būdas, maniera

Mislys (sl.) – mintis

VIEŠPATIE, ištyrei mane ir pažįsti.

² Žinai, kada atsisėdu ir kada atsistuju,^[i2] –
iš tolo supranti mano mintis.

³ Stebi mano žingsnius ir mano poilsį, –
pažįsti visus mano kelius.

⁴ Net nespėjus mano liežuviui žodžio ištarti,
štai, VIEŠPATIE, tu jį visą žinai.

⁵ Iš visų pusių apsiauti mane,
lieti mane savo ranka.

⁶ Tavo žinojimas man per nuostabus, –
man per gilus, negaliu jo pasiekti.

II

⁷ Kurgi galėčiau pabėgti nuo tavo dvasios
ar atsitolinti nuo tavo Artumo?

⁸ Jei į dangų užžengčiau, tu būtum ten,
jei Šeole pasikločiau lovą, tu būtum ten.

⁹ Jei įgyčiau aušros sparnus^[i3]
ir įsikurčiau prie tolimųjų jūros ribų,^[i4]

¹⁰ net ten mane vestų tavo ranka
ir tvirtai laikytų tavo dešinė.

¹¹ Jei sakyčiau: „Tamsa tikrai mane paslėps
ir naktis bus man šviesa“, –

¹² juk tau pati tamsa nėra tamsi
ir naktis šviečia kaip diena.

{Tamsa ir šviesa tau yra tas pat.}^[i5]

III

¹³ Juk tu mano širdį sukūrei,
užmezgei mane motinos iščiose.

¹⁴ Šlovinu tave,
nes esu nuostabiai padarytas.
Tavo visi darbai nuostabūs, –
tai žinau labai gerai.

¹⁵ Mano išvaizda tau buvo žinoma,
 kai buvau slapta kuriamas,
 rūpestingai sudėtas žemės gelmėse^[16] –
¹⁶ ^[17]tavo akys matė mane dar negimusį.
 Į tavo knygą buvo įrašytos
 visos man skirtos dienos,
 kai nė viena jų dar nebuvo prasidėjusi.
¹⁷Kokios nesuvokiamos man tavo mintys, Dieve,
 ir kiek jų daug!
¹⁸ Mėginu jas suskaičiuoti –
 jų daugiau negu smėlio grūdelių.
 Ir net jei ir jų galą pasiekčiau,
 vis dar su tavimi tebebūčiau.^[18]

IV

¹⁹ O Dieve, kad tu sunaikintum nedorėlį
 ir anie engėjai nuo manęs pasitrauktų!
²⁰ Nedorai jie šaukiasi tavo vardo,
 tavo priešai duoda melagingas priesaikas.
²¹ Argi aš nekenčiu tų,
 kurie nekenčia tavęs, VIEŠPATIE?
 Argi aš nesibjauriu tais,
 kurie prieš tave maištauja?
²² Nekenčiu jų mirtina neapykanta,
 laikau juos savo priešais.
²³ Išstirk mane, Dieve, pažink mano širdį,
 išmėgink mane ir žinok mano mintis.
²⁴ Pažiūrėk, ar einu klystkeliu,
 ir vesk mane amžinuoju keliu.^[19]

Psalms komentariai:

1. Ps 139,1–139,24: Mąstymo pobūdžio himnas Dievui, visur esančiam ir visa žinančiam. Jame psalmininkas apmąsto tiesą, kad Viešpats mato ir žino nesvarbu kur jis būtų (I); neįmanoma pabėgti nuo visa matančios Dievo akies (II); žmogaus Kūrėjas teikia žmogui jo likimą (III). Užtat psalmininkas ir ryžtasi nekęsti nedorėlių ir nuoširdžiai elgtis Dievo Artume (IV). Šios psalmės hebrajiškasis tekstas yra nukentėjęs perdavimo metu, keletas vietų kelia abejonių.

2. Ps 139,2: ... *kada atsisėdu ir kada atsistuju*: posakis, apimantis visą žmogaus veiklą.

3. Ps 139,9: ... *aušros sparnus*: pasiekčiau tolimiausius Rytų pakraščius.

4. Ps 139,9: ... *prie tolimųjų jūros ribų*: įsikurčiau tolimiausioje Vakarų vietoje.

5. Ps 139,12: {*Tamsa ir šviesa tau yra tas pat.*}: Dievui nėra nei tamsos, nei šviesos. Intarpas dviem eilutėms paaiškinti.

6. Ps 139,15: ... *žemės gelmėse*: perkeltine prasme ženklina *motinos įsčias*, pabrėžiant paslėptą ir paslaptinę jaunos gyvybės brendimą.

7. Ps 139,16–139,18: Šių eilučių hebrajiškasis tekstas yra nukentėjęs teksto perdavimo metu.

8. Ps 139,18: ... *dar su tavimi tebebūčiau*

9. Ps 139,24: ... *amžinuoju keliu*: senuoju tikėjimo protėvių eitu keliu. Žr. Jer 6,16.

3 tekstas

Meilingas ir rūpestingas Dievo tėviškumas įvardijamas evangelinio *Aba* atitikmeniu – familiariuoju „tėtuti“ („dangiškasis mūsų tėtuti“, „taigi, tėtuti“). Naujajame Testamente Jėzus save vadina *Sūnumi*; šis žodis skiriamas ne viešam skelbimui, o siauram mokinių rateliui, jis kyla iš Jėzaus maldos gyvenimo ir atitinka jo naują kreipinį į Dievą – *Aba*. Tai intymusis kreipinys į kitą asmenį; klausytojams atrodė kone neįmanoma kreiptis į Dievą taip familiariai: žodis *Aba* skambėjo taip negirdėtai, naujai, kad net nebuvo verčiamas iš aramėjų kalbos. „Šis intymumas žydų pasaulyje neleido ‚Aba‘ susieti su Dievu, žmogui taip kreiptis netiko. [...] Bet Jėzus meldėsi kaip tik taip. Šiuo žodžiu jis bendravo su Dievu, taip išreikšdamas naują, tik jam būdingą su Dievu intymumo formą. [...] Jėzus įjungia žmones į savąją stovėseną priešais Dievą, kad jie kartu su Jėzumi ir jame galėtų pasakyti Dievui ‚Aba‘“ (Joseph Ratzinger *Krikščionybės įvadas*, Vilnius, 1991, p. 130–135). Lietuviškasis Donelaičio „tėtutis“ – bene vienintelis *Aba* intymumo atitikmuo lietuvių literatūroje“.

Čiočytė D. *Biblija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.

Klausimai ir užduotys

Palyginkite K. Donelaičio poemos *Metai* ketvirtosios dalies „Žiemos rūpesčiai“ pabaigą su 139 psalme („Ps 139,1–139,24), kuri apibūdinama kaip „mąstymo pobūdžio himnas Dievui, visur esančiam ir visa žinančiam. Jame psalmininkas apmąsto tiesą, kad Viešpats mato ir žino ne-svarbu kur jis būtų (I); neįmanoma pabėgti nuo visa matančios Dievo akies (II); žmogaus Kūrėjas teikia žmogui jo likimą (III). Užtat psalmininkas ir ryžtasi nekęsti nedorėlių ir nuoširdžiai elgtis Dievo Artume (IV)“.

1. Kurias 139 psalmės temas interpretuoja K. Donelaitis? Pacituokite psalmės ir K. Donelaičio teksto fragmentus. Kurių psalmės temų K. Donelaitis neinterpretuoja?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Palyginkite, kuo skiriasi santykis su Dievu psalmėje ir K. Donelaičio poemos epizode. Susie-kite su Senojo Testamento ir Naujojo Testamento tradicija.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Paašškinkite savais žodžiais, kuo skiriasi psalmėje ir K. Donelaičio poemoje į Dievą besikreipiantis žmogus?

.....
.....
.....

(1 taškai)

4. Paašškinkite, ką, kur ir kada veikia psalmę giedantis žmogus, ir ką– K. Donelaičio „mes“ – bendruomenė, šeima.

.....
.....
.....

(3 taškai)

5. Kuo naujas K. Donelaičio poemoje atskleistas žmogaus, bendruomenės santykis su Dievu? Atsakymą pagrįskite mokslinio teksto citata.

.....
.....
.....

(1 taškas)

6. Savais žodžiais paašškinkite, kaip moksliniame tekste argumentuojama sąvokos „Aba“ kilmė, vartojimo ypatumai, Naujajame Testamente atskleistas naujas santykis su Dievu.

.....
.....
.....

(3 taškai)

Iš viso 12 taškų. Surinkta.....

13. Antanas Strazdas „Giesmė prieš mišią“ („Pulkim ant kelių“). Brigita Speičytė „Antano Strazdo giesmės šventos“.

Giešmie priesz Misziu, 1814

Pulkim unt kialu wisi krikščionies
Trokszdami del saw Jezaus Małonies.

Su aszaramis, pulkim su wieru,

Priesz tu straszniausiu Jezaus aferu. Praszaw
Tau Jezau su karsztu szirdziu, Małaniey tawa
man pati girdziu,

Pridok man łosku sawi garbintie,

Jdant gałeczie su taw giwentie. Pabłagasłowik
Jezau Saldziausis, Małdamis musu Tiewe
Aukszcziausis, Pabłagasłowik musu namielams,

Dok urodzaiu gausiu łaukielams.

Dok zgradu, meyły, dok ir pakaiu,

A dusziams cziszcziaus dungiszku Raiu, Giwiem
sweykatu, dok cziesu gieru,

Par tu Szwencziausiu miszias aferu.

Połam pa kaim miłaszirdingas,

Jezau saldziausis, Jezau garbingas,

Łaykik mums wisus apiekay sawa,

Turiek wisadas po sparnu tawa.

Antanas Strazdas *Giesmės svietiškos ir šventos*: faksimilinis leidinys, sudarė Juozas Tumelis, Vilnius, 1991, p. 56 (transliteruota).

Giesmė prieš Mišias, 1977

Pulkim ant kelių, visi krikščionys,
* didžiai ištroškę Jėzaus malonės! *
Su ašaromis Dievui dėkokim, * tą
Mišių auką jam paaukokim. Suklaupę
meldžiam, Jėzau saldžiausias, * maldas
priimki mūsų karščiausias; * mus
išmokyki Dievą pažinti, * vykdyt jo
valią ir jį garbinti. Ugdyki žemėj meilę,
ramybę, * mirusiems teiki dangaus
linksmybę; * gyviems sveikatą, metų
geriausių * duok per tą auką Mišių
švenčiausią. Puolam po kojų, Jėzau
meilingas, * nepaisyk kalčių, būk
gailestingas; * viltį padėjom aukoje
Tavo, * visus mus glauski prie širdies
savo. Savo malonę duok mums patirti, *
neleiski niekam nuodėmėj mirti; * duok
Tave, Jėzau, karštai mylėti, * paskui per
amžius danguj regėti.

*Visada su Dievu: Maldynėlis, Vilnius–Kau-
nas, 1977, p. 23.15*

2 tekstas

Simboliška, kad šių metų sukaktys žymi svarbias lietuvių literatūros ir kultūros pradžias, susijusias su Kristijono Donelaičio ir Antano Strazdo vardais. Kai 1814 m. Vilniuje, Misionierių spaustuvelyje išėjo pro cenzūros akis prasprūdusi Strazdo knygelė *Giesmės svietiškos ir šventos*, apie Donelaičio rankraščius žinojo tik keli žmonės. Kai 1818 m. Karaliaučiuje pasirodė Donelaičio „Metai“ su Liudviko Rėzos vertimu į vokiečių kalbą, dedikacija svarbiam Prūsijos kultūros veikėjui ir politikui, mokslingu įvadu ir profesionaliais filologiniais komentarais, po metų Strazdo nelegalią knygą Vilniaus vyskupijos vyresnybė įsakė rinkti ir deginti. [...]

Strazdas savo rinkinyje paskelbė tik dvi religines giesmes – be „Giesmės prieš mišią“ („Pulkim ant kelių“) – „Giesmę apie Vardą Marijos“. Nors religinės giesmės apskritai yra konvencionalus* žanras, abiejose yra likusi ir unikali Strazdo talento žymė. [...]

„Giesmė prieš mišią“ – taip pat savita Strazdo giesmė, galima sakyti, pranokusi savą laiką, dėl to ilgaamžė. Ypatingas klaupimosi motyvas giesmės pradžioje. Viena vertus, jis ir konvencionalus, būdingas giesmėms, skirtoms Švč. Sakramentui pagerbti. [...] Strazdo giesmė išsiskiria šio jude-sio raiškiu emociniu turiniu („Pulkim... trokšdami... su ašaromis, ...su viera“). Šis motyvas išliko kaip pats ryškiausias individualaus talento pėdsakas giesmėje – puolimas ant kelių kaip religinės ekstazės judesys.

Toliau Strazdo giesmėje išsakomas toks prašymas:

*Prašau Tau, Jėzau, su karšta širdžia,
Malonėj tavo man patį girdžiu.
Priduok man loską save garbintie,
Idant galėčia su tau gyventie.*

Šiose giesmės eilutėse galima atpažinti augustiniškąjį individualaus vidinio santykio su Dievu motyvą: intymaus pokalbio su Dievu situaciją („Tavo malonėje girdžiu save patį“), troškimą su Dievu gyventi – čia, savo kasdieniame žemės gyvenime, ne „danguje“. Šis motyvas sietinas su Šv. Augustino *Išpažinimuose* išsakyta mintimi, kad savęs girdėjimas, t. y. tikrasis savęs pažinimas įmanomas tik iš Dievo, jo akivaizdoje ir malonėje: „Tačiau, jei [žmonės] išgirstų apie save pačius iš tavęs, negalėtų pasakyti: „Viešpats meluoja“. Juk ką reiškia išgirsti iš tavęs apie save, jei ne pažinti save?“ (X, 3.3) Eilutėje „Idant galėčia su tau gyventi“ atpažįstama analogiška *Išpažinimų* mintis: „įsakei, kad aš tarnaučiau, jei noriu su tavimi gyventi tavimi“ (X, 4.5).

Giesmė baigiama Dievo globos motyvu:

*Laikyk mums visus apiekoj savo,
Turėk visados po sparnu tavo.*

Prisimintinas panašus motyvas šv. Augustino *Išpažinimuose*: „Ir aš tai [Dievo žodį] vykdaus darbais ir žodžiais, tai vykdaus po tavo sparnais, ir būčiau pernelyg dideliame pavojuje, jei mano siela nebūtų klusni po tavo sparnais ir jei tau nebūtų žinomas mano silpnumas.“ (X, 4.6)

Taigi Strazdas šioje giesmėje įrašė augustiniškojo religingumo, paremto individualiu asmens santykiu su Dievu, motyvus, būdingus, kaip atskleidė Ona Daukšienė, ir religinei Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poezijai. Anot Daukšienės, augustiniškasis religingumas – „suasmeninta Dievo ir jo besiilginčio žmogaus savitarpio artimumo gija“[3] – yra būdinga Lietuvos jėzuitų religinei kultūrai ir Lietuvos Baroko poezijai, sudaro savitą tos tradicijos pagrindą. Taigi Strazdas savo giesmėmis įsirašo į šią Lietuvos religinės poezijos (su Sarbievijumi) tradiciją.

Vis dėlto šis Strazdo, kaip religinio poeto, profilis nebuvo atpažintas: augustiniskąjį religingumą išreiškiančios eilutės, giesmę spausdinant katalikiškuose giesmynuose nuo XIX a. 3 dešimtmečio, labiausiai keitėsi. Eilutės buvo nukeltos į giesmės pabaigą, ir augustiniškoji intymaus santykio su Dievu, savęs girdėjimo (pažinimo) prasmė pakito į įprastesnį Dievo malonės bei amžino gyvenimo danguje prašymo motyvą: „Praszom mes Jezau su karsztu Szyrdi, / Małonys tawa duok mums datirty, / Priduok mums łoska tawi garbinti, / Danguy su tawim wiecznay giwenty. Amen.“ (*Kantyczkos zemaytyszkos*). M. Valančiaus redaguotame 1855 m. giesmyne palikta ta pati kaip ir Valmiko *Kantičkų* giesmės struktūra, pataisyta viena kita leksema. XX a. pradžioje į giesmę dar buvo įtrauktas Strazdo pirminiam variantui nebūdingas baimės numirti nuodėmėje motyvas, kuris išliko iki šių dienų giedamoje giesmėje: „Savo malonę duok mums patirti, / Neleiski niekam nuodėmėj mirti, / Duok tave, Jėzau, karštai mylėti, / Paskui per amžius danguj regėti.“

* Konvencionalūs [lot. *conventionalis* — atitinkantis sutartį, sąlygą], sutartinis, sąlyginis, visuotinai priimtas, atitinkantis tradicijas.

Brigita Speičytė „Antano Strazdo giesmės šventos“. *Bernardinai*, 2014-10-20

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-10-20-brigita-speicyte-antano-strazdo-giesmes-sventos/123256>

Klausimai ir užduotys

1. Kokie du tekstai, kuriais metais publikuoti, žymi svarbias lietuvių literatūros ir kultūros pradžias? Paaiškinkite savais žodžiais, kokias pradžias žymi abu kūriniai?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Įvardykite motyvą, kuris išliko giesmėje kaip pats ryškiausias individualaus talento pėdsakas. Paaiškinkite savais žodžiais giesmei būdingą konvencionalumą ir individualaus talento raišką.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Savais žodžiais paaiškinkite, su kokia asmenybe siejamas giesmėje minimas prašymas, kokį žmogaus santykį su Dievu įvardija A. Strazdas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Pacituokite tris šv. Augustino mintis, kurias giesmėje interpretuoja A. Strazdas. Savais žodžiais paaiškinkite, kokį žmogaus santykį su Dievu siekia ugdyti A. Strazdas.

.....
.....
.....

(3 taškai)

5. Paaiškinkite, kaip straipsnyje pagrindžiamas poeto ryšys su tradicija? Įvardykite, kokią tradiciją tęsia A. Strazdas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

6. Paaiškinkite savais žodžiais, kaip argumentuojamas straipsnyje teiginys, kad „Vis dėlto šis Strazdo, kaip religinio poeto, profilis nebuvo atpažintas“.

.....
.....
.....

(1 taškas)

7. Pacituokite A. Strazdo giesmės eilutes, kuriose atskleidžiamas augustinis religingumas iš autentiškiausio 1814 m. varianto ir palyginkite, kaip šios eilutės yra pakeisto 1977 m. redakcijoje. Pakomentuokite, kokius minties pokyčius atpažįstate.

.....
.....
.....

(2 taškai)

Iš viso 14 taškų. Surinkta.....

14. Abraomo auka ir bandymas. Erikas Auerbachas (Erich Auerbach) „Odisejo randas“

1 tekstas

ABRAOMO AUKA IR BANDYMAS

¹ Po šių įvykių Dievas išbandė^[li1] Abraomą. Jis tarė jam: „Abraomai!“ Jis atsiliepė: „Aš čia!“ – ² „Paimk savo sūnų, – jis tęsė, – savo vienatinį^[li2] sūnų Izaoką, kurį myli, nueik į Morijos kraštą ir paaukok jį kaip deginamąją auką ten viename kalne, kurį aš tau nurodysiu“.

³ Pakilęs anksti rytą, pasibalnojo savo asilą, pasiėmė su savimi du tarnus ir savo sūnų Izaoką. Prisiskaldęs malkų deginamajai aukai, jis leidosi kelionėn į vietą, apie kurią buvo jam kalbėjęs Dievas. ⁴ Trečią dieną Abraomas pakėlė akis ir iš tolo pamatė tą vietą. ⁵ „Pabūkite čia su asilu, – jis paliepė tarnams, – berniukas ir aš kopsime ten. Pagarbinsime ir tada sugrįšime pas jus“.

⁶ Abraomas paėmė malkas deginamajai aukai ir uždėjo jas ant pečių savo sūnui Izaokui, o ugnį ir peilį nešėsi pats. Jiedu keliavo toliau. ⁷ Izaokas kreipėsi į savo tėvą Abraomą: „Tėve!“ „Aš čia, mano sūnau“ , – atsiliepė. Jis tarė: „Ugnies ir malkų yra, bet kurgi avis deginamajai aukai?“ ⁸ Abraomas atsakė: „Dievas pats parūpins avį deginamajai aukai, mano sūnau“. Ir jiedu drauge ėjo toliau.

⁹ Jiedu atėjo į vietą, apie kurią buvo kalbėjęs jam Dievas. Abraomas pastatė ten aukurą ir sukrovė malkas. Jis surišo savo sūnų Izaoką ir paguldė jį ant aukure sukrautų malkų. ¹⁰ Tuomet Abraomas ištiesė savo ranką ir pakėlė peilį, kad nužudytų savo sūnų. ¹¹ Bet VIEŠPATIES angelas sušuko jam iš dangaus, tardamas: „Abraomai! Abraomai!“ – „Aš čia!“ – jis atsiliepė. ¹² „Nekelk rankos prieš berniuką, – tęsė, – nieko jam nedaryk! Dabar aš žinau, kad tu bijai Dievo, nes neatsisakei atiduoti man savo vienatinio sūnaus“. ¹³ Kai Abraomas pakėlė akis, jis pamatė aviną, ragais įstrigusį krūme. Abraomas tada priėjo, paėmė aviną ir paaukojo jį kaip deginamąją auką vietoj savo sūnaus. ¹⁴ O tą vietą Abraomas pavadino „VIEŠPATS parūpins“^[li3] vardu, kaip ir nūdien yra sakoma: „VIEŠPATIES kalne bus parūpinta“.

¹⁵ VIEŠPATIES angelas pašaukė Abraomą iš dangaus antrąkart ¹⁶ ir tarė: „Prisiekiu pačiu savimi, – tai VIEŠPATIES žodis, – kadangi tu tai padarei, neatsisakei atiduoti savo vienatinio sūnaus, ¹⁷ todėl aš tikrai laiminsiu tave ir padarysiu tavo palikuonis tokius gausius, kaip dangaus žvaigždės ir pajūrio smiltys. Tavo palikuonys užims savo priešų vartus ir ¹⁸ visos tautos žemėje ras sau palaiminimą per tavo palikuonis, nes tu buvai klusnus mano balsui“.

¹⁹ Abraomas tada sugrįžo pas tarnus. Jie pakilo ir drauge nuėjo į Beer-Šebą. Ir Abraomas likosi gyventi Beer-Šeboje.

(379 žodžiai)

1. Pr 22,1: *Dievas išbandė Abraomą*: įrodyti Abraomo tikėjimo tvirtumą Dievo pažadu, kad per Izaoką visos žemės tautos ras palaiminimą. Žr Pr 18,10.18; 21,12. Dievo išbandyme verta pastebėti dovaną – Izaoką ir Davėją – Dievą. Kas svarbiau Abraomui: Dovana sūnus ar davėjas Dievas? Žmogaus užmojo akiratis ar Dievo užmojo akiratis? Abraomo išbandymas kartojasi žmonių gyvenime.
2. Pr 22,2: ... *vienatinį* ...: nepaprastai brangų, ypač mylimą. Galima hebrajiškąjį žodį *jahidversti* žodžiu *mylimasis*.

3. Pr 22,14: <=“ i=“>: hebrajiškai *Jahve jire*. Pažodžiui *Viešpats matys*, t. y. Dievas tuo pasirūpins.
4. Pr 22,20-22,24: Palikuonys aramiečių genčių, gyvenusių į rytus ir pietryčius nuo Izraelio. Panašiai kaip dvylika Izraelio giminių (Pr 35,23) ir dvylika Išmaelio giminių (Pr 25,12-16) skaičiuojama dvylika aramiečių giminių.

Abraomo auka ir bandymas, Pr 22, http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Pr_22

2 tekstas

Homero stiliaus savitumas dar labiau išryškėja sugretinus jį su irgi senoviniu epiniu tekstu, priklausančiu jau visai kitam formų pasauliui. Pamėginsiu tai parodyti pasitelkdamas vienišą [...] pasakojimą apie Izaoko auką. [...] „Po šių įvykių Dievas išbandė Abraomą. Jis tarė jam: „Abraomai!“ – Jis atsiliepė: „Aš čia“. Jau ši pradžia po Homero mus tiesiog glumina. Kur yra abu pašnekėsio dalyviai? Tai nėra pasakyta. Tačiau skaitytojas aiškiai supranta, kad jiedu ne visą laiką yra toje pačioje žemės vietoje, kad vienas judviejų, Dievas, norėdamas prabilti į Abraomą, turi iš kažkur ateiti, iš kažkokių aukštybių ar gilybių įsiveržti į žemiškąją sferą. Iš kur jis ateina, iš kur kreipiasi į Abraomą? Apie tai nieko nekalbama. Jis ateina ne taip, kaip Dzeusas ar Poseidas atkanka iš etiopų šalies, kur ką tik gardžiavosi atnašavimų dūmais. Nieko nekalbama nė apie priežastį, paskatinusią Dievą taip šiurpiai bandyti Abraomą. Dievas tos priežasties neapartinėjo dievų susirinkime kaip Dzeusas, sakydamas sklandžias kalbas; neužsimenama nė apie tai, ką Dievas pats vienas širdyje sau svarstė; netikėtai ir mįslingai iš mums nežinomų aukštybių ar gilybių Dievas atsiranda scenoje ir sušunka: „Abraomai“. [...] Kurgi yra Abraomas? To mes nežinome. Tiesa, jis sako: „Aš čia“, [...] nusakoma ne tikroji vieta, kurioje Abraomas stovi, o maralinė Abraomo vieta jį pašaukusio Dievo atžvilgiu: esu čia, pasirengęs klausytis tavo liepimų. Tačiau mums nėra pranešama, kur tuo metu Abraomas iš tiesų yra [...], pasakotojo tas nedomina, skaitytojas to nesužino; neaišku lieka ir tai, ką Abraomas veikė tuo metu, kai Dievas jį pašaukė. [...]

Pasakojime pasirodo ir trečiasis pagrindinis veikėjas – Izaokas. Dievas ir Abraomas, tarnai, asilas ir daiktai tiesiog įvardijami nenurodant jokios jų savybės ar kaip kitaip jų nenusakant, o apie Izaoką vieną kartą pateikiama papildoma nuoroda; Dievas sako: „Paimk savo sūnų, savo vienatinį sūnų Izaoką, kurį myli“. [...] Nušviečiama tik tai, kas turi būti apie jį žinoma čia ir dabar, šio pasakojimo ribose, – idant išryškėtų, koks bausis yra Abraomą užgriuvęs išbandymas ir kad Dievas tai gerai žinojo. [...]

Priešpriešą aptinkame ir lygindami tiesioginės kalbos vartojimą Homero kūriniuose ir Biblijoje. Biblijos pasakojime irgi kalbama; tačiau, skirtingai nei Homero poemose, kalbos paskirtis čia – ne suformuluoti ir perteikti tai, ką personažas mano, bet tiesiog priešingai – pateikti nuorodą į tai, kas numanoma, bet lieka neišsakyta. Dievas savąjį įsakymą duoda tiesiogine kalba, tačiau nutyli savuosius motyvus ir ketinimus; Abraomas, gavęs įsakymą, nutyla ir daro, kas jam įsakyta. Abraomo ir Izaoko pokalbis kelyje į aukojimo vietą tėra tik mėginimas pertraukti slogią tylą, nuo kurio ši tylą darosi dar slogesnė. Jiedu, Izaokas su malkomis ir Abraomas su ugnimi ir peiliu, „ėjo drauge“. Izaokas nedrąsiai ryžtasi pasiteirauti apie avį, o Abraomas pateikia mums gerai žinomą atsaką. Tada tekstas pakartoja: „Ir jiedu drauge ėjo toliau“. Viskas lieka neišsakyta.

Taigi nelengva būtų įsivaizduoti didesnę stilių priešingybę už tą, kurią matome šiuose dviejuose tekstuose, nors abu jie – senoviniai ir epiniai. Viename jų – aiškių formų, vienodai apšviesti,

vietos ir laiko atžvilgiu apibrėžti, glaudžiai prie kito prisišliję reiškiniai priekiniame plane; išsakomos mintys ir jausmai; įvykiai klostosi neskubriai ir be didelės įtampos. Kitame apie reiškinius pasakoma tik tai, kas svarbu veiksmo tikslui, visa kita lieka patamsiuose; pabrėžiami tik lemiamieji, svarbiausieji veiksmo momentai, o tam, kas tarp jų, neteikiama reikšmės; vieta ir laikas neapibrėžti, tad juos tenka aiškinti; mintys ir jausmai lieka neišsakyti, juos galima tik numanyti iš tylos ir tiesioginės kalbos nuotrupų; visuma, su dižiausia ir nenutrūkstama įtampa nukreipta į tam tikrą tikslą, todėl kur kas vieningesnė, lieka mįslingu ir tamsiu giluminiu planu (fonu). [...]

Šiuos du tekstus, o paskui ir jų įkūnijamas dvi stiliaus atmainas lyginome tarpusavyje norėdami rasti išeities tašką, kuriuo galėtume remtis tyrinėdami literatūrinį tikrovės vaizdavimą Europos literatūroje. Šie priešingi stiliai įkūniuja du pagrindinius tipus: pirmasis – nuodugnų aprašinėjimą, vienodą žmonių ir daiktų apšvietimą, nuoseklias sąsajas, laisvą išsiskyrimą, priekinį planą, ribotą vienareikšmiškumą istorinės raidos bei žmogiškojo problematiškumo srityje; antrasis – vienu daly išryškinti, kitų pritemdymą, fragmentiškumą, sugestyvų neišsakytų dalykų poveikį, giluminį planą, daugiareikšmiškumą ir būtinybę aiškinti, pretenzijas būti svarbiausiam pasaulio istorijoje, istorinio tapsmo vaizdinių formavimąsi ir problemiško gilinimą.

(643 žodžiai)

Auerbach E. *Mimezis. Tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 12–30.

Klausimai ir užduotys

E. Auerbachas lygina du tekstus – senovės graikų epo – Homero „Odisėjos“ pasakojimą apie Odisėjo randą ir biblinį pasakojimą apie Abraomą ir Izaoką.

1. Į kokias biblinio pasakojimo ypatybes tyrinėtojas atkreipia mūsų dėmesį, siekdamas atskleisti antikinio ir biblinio pasakojimų skirtingumą?

.....
.....
.....
.....

(3 taškai)

2. Žiūrėdami į tekstą papasakokite, apie ką istorijoje nepapasakota, nepateikiama informacijos. Kokios Biblijos teksto detalės nurodo personažų veikimo būdą, jausmus, santykius ir pan.

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Kas, kur ir kaip kalba bibliiniame pasakojime? Kokiose situacijose pasitelkiama tiesioginė kalba? Kokią nuotaiką sukuria tiesioginė kalba?

.....

.....

.....

.....

(2 taškai)

4. Pacituokite, ką Izaokas kalba Biblijos tekste. Apibūdinkite situaciją.

.....

.....

.....

.....

(2 taškai)

5. Pacituokite ir paaiškinkite savais žodžiais tyrinėtojo išskirtus du Europos literatūros pasakojimo tipus.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(3 taškai)

Iš viso 12 taškų. Surinkta.....

15. Abraomo auka ir bandymas. S. Parulskis „P. S. Byla O. K.“

1 tekstas

ABRAOMO AUKA IR BANDYMAS

¹ Po šių įvykių Dievas išbandė^[11] Abraomą. Jis tarė jam: „Abraomai!“ Jis atsiliepė: „Aš čia!“ – ² „Paimk savo sūnų, – jis tęsė, – savo vienatinį^[12] sūnų Izaoką, kurį myli, nueik į Morijos kraštą ir paaukok jį kaip deginamąją auką ten viename kalne, kurį aš tau nurodysiu“.

³ Pakilęs anksti rytą, pasibalnojo savo asilą, pasiėmė su savimi du tarnus ir savo sūnų Izaoką. Prisiskaldęs malkų deginamajai aukai, jis leidosi kelionėn į vietą, apie kurią buvo jam kalbėjęs Dievas. ⁴ Trečią dieną Abraomas pakėlė akis ir iš tolo pamatė tą vietą. ⁵ „Pabūkite čia su asilu, – jis paliepė tarnams, – berniukas ir aš kopsime ten. Pagarbinsime ir tada sugrįšime pas jus“.

⁶ Abraomas paėmė malkas deginamajai aukai ir uždėjo jas ant pečių savo sūnui Izaokui, o ugnį ir peilį nešėsi pats. Jiedu keliavo toliau. ⁷ Izaokas kreipėsi į savo tėvą Abraomą: „Tėve!“ „Aš čia, mano sūnau“ , – atsiliepė. Jis tarė: „Ugnies ir malkų yra, bet kurgi avis deginamajai aukai?“ ⁸ Abraomas atsakė: „Dievas pats parūpins avį deginamajai aukai, mano sūnau“. Ir jiedu drauge ėjo toliau.

⁹ Jiedu atėjo į vietą, apie kurią buvo kalbėjęs jam Dievas. Abraomas pastatė ten aukurą ir sukrovė malkas. Jis surišo savo sūnų Izaoką ir paguldė jį ant aukure sukrautų malkų. ¹⁰ Tuomet Abraomas ištiesė savo ranką ir pakėlė peilį, kad nužudytų savo sūnų. ¹¹ Bet VIEŠPATIES angelas sušuko jam iš dangaus, tardamas: „Abraomai! Abraomai!“ – „Aš čia!“ – jis atsiliepė. ¹² „Nekelk rankos prieš berniuką, – tęsė, – nieko jam nedaryk! Dabar aš žinau, kad tu bijai Dievo, nes neatsisakei atiduoti man savo vienatinio sūnaus“. ¹³ Kai Abraomas pakėlė akis, jis pamatė aviną, ragais įstrigusį krūme. Abraomas tada priėjo, paėmė aviną ir paaukojo jį kaip deginamąją auką vietoj savo sūnaus. ¹⁴ O tą vietą Abraomas pavadino „VIEŠPATS parūpins“^[13] vardu, kaip ir nūdien yra sakoma: „VIEŠPATIES kalne bus parūpinta“.

¹⁵ VIEŠPATIES angelas pašaukė Abraomą iš dangaus antrąkart ¹⁶ ir tarė: „Prisiečiau pačiu savimi, – tai VIEŠPATIES žodis, – kadangi tu tai padarei, neatsisakei atiduoti savo vienatinio sūnaus, ¹⁷ todėl aš tikrai laiminsiu tave ir padarysiu tavo palikuonis tokius gausius, kaip dangaus žvaigždės ir pajūrio smiltys. Tavo palikuonys užims savo priešų vartus ir ¹⁸ visos tautos žemėje ras sau palaiminimą per tavo palikuonis, nes tu buvai klusnus mano balsui“.

¹⁹ Abraomas tada sugrįžo pas tarnus. Jie pakilo ir drauge nuėjo į Beer-Šebą. Ir Abraomas likosi gyventi Beer-Šeboje.

1. Pr 22,1: *Dievas išbandė Abraomą*: įrodyti Abraomo tikėjimo tvirtumą Dievo pažadu, kad per Izaoką visos žemės tautos ras palaiminimą. Žr Pr 18,10.18; 21,12. Dievo išbandyme verta pastebėti dovaną – Izaoką ir Davėją – Dievą. Kas svarbiau Abraomui: Dvana sūnus ar davėjas Dievas? Žmogaus užmojo akiratis ar Dievo užmojo akiratis? Abraomo išbandymas kartojasi žmonių gyvenime.
2. Pr 22,2: ... *vienatinį* ...: nepaprastai brangų, ypač mylimą. Galima hebrajiškąjį žodį *jahidversti* žodžiu *mylimasis*.
3. Pr 22,14: <“ i =““>: hebrajiškai *Jahve jire*. Pažodžiui *Viešpats matys*, t. y. Dievas tuo pasirūpins.
4. Pr 22,20-22,24: Palikuonys aramiečių genčių, gyvenusių į rytus ir pietryčius nuo Izraelio. Panašiai kaip dvylika Izraelio giminių (Pr 35,23) ir dvylika Išmaelio giminių (Pr 25,12-16) skaičiuojama dvylika aramiečių giminių.

2 tekstas

XIV scena

Izaokas, Abraomas

IZAOKAS. Tėve, tavo slegia rūpestis? Tavo veidas akmens spalvos.

ABRAOMAS. Einu į Regėjimo žemę, bet mano akis apleido šviesa.

IZAOKAS. Ir aš nematau... Mano tėve!

ABRAOMAS. Ko nori, sūnau?

IZAOKAS. Štai ugnis ir malkos, o kur auka deginimui?

ABRAOMAS. Dievas parūpins, mano sūnau, sau auką deginimui.

Abraomui pasirodo Vieštapties Angelas.

ANGELAS. Abraomai, Abraomai!

ABRAOMAS. Štai aš.

ANGELAS. Tu savo sūnui meluoji?

ABRAOMAS. Mano Dieve, aš nemeluoju, aš tik nesakau tiesos, visos tiesos.

ANGELAS. Argi dalis tiesos yra visa tiesa? Argi nuslėptoji tiesos dalis nevirsta melu?

ABRAOMAS. Tu mane mokai.

ANGELAS. Abraomai?

ABRAOMAS. Taip, mano Dieve, bijau, kad Izaokas nesupras, kad gali pasprukti.

ANGELAS. Tu norėtum grįžti atgal?

ABRAOMAS. Ne. Aš noriu patirti tavo skiriamą išbandymą.

ANGELAS. Kaip tu aukoji savo vienintelį, taip ir aš paaukosiu.

ABRAOMAS. Tu numalšini mano tėvišką skausmą, tu sutvirtinai mano tikėjimą.

ANGELAS. Imk savo vienatinį sūnų ir paaukok jį kaip deginamąją auką kalne, kurį tau nurodžiau.

Angelas dingsta.

IZAOKAS. Su juo tu kalbiesi, tėve?

Aš girdėjau tavo balsą.

ABRAOMAS. Tai stepių vėjas užgavo sausus krūmokšnius, tai žvaigždžių stiklas atmušė mūsų žingsnių aidą, sūnau.

[...]

ABRAOMAS. Jau atkeliavom, sūnau. Jau čia pat.

IZAOKAS. Niūrus kalnas.

ABRAOMAS. Dabar surišiu tau rankas ir kojas, tu nesipriešink, sūnau.

IZAOKAS. Keistai elgiesi, tėve, bet aš nesipriešinsiu.

Abraomas suriša Izaoką ir iškelia peilį.

ABRAOMAS. Kai Dievas nori išbandyti, pasirenka patį brangiausią.

IZAOKAS. Tu sakei, Dievas tau parūpins auką.

ABRAOMAS. Aš sakiau ir taip įvyko.

Abraomas pamato krūmuose įsipainiojusį aviną.

ABRAOMAS. O maloningasis, o gailestingasis Viešpatie. Tai tu pasiuntei šį gyvulį, kad apsaugotum mano vienatinį sūnų!

Abraomas paaukoja aviną.

IZAOKAS. Tėve, atišk mane. (*Abraomas atriša Izaoką*) Gerai, kad nesupjaustei virvių, man jos pravers.

Izaokas pargriauna žemėn Abraomą ir suriša jį.

ABRAOMAS. Sūnau, gal tau iš baimės aptemo protas. Ką sumanei?

IZAOKAS. Aš girdėjau, tėve, ką tu šnekėjai. Aš žinojau, tėve, kad turiu būti paaukotas, idant Viešpats patikrintų tavo tikėjimo tvirtybę. Aš nebijojau, tėve. Tiesa, aš bijojau. Bet mano tikėjimas tavimi buvo didesnis nei baimė. Tu mane išdavei. Tu mane iškeitei į aviną.

ABRAOMAS. Sūnau, tai Viešpats pasigailėjo. Jis pamatė, kad mano tikėjimas tvirta ir pasiuntė gyvulį.

IZAOKAS. Jeigu tu neišdrįsai paaukoti vienatinio savo sūnaus, tai aš paaukosiu vienatinį savo tėvą. Auka turi būti. Man nereikia simbolinio tikėjimo. Man nusibodo žiūrėti į tave, gyvenantį puse tiesos, slepiantį dalį tiesos, verčiantį dalį tiesos melu.

ABRAOMAS. Sūnau, tai baisi nuodėmė, tai tėvažudystė.

IZAOKAS. Taip buvo lemta ir tai turėjo įvykti. Aš nežinojau, už ką esu kaltas. Taip, aš kaltas. Ir žinau, už ką.

Izaokas paaukojo Abraomą. Papjovė savo tėvą.

Parulskis S. 3 pjesės, Vilnius: Baltos lankos, 2006, p. 128–131.

Klausimai ir užduotys

1. Suraskite dramos ištraukoje sakinius, kuriuose cituojamas Biblijos tekstas. Kurias teksto vietas S. Parulskis įterpia į personažų dialogą, kurias pasitelkia kaip remarks?

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Kelis kartus ir kuriose pasakojimo vietose į Abraomą kreipiasi Dievas, Angelas Biblijos tekste ir dramoje? Pacituokite ir paaiškinkite situaciją.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Paaiškinkite, dėl kokios priežasties Angelas pasirodo dramoje. Savo požiūrį pagrįskite dialogo citata.

.....
.....
.....

(1 taškas)

4. Papasakokite, kuriuos biblinio pasakojimo epizodus S. Parulskis išplėtoja. Kurių epizodų atsisako?

.....
.....
.....

(2 taškai)

5. Susiekite Angelo iškeltą problemą su paskutiniu dramos epizodu. Paaiškinkite, kaip šią problemą išprendžia Izaokas? Paaiškinkite, kuo skiriasi S. Parulskio interpretacija nuo Biblijos teksto?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

(3 taškai)

Iš viso 10 taškų. Surinkta.....

Viduramžiai ir jų palikimas

Viduramžių Lietuva: senojo ir krikščioniškojo pasaulių susidūrimas

14. Vytauto laiškas Jogailai po Lucko suvažiavimo 1429, vasario 17. Teksto suvokimo testas

VYTAUTO LAIŠKAS JOGAILAI PO LUCKO SUVAŽIAVIMO 1429, VASARIO 17

[...] Šviesiausias Valdove ir mūsų brangiausias Pone broli! Kai Šviesiausias Ponas Romos Karalius, mūsų brolis ir brangiausias giminaitis, dalyvaujant Mikalojui Sepinskiui*, pradėjo bylą dėl karūnos, apie kurią Dievas liudininkas, anksčiau nieko nežinojome nei galvojome, nei jokių žodžių neprasitarėme, ir kai Jo Šviesybė primygtinai į mus dėl jos kreipėsi, jai atsakėme šitaip tardami: „Pone Karaliau! Apie šią bylą niekuomet jokiomis aplinkybėmis nesame mąstę, ją reikia gerokai pasvarstyti, ypač kad esame įpratę spręsti kartu su Ponu Lenkijos Karaliumi ir t. t., mūsų broliu, ir be vieno pritarimo kitas nieko nedaro.“ Tačiau kai Ponas Romos Karalius pasakė norįs pats dėl tos bylos su Jūsų šviesybe kalbėtis, atsakėme: „Tebūnie tai Jūsų valioje. Mes dėl to visai nesukame galvos.“ O kitą rytą, eidami kaip paprastai pas Jūsų šviesybę, susitikome Poną Romos Karalių su šviesiausiaja savo gyvenimo palydove stovinčius tarpduryje prie laiptų kur turėjome eiti. Jie mūsų laukė, ir jis tarė: „Naktį pas mus buvo Ponas Lenkijos karalius su kuriuo tarėmės apie tą reikalą. Jis tam pritarė.“ Paskui jis pridūrė: „Eikime pas jį kartu su Ponia Karaliene.“ Tą ir padarėme. O kai sustojome pas Jus miegamajame, Ponas Romos Karalius pradėjo kalbėtis su Jūsų šviesybe, primindamas vakarykštį reikalą. Jūsų Šviesybė tučiuojau pasakė, kad Jūs tam pritariate ir tuo džiaugiatės. Mes lietuviškai Jums tarėme: „Pone Karaliau, neskubėkite su tuo reikalu; pirma aptarkime su Jūsų prelatais bei baronais, ir mes panašiai padarysime.“ Jūs į tai vėl pasakėte, kad Jūs tam pritariate ir džiaugiatės ir esate labai sujaudinti. Ponas Romos Karalius su savo Ponia, gyvenimo palydove, Jūsų Šviesybei už tai padėkojo, ir tada iš Jūsų išėjome, įžengiant Jūsų prelatams ir tarybos nariams baronams pas Jus į pasitarimą. Mes taip pat tarėmės su saviškiais, iš kur Jūsų tarybos nariai mus išsikvietė pas save. Kai pas juos įžengėme, šie beregint pradėjo rimtai priešintis ir primygtinai prieštarauti, norėdami sutrukdyti šį reikalą. Tai matydami mūsų kunigaikščiai ir baronai pradėjo žodžiais imtis su Jūsų Šviesybės tarybos nariais. Dėl to šypsodamiesi mes nurodėme mūsiškiams tylėti. Pagaliau išėję iš jų, atvykome pas Jūsų Šviesybę ir papasakojome Jums, kaip Jūsų Ponai tarybos nariai priešgyniavo tam reikalui ir yra mums nepalankūs. Labai smarkiai padėkojome Jums, kad neprieštaravote, o pritarėte, nors ir niekuomet nebuvo galvoję, kad norėsime tai daryti. Ir Jums išvykstant iš Lucko, dar kartą padėkojome, o Jūs taip pat, kaip ir anksčiau, pasakėte, kad tam pritariate ir džiaugiatės, esate tuo atžvilgiu labai geranoriškas ir sujaudintas. Bet štai praėjusį sekmadienį minėtasis Romos Karalius atsiuntė mums kopiją Jūsų laiško, kurį jam nuo Jūsų šviesybės veiklūs kariškiai de Morachas, Jūsų Lenkijos karalystės maršalas (taip!) ir Rusios seniūnas Mančikas, Jūsų atstovai, turintieji Jūsų jiems suteiktus įgaliojimus, išdėstė ir dėl

to kalbėjo. Tą kopiją įsakėme perskaityti mūsų taryboje, kurioje dalyvavo Gerbiamas Tėvas ir Ponas Vilniaus vyskupas ir ypač mūsų Lietuvos tarybos nariai bei daugelis kitų bajorų, susirinkusių mūsų pasitikti ir pasveikinti. Iš tos kopijos patyrėme, jog dėl to, su kuo Lucke buvote sutikę ir kam tuomet to paties Pono Romos karaliaus akivaizdoje smarkiai pritarėte, širdyje kitaip turėjote ir aniems žodžiams, su kuriais Pono Karaliaus akivaizdoje sutikote, kitus prieštaraujančius žodžius leidote sau pasakyti per savo pasiuntinius. Toje kopijoje taip pat radome, jog savo pasiuntinybės rašte kai ką priduriate, labai rimtai ir smarkiai mus pažemindamas, pamindamas ir atimdamas laisvę iš mūsų, šio mūsų krašto ir mūsų Lietuvos galingųjų, kurie tai gana aukštai vertina, ir dėl to jie širdyje labai jaudinasi. Ir ypač tas skirsnis, kurį aptikome minėtoje Jūsų pasiuntinybės rašto kopijoje, būtent: karūnavimosi atveju minėtieji bajorai, pasitikėdami tokiu autoritetu ir garbe, gali išdrįsti po mūsų mirties išsirinkti tokį karalių, kokio norės, neatsiklausę Jūsų Lenkijos baronų, o tai aiškiai pasisuktų prieš susitarimus ir sutartis tarp Jūsų šviesybės, mūsų, mūsų ir jūsų krašto sudarytas ir įvykdytas, kurias tas reikalas sulaužytų. Šviesiausiasis valdove! Tegu Jūsų Šviesybė pažiūri ir gerai pasamprotauja, ar tie, kurie Jums šitaip patarė, gerai patarė, ir koks buvo jų patarimas, ar reikėjo tokius dalykus pranešti Romos Karaliui ir jį trikdyti, ar Jums bus garbinga, jei dėl to, su kuo seniau sutikote Pono Romos Karaliaus akivaizdoje, prisivertėte širdyje kitaip nutarti. Tačiau būtų buvę geriau su tokiu pasiuntinybės laišku kreiptis į mus arba panašiu laišku pirma mūsų paklausti negu Romos Karalių ir tarp mūsų abiejų apsvarstyti, kaip elgtis. Ir kaip geriau bei garbingiau būtų pasirodę Jūsų Šviesybei ir mums, taip būtume padarę, pasitarę su mūsų ir Jūsų baronų tarybomis, nežemindami ir nepamindami mūsų, mūsų kunigaikščių ir bajorų. Bet su mumis apie tai pirma visai nepasitarę ir savo laišku mūsų apie tai nepaklausę, paskubėjote ne tik mus, bet ir kraštą bei mūsų Lietuvos bajorus šitaip pažeminti ir paminti, atimdamas iš jų laisvę. To mes iš jūsų nesitikėjome. Tai, kas tik tarp mūsų galėjo būti išdėstyta, paskelbėte svetimoms šalims, nors buvo daugybė galimybių mums per pasiuntinius pranešti. Mylimas broli! Kiek tik ir kokių tik nesutarimų ar nedermių tarp mūsų iškyla, abu tarpusavyje suderiname, bet pagal tą seną taisyklę šito nepadarete. Geriau būtų buvę Jūsų vyresniesiems, prelatams ir baronams su tuo pasiuntinybės raštu palaukti, be to, su jais tai išsamiai aptarti, smulkiau viską apsvarstant, ir veikti ne taip skubiai, nes Jūs gi supratote, kad mes to reikalo be Jūsų ir jūsiškių nutarimo nedarėme ir apie jį nežinome, juk tuomet pas Jus buvo vyresnieji tarybos nariai. Nebent daktaras naujasis pakancleris pats tepažiūri, ar jo patarimas padarė gero. Juk jis minėtame pasiuntinybės laiške Ponui Romos Karaliui pridūrė, Jūsų šviesybei nežinant, apie susitarimus ir sutartis tarp Jūsų Šviesybės, mūsų bei mūsų krašto sudarytas ir įvykdytas, o iš tiesų tie susitarimai mums nebūtų pakenkę, kaip skelbia apie abiejų kraštų valdovo rinkimus, mums ar Jūsų Šviesybei mirus, ir t. t. Bet kadangi gyvename iš Dievo malonės, mums nereikia Jūsų baronų rinkimų, nei tai po mūsų mirties kaip nors prieštaraus minėtoms sutartims, nes mes jau seniai esame išrinkti šio krašto Viešpačiu ir Didžiuoju Kunigaikščiu tvirtai, realiai ir taikingai jį valdome, o jei norėtume, ir galutinai išsilaisvintume, ir mums neatrodo, kad tie, kurie taip Jūsų šviesybei patarinėja, galėtų mums sukliudyti. Tačiau stebimės Jūsų Šviesybe, kadangi dažnai sakėte ir raštui patikėdavote tokius žodžius: „Mylimas broli, jus mylime kaip save ir meldžiame Dievą už jus, kaip ir už mus, linkėdami jums šlovės, ilgesnio gyvenimo ir visa kuo geriausio, kaip ir mums, ir net daugiau ir t. t.“ O dabar nesuvokiame, iš kur ar iš kieno patarimo kyla, kad mūsų atžvilgiu nebesate taip nusiteikę, kaip anksčiau kalbėjote. Aukščiausiasis liudininkas, su Ponu Romos karaliumi su mumis nesame nieko kalbėję, kas būtų prieš Jūsų Šviesybę ar Jūsų dvaro gerovę ar kaip nors kitaip

kliudytų. Pavedėme tai parašyti Jūsų Šviesybei todėl, kad minėtasis skirsnis, kur sakoma: „vainikavimosi atveju mūsų Lietuvos bajorai, remdamiesi autoritetu ir garbe mums mirus gali išdrįsti ir t. t.“, labai apkartino mūsų, taip pat ir mūsų bajorų mintis. Toje pabaigoje Jūs, neskirdami jiems pagarbos, juos pažeminate, jų statusą sumenkinate, neskirdami tokios pat pagarbos kaip Lenkijos baronams. Be to, Jūsų Šviesybė tame laiške Ponui Romos karaliui pridūrė, kaip ir kokius paveldus ir Jūsų žemes turime laikinai, kol gyvi esame, taip mūsų orumą pažemindamas, mūsų statusą sumenkindamas, kadangi tai padaryti buvo patogu, nes tarp savęs mes gerai pasiskirstėme ir tarpusavyje susitarėme.

Duota Trakuose, ketvirtadienį prieš Viešpaties atsimainymo sekmadienį Viešpaties metais ir t. t. XXIX.

(1160 žodžiai)

(Iš lotynų kalbos vertė Dalia Staškevičienė)

1 Mykolas Sepinskis Vytauto dvare žinomas po Žalgirio įvykių. Kartais dar minimas kaip raštininkas. Atvyko iš Lenkijos. Dalyvavo svarbiose diplomatinėse misijose, pvz., vyko į Konstancos suvažiavimą, 1419 m. buvo Vytauto pasiuntimu Maskvoje, 1422 m. vienas iš įgaliotinių Melno taikos sudaryme. 1428 m. dalyvavo Vytauto žygyje prieš Didįjį Naugarduką. Lucko suvažiavime pasakė kalbą palaikydamas Vytauto karūnaciją. Po didžiojo kunigaikščio mirties grįžo į Lenkiją. Mirė apie 1432 m.

Senoji Lietuvos literatūra, 4 knyga: Metraščiai ir kunigaikščių laišakai, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 210–212.

http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LC00/Vytauto_lai%C5%A1kai.LC2100.pdf

Klausimai ir užduotys

1. Kas pradėjo bylą dėl Vytauto karūnacijos?

.....

(1 taškas)

2. Pacituokite ir savais žodžiais paaiškinkite, kokius Vytauto bruožus atskleidžia atsakymų Romos Karaliui citatos.

.....

.....

.....

(2 taškai)

3. Iš ko Vytautas sužinojo, kad Jogaila pritaria karūnavimui? Apibūdinkite situaciją.

.....

.....

.....

(2 taškai)

4. Kokioje vietoje susitinka Romos Karalius, Vytautas ir Jogaila aptarti karūnavimo klausimo?

.....
.....
.....

(1 taškas)

5. Pacituokite, kokia kalba šiame epizode Vytautas kalba su Jogaila.

.....
.....
.....

(1 taškas)

6. Kokie asmenys dalyvauja pasitarime pas Jogailą?

.....
.....
.....

(1 taškas)

7. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip į Vytauto karūnavimą reaguoja Jogaila, kaip tarybos nariai.

.....
.....
.....

(2 taškai)

8. Savais žodžiais papasakokite, kaip laiške aprašomas konfliktas tarp Lenkijos tarybos narių ir Lietuvos kunigaikščių ir baronų? Pacituokite, kaip laiške aprašomas konfliktas.

.....
.....
.....

(2 taškai)

9. Savais žodžiais papasakokite, kokio turinio laišką Romos Karaliui perdavė Jogailos pasiuntiniai? Kokią dilemą svarsto Vytautas, vertindamas Jogailos laišką?

.....
.....
.....

(2 taškai)

10. Kokią Vytauto reakciją į Jogailos elgesį atskleidžia laiškas?

.....
.....
.....

(1 taškas)

11. Savais žodžiais aptarkite tris laiško argumentus, kurie įžeidžia Vytautą ir Lietuvos didikus.

.....
.....
.....
.....

(3 taškai)

Iš viso 19 taškų. Surinkta.....

17. Balys Sruoga „Milžino paunksmė“. Vytauto laiškas Jogailai po Lucko suvažiavimo 1429, vasario 17. Tekstų lyginimo užduotis

I tekstas

Balys Sruoga „MILŽINO PAUNKSMĖ“
ANTRAS VEIKSMAS
KARŪNOS VĖTRA

PIRMAS PAVEIKSLAS

Luckas 1429 metais. Jogailos miegamasai ruimas. Pakilus uždangalui, JOGAILA sėdi lovoj, lyg keltis rengias. Tuo tarpu SIGISMUNDAS, merginų šokėjų ir muzikantų, grojančių girtą maršą, lydimas, triukšmingai įsiverčia kambarin. Jogaila smunka atgal patalan

I

[...]

JOGAILA Manau...

SIGISMUNDAS Ir tu manai, kad Šventas Sostas stengias

Atlygint Vytautui už nuopelnus?

JOGAILA Kiekvienas savo skolą tur mokėti.

SIGISMUNDAS Žinia, kad taip. Ir savo skolą aš

Rengiuos mokėt... Aš patariu ir tau.

JOGAILA Mokėti skolą? Lengva pasakyti.

SIGISMUNDAS Tik pamanyk, – juk Vytautas brangus,

Valdovas galingiausias ir krikščionis,

Darbais apaštalamis prilygt galįs,

Dar vis lig šiol tebėr tik kunigaikštis...

Net už tave žemiau jis pastatytas!

Ir liūdna man dėl šitos neteisybės...

Todėl aš nutariau pasiūlyt jam –

Uždėt karūną Lietuvos karaliaus:

Te Vytauto viešojo padėtis

Pritiks karališkai didybei jo!

Ir neteisybė dings iš mūsų tarpo!

JOGAILA Atrodo man, kad šitą mielą mintį

Tu, drauge, išėmei iš mano lūpų...

Seniai man keltis metas!

SIGISMUNDAS Mielas broli,

Jeigu supratau gerai, tu – sutinki?

JOGAILA Karalius Lietuvos! Gerai sakai.

Senatvėj mano šviečia tik svajonė

Pro ūkanas. Ką aš slėpiau širdy,

Ir man pasiekt nebuvo skirta, taigi,

Gal brolis Vytautas pasieks...
Kaip atiduosiu aš tėvynei mano brangiai
Baisingą skolą, slegiančią mane?
SIGISMUNDAS Tai aš galiu pranešt meilingam broliui,
Kad Lietuvos jį karūna papuoš?
JOGAILA Karaliai trys, kaip Šventas Raštas sako, –
Kaip žvaigždė...
SIGISMUNDAS Taip, kaip žvaigždė; aš pranešiu
Visiems svečiams: dabar – karaliai trys!..
Lik sveiks. Kol kas lik sveiks.

Išaina

JOGAILA Galop išėjo!
[...]

III

JOGAILA, SONKA, ZBIGNIEVAS

ZBIGNIEVAS Šviesiausias pone!
JOGAILA Vyskupe, man leisi...
Rodo, kad jis nori barzdą skusti
Pabaigt nors kartą? Burbulas... Šeriai.
ZBIGNIEVAS ...Aš suprantu. Atsiprašau. Aš neičiau,
Jei ne žinia, kuri sujauđino
Mane, lyg būt perkūnas trenkęs
Stačiai man ant galvos.
JOGAILA O, Visagali,
Apsaugok nuo Perkūno mano galvą.
ZBIGNIEVAS Šviesiausias pone! Sigismundas skelbia
Svečių surinkęs būrį, baisų daiktą!
Tu jam pritaręs... Vytautui pasiūlyt
Karūną Lietuvos! Ir kunigaikštis
Tuojau sutikęs, sako, karūnuotis?
JOGAILA Taip. Sigismundas buvo čia užėjęs.
Per daug jis plepa. Ką? Galva jam, skundės,
Po vakarykščio ūžia. Vargšas toks.
Ir storas. Lovoj aš tebegulėjau.

IV

*TIE PATYS; MIKALOJUS; vėliau – TARNOVSKIS; vėliau – CIOLEKAS; vėliau – RUMBAU-
DAS; vėliau – SIEŠČENCAS*

MIKALOJUS Girdėjai, vyskupe, ką Sigismundas?..
Karaliau, labo ryto leisk linkėti...
Ką Sigismundas girdamasis skelbia?..

ZBIGNIEVAS Deja, žinau! Aš pats skubėjau eiti
Patikrint pas karalių. Negirdėta!

Įeina TARNOVSKIS

TARNOVSKIS Matau, ir jūs jau žinote naujieną?
Gerai, šviesiausias pone, išmiegojai?
Aš jau seniai jatau, kad tai įvyks...
MIKALOJUS Žinojai tu? Ir nieko nesakei?

Įeina CIOLEKAS, jo pasirodymas nutraukia beprasidedantį dialogą

CIOLEKAS Na, žinoma, visi čionai subėgo.
Kaip jaučiasi karalius? Labas rytas!

*Įeina RUMBAUDAS. Pasitenkinimo ir ironijos šypsena. Jaučia savo teisę ir galią, jaučia būsimą
kovą ir ją ironiškai provokuoja*

RUMBAUDAS Garbė karaliui ir karūnos ponams.
Nuo ryto jau visi krūvoj? Vienybė –
Pagirtinas dalykas... Pas karalių...
Nors sėsk ir naują uniją rašyk.

Įeina SIEŠČENCAS, drastiškai nusiteikęs

SIEŠČENCAS Matau, tiktai manęs betrūksta vieno...

*Zbignievas, visą laiką rodęs didelio susirūpinimo, Rumbaudo ironijos įgeltas, atėjus Sieščencui,
pašoksta, norėdamas reaguoti dėl atėjimo. Matyt, jis buvo pasiruošęs didelei kalbai, bet vy-
raujanti nekantrumo nuotaika jam baisiai trukdo. Jo kalbą pertraukiančios replikos jį erzina.
Vykstant įkaintintoms replikoms, renkas vis daugiau žmonių, LIETUVOS IR LENKIJOS BAJO-
RŪ, kol prisirenka pilnas ruimas. Zbignievo susierzinimas didėja, nes replikos trukdo imponuo-
ti iškalbingumu susirinkusiai miniai*

V

TIE PATYS; vėliau – MINIA

ZBIGNIEVAS Karaliau! Vytautą tu karūnuoti
Rengies?! Bet aš priminti tau turiu,
Už ką ir kaip tu pats gavai karūną!
SIEŠČENCAS Pamokslą sako vyskupas, – klausykit...

[...]

ZBIGNIEVAS Nebus dviejų valstybėje karalių!
Suplyš vieningas kūnas į dalis!
Sugrius vienybė mūsų! Kelsis karas!
Paplūs kraujuos tėvynė ir bažnyčia,
Ir priešai nuterios kapus senelių, –
Tai tau, karaliau, atsakyti teks!

MIKALOJUS Visi kaimynai juoksis tavimi!

SIEŠČENCAS Kai teis tave krikščioniškai teismas...

ZBIGNIEVAS Ir širdį skauda man, šviesus valdove,
Kad nuosava ranka vienybę laužai, –
Kad, teisę skriausdamas karūnos Lenkų,
Užtrauki palikuonių prakeikimą!
SIEŠČENCAS Še tau ir prakeikimas... kaip bažnyčioj!
CIOLEKAS Pats priveisė bedievių, ir dar plūsta!
ZBIGNIEVAS Žinai gerai tu Sigismundo būdą, –
To sukčiaus! To šunies! Gyvatės to! –
Ir vėl daveis pagauti jo žabangoms, –
Ir sunaikinti visa tai, ką pats
Per šitiek metų savo išmintim
Didžia sukūrei ir išauginai!
MIKALOJUS Šėtonas...
TARNOVSKIS Sigismundas...
MIKALOJUS Juokdarys!..
TARNOVSKIS Karalius Sigismundas tekartoja,
Ką Vytautas jam įkalė į galvą...
Jis – kvailas žaislas rankoj kunigaikščio.
MIKALOJUS O aš maniau...
SIEŠČENCAS Kad galvą tu turi?..
TARNOVSKIS Prisilakė ir išplepėjo visa...
ZBIGNIEVAS Todėl prašau tavęs, šviesus valdove,
Atšauk neapgalvotai duotą žodį!
Dar kartą pagalvok ir padaryk,
Kad ir senatvės būtum vertas tu!
SIEŠČENCAS Šeškų litanija!
MIKALOJUS Neliežuvauk!

[...]

ZBIGNIEVAS Bet jeigu tu, karaliau, užkietėtum
Paklydime ir leistum vykdyt žodį,
Kurį davei kaip lengvabūdis vaikas,
Tai aš, kaip vyskupas esu, prisiekiu, –
Visom jėgom kovosiu prieš karaliaus
Tokį karūnai darbą pražūtingą –
Ir tamsią klastą motinai bažnyčiai!

Tyla

[...]

VI

TIE PATYS, be RUMBAUDO IR LIETUVOS BAJORŲ

MIKALOJUS Akiplėša! Jis mums grūmoti drįsta!
TARNOVSKIS Tai negirdėta dar kalba karūnoj!
MIKALOJUS Per daug mes kantrūs!

CIOLEKAS Tai aukšta dorybė...
MIKALOJUS Aš reikalauju Vytautą nubaust!
SIEŠČENCAS Jei vietoj nenusėdi – dumk pro langą!
MIKALOJUS Tylėk, žalty! Jis juokias, kai karūną...
ZBIGNIEVAS Ramybės, ponai! Aš prašau, – nurimkit!
Karaliau! Mes sprendimo tavo laukiam!
JOGAILA Taip ir neduos man šandie baigt barzdos...

(826 žodžiai)

Klausimai ir užduotys

1. Palyginkite dramos veiksmo vietą su laiške aprašyta Romos Karaliaus, Jogailos ir Vytauto susitikimo vieta. Kokie personažai veikia dramos epizode, kokie – laiške aprašytame susitikime?

.....
.....

(2 taškai)

2. Palyginkite, kaip dramoje ir laiške atskleidžiama Sigismundo iniciatyva karūnuoti Vytautą. Kokį požiūrį į Jogailą atskleidžia B. Sruogos sukurta replika?

.....
.....

(2 taškai)

3. Savais žodžiais paaiškinkite, apie kokią skolą Jogaila kalba Sigismundui.

.....
.....

(1 taškas)

4. Kaip į žinią apie Vytauto karūnavimą reaguoja Zbignevas? Kokį požiūrį į Sigismundą atskleidžia Jogaila? Įvardinkite du bruožus, kuriuos I ir III epizode dramaturgas suteikia Jogailos paveikslui.

.....
.....
.....
.....

(4 taškai)

5. Palyginkite, kaip konfliktas tarp Lenkijos ir Lietuvos didikų aprašytas laiške ir IV dramos scenoje. Kaip dramaturgas III ir IV scenoje sukuria nerimo ir augančios įtampos atmosferą?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(3 taškai)

6. B. Sruoga remarkose nurodo veikėjų nuotaikos atmainas, ekspresyvią kūno kalbą. Pacituokite veikėjų nuotaiką nusakančias remarkas ir savais žodžiais papasakokite, kaip dramaturgas sukuria įtampos augimą iki kulminacijos.

.....

.....

.....

(2 taškai)

7. Palyginkite, kaip laiške ir dramos V scenoje paaiškinamas Vytauto karūnavimo keliamas pavojus valstybės vienybei.

.....

.....

.....

(2 taškai)

8. „Milžino paunksmė“ daugelį amžininkų tiesiog šokiravo. Pasak Jono Lankučio, „veikale, parašytame garbingai istorinei datai, didysis kunigaikštis netgi neišvedamas į sceną. [...] Turtum pamiršęs istorijos paradines duris, Sruoga braunasi į ją pro virtuvę, per miegamuosius, aptikdamas praeities šešėlius pačiose netikėčiausiose situacijose“. (J. Lankutis, *Lietuvių dramaturgijos tyrinėjimai*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 313). Apibendrinkite, kokių idėjų Balys Sruoga pasisėmė iš Vytauto laiško?

.....

.....

.....

(2 taškai)

Iš viso 18 taškų. Surinkta.....

Viduramžių pasaulis, herojai ir idealai

18. Genovaitė Dručkutė „Žodis apie vagantų poeziją“. „Daina apie atmainingą likimą“. Kompleksinė teksto suvokimo ir tekstų lyginimo užduotis.

1 tekstas

Genovaitė Dručkutė „ŽODIS APIE VAGANTŲ POEZIJĄ“

Viduramžių lotyniškoje literatūroje ypatingą vietą užima vagantų (nuo lotynų k. žodžio *vagantes* – žmonės be vietos, klajūnai, bastūnai) poezija. Ji buvo paplitusi Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje ir Šiaurės Italijoje. Vagantai – tai po universitetus keliaujantys studentai, neretai – mokyklų pedagogai ir universitetų dėstytojai, klerikai ne aiškiaus užsiėmimo, smulkūs bajorai. Jie kuria laisvą poeziją, tolimą asketiškam Bažnyčios idealui, nors neabejojama, kad jų plunksnai priklauso taip pat nemažai religinių kūrinių. [...] Jų posmuose vyrauja paprasti žemiški džiaugsmi, nevaržoma linkmybė; esama ir susirūpinimo Bažnyčios padėtimi, dažnai peraugančio į jos tarnų kritiką, geliančią satyrą; parodijuojami bibliniai ir evangeliniai siužetai, mišių tekstai, kulto apeigos. [...]

Vagantų poezijoje įkūnytas vėlyviesiems Viduramžiams būdingas dialektikos pomėgis. Studentai taip užsidegę mokėsi Abelardo (Abelard'o) ir scholastų metodo – prieš surandant bendrusius taškus kiekvieną dalyką išanalizuoti dviem skirtingais požiūriais, – kad visai natūraliai jį perkėlė į savo kūrybą. Tai leido vagantams įtikinamai pavaizduoti prieštarigus gyvenimo aspektus: tamsųjį, kurio išraiška – satyra, ironija, parodija, ir šviesųjį – šventės džiugesį, gamtos grožį, meilę. Ši poezija išaugo iš Viduramžių gelmių, iš antinomijų* amžiaus, kai kiekviena tezė gimdo antitezę, himnas – satyrą, asketizmas** – gyvenimo saldybę. Prieštaringi elementai laisvai gyvena vienas greta kito. Nerūpestingumas, triukšmas, net vulgarumas vagantų lyrikoje dera su Antikos ir krikščionybės pažinimu, mokslų ir filosofijos išmanymu, gamtos ir prigimties siūlomų malonumų kultu. Tokį galėtume nubrėžti kolektyvinį vagantų portretą, kurių paskutinis palikuo- nis buvo prancūzų XV a. poetas Fransua Vijonas (François Villon).

(218 žodžių)

Dručkutė G. „Žodis apie vagantų poeziją“, *Carmina Burana. Vagantų poezija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 7, 18.

Ž Žodynėlis

*Antinomija (gr. *anti* ‚prieš‘ + *nomos* ‚įstatymas‘) – prieštaringas teiginys ar teiginio prieštaravimas pačiam sau; prieštaravimas tarp dviejų logiškai pagrįstų teiginių, kurių teisingumo ar melo negalima paaiškinti. Pvz., Melagio paradoksas: „Aš meluoju“ arba „Tai, ką dabar aš sakau, yra melas“.

**Asketizmas

1. relig. kūno sutvardymas dėl dorovinio ar religinio idealo.
2. prk. griežtas susilaikymas, malonumų išsižadėjimas.

2 tekstas

DAINA APIE ATMAININGĄ LIKIMĄ

Atmainingas
tu, likime,
tarsi mėnesėlis*:
tai iškilęs,
tai išdilęs, –
kaip gyvenimėlis!
Tai žaloja,
tai gyduolę
ant krūtinės deda,
kai ir turta,
ir neturta
tirpdo tarsi ledą.

Lyg koks ratas,
ristis pratęs,
atsitiktinume, tu:
ir vargingu,
ir turtingu
vis trumpam aš pabūnu,

nes bedalę
mano dalią
nuo manęs visad slepi –
vien dėl juoko
šiandien nuoga
nugara keliaut verti.

Nuo gausybės
ir dorybės
šiandien aš labai toli –
duoklę ydom
nematytom
iš manęs seniai renki.
Tad nelaukit
ir užgaukit
skambią stygą kaip matai –
apraudokit
žmogų tokį
puolus atsitiktinai.

(86 žodžiai)

Vagantų poezija. Carmina Burana, sudarė Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 23–25.

* Likimo, dalios, atsitiktinumo lyginimas su mėnuliu yra būdingas tiek antikinės literatūros pagoniškajai, tiek ir biblinei tradicijai, todėl prigijo ir Viduramžių poezijoje.

3 tekstas

PAVASARIO LINKSMYBĖS

Su pavasariu smagiu
paukščių sutartinės
grįžta štai ir vėl pas mus –
linksminkis, jaunime,
skink kasdien naujus džiaugsmus –
pilna žalumos visur,
Febas skaisčiai šviečia,
pradeda kvėpēt gamta –
veidą savąjį Flora
puošia jaunu žiedu.

Nuo Jupiterio smagaus
gruodas sparčiai traukias,
keliasi kaskart aukščiau bėgt per dangų saulė
ir, sulaukus dovanos
už narsumą, šilumos
žemei nepagaili.
Tą pat mirksnį Venera
vėl į širdis atšiaurias
sugražina kaitrą.

Štai, prie nuosaulios kalvos
vaikščioja driadės,
ir būriu joms iš paskos
seka oreadės;
štai satyrų pundulys
šoka, eina galvomis,
per Tempėjus deda,
Ir lakštingala, daina
jiems linksmi pritardama,
sveikina šį metą.

Vėl lauktoji šiluma
iš tremties partraukia,
žemė purpuro varsas
buvusias atgauna,
vėl lindėdamas plyšy
švelnučiu balsu svirplys
pradedo dainuoti,
o žalia giria visais
savo įnamių garsais
džiaugias ir didžiuojas.

Tad sutikim plodami
mielą širdžiai kaitą!
Laiminkime tą, kuris
meilės žodžio laikos:
geba džiaugtis Venera
ir jos aukurą gležna
gėlele papuošia!
Vargeta, kas šiuo metu
be vilties ir dovanų
dirba prakaituoja!

Klausimai ir užduotys

1. Paaiškinkite sąvoką „vagantų poezija“. Kur ir kada ji buvo kuriama.

.....
.....
.....

(2 taškas)

2. Savais žodžiais paaiškinkite, kas yra būdinga vagantų poezijai.

.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Įvardinkite bent du prieštarigus gyvenimo aspektus, kuriuos vaizdavo vagantai poezijoje.

.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Išvardinkite, kokiais vaizdiniais prieštaringi gyvenimo aspektai – tamsusis ir šviesusis – atskleidžiami eilėraštyje „Daina apie atmainingą likimą“.

.....
.....
.....

(2 taškai)

5. Paaiškinkite, kodėl eilėraščio pabaigoje prašoma nedelsti – „nelaukit ir užgaukit skambiają stygą“ ir giesme apraudoti puolusį žmogų.

.....
.....
.....

(2 taškai)

6. Paaiškinkite, kas su atmainingo likimo vaizdiniu sieja eilėraštyje „Pavasario linksmybės“ apdainuotą situaciją.

.....
.....
.....

(2 taškai)

7. Paaiškinkite mitologinių būtybių reikšmes: Febas, Flora, Jupiteris, Venera, driadės, oreadės, satyrai, Tempėjai.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(8 taškai)

Iš viso 20 taškų. Surinkta.....

19. „Karnavalas – *carnival*“. Teksto suvokimo testas

KARNAVALAS – CARNIVAL

Michailo Bachtino studijoje *Fransua Rablè kūryba ir Viduramžių bei Renesanso liaudies kultūra* karnavalas atstovauja ypatingai populiarios kultūros formai. Anot Bachtino, tuo metu „beribis humoristinių formų ir apraiškų pasaulis opanavo rimtam ir oficialiam Viduramžių bažnytinės ir feodalinės kultūros tonui“. Tyrinėtojo tvirtinimu, visos margos ir įvairios jos formos priklausė bendrai karnavalinio liaudies humoro kultūrai. Bachtinas teigia šią kultūrą egzistuojant ties meno ir gyvenimo riba, tai yra „tikrasis gyvenimas, suformuotas pagal tam tikras vaidinimo taisykles“. Nėra griežto skirtumo tarp aktorių ir žiūrovų, karnavalas įtraukia visus, ir gyvenimas virsta karnavalu.

Žvelgdamas plačiau Bachtinas laiko *karnavalinėmis* visas tam tikra prasme populiarios ir demokratiškos kultūros apraiškas, priešindamas jas formaliai ir hierarchinei oficialiajai kultūrai. Jam svarbi įvairovės vienybės idėja, mintis apie heterogeninį* karnavalo balsų sutarimą. Naujesnėje prasme *karnavalas* ir *karnavalinis* reiškia tradicinius, dažnai spontaniškus kultūros reiškinius, kurie, būdami įvairiausių formų, vis dėlto yra opozicija ar kontkultūra. Skiriamuoju karnavalo bruožu Bachtinas laiko juoką, kuris neleidžiamas oficialiose iškilmėse. [...]

Bachtinas teigia, kad dėl karnavalo įtakos radosi „rimtai juokingų žanrų“. Šiems žanrams būdingi trys bruožai: pirma, jų „supratimo, vertinimo ir tikrovės vaizdavimo išeities taškas yra [...] dabartis“; antra, jie remiasi ne padavimu, o (sąmoninga) patirtimi ir laisva išmone; trečia – sąmoningas visų tų žanrų daugiastiliškumas ir įvairiabalsiškumas“. [...]

Ar tokios apraiškos iš tiesų oponuoja oficialiajai kultūrai? Ar karnavalas panašus į juokdarį, [...] įtvirtinantį pajuokiamą ir parodijuojamą kultūrą? [...]

Bachtinas tvirtina, kad karnavalas – tai vieta, kurioje konkrečia jausmine forma, pusiau realiai, pusiau vaidinant klostos *naujas žmonių tarpusavio santykių būdas*, priešpriešinamas visagaliams, socialiniams ir hierarchiniams nekarnavalinio gyvenimo santykiams, o karnavalo įteisingas *ekscentriškumas* leidžia „pasireikšti slaptoms žmogaus prigimties pusėms“. Tokie debatai labai svarbūs šiuolaikinėms diskusijoms apie populiarią kultūrą ir literatūrą bei apie skirtumą tarp „iš liaudies“ ir „liaudžiai“, arba tarp liaudies ir komercinės, kultūrų“.

(274 žodžiai)

Pagal J. Hawthorn *Moderniosios literatūros teorijos žinynas*, iš anglų kalbos vertė Dalia Čiočytė, Vilnius: Tyto alba, 1998, p. 158–159.

*Heterogėninis [hetero... + ...geninis] – nevienalytis; sudarytas iš skirtingos sudėties dalių. TŽŽ.

Klausimai ir užduotys

1. Kam oponavo karnavalo tradicija Viduramžių ir Renesanso kultūroje?

.....
.....

(1 taškas)

2. Savais žodžiais paaiškinkite, kas yra būdinga liaudiškai karnavalo kultūrai.

.....
.....

(2 taškai)

3. Įvardinkite du skiriamuosius karnavalo kultūros bruožus.

.....
.....

(2 taškai)

4. Kam priešpriešinama karnavalo kultūra žvelgiant plačiau?

.....

(1 taškas)

5. Įvardinkite, kokių žanrų atsiradimui padarė įtaką karnavalo kultūra?

.....

(1 taškas)

6. Įvardinkite ir paaiškinkite tris bruožus, būdingus žanrams, kurių atsiradimui padarė įtaką karnavalo kultūra.

1 bruožas

2 bruožas

3 bruožas

(3 taškai)

7. Savais žodžiais paaiškinkite, kas būdinga nekarnavalinio gyvenimo santykiams.

.....
.....

(1 taškas)

8. Savais žodžiais paaiškinkite, kas būdinga naujam žmonių tarpusavio santykių būdai, kuris klostosi karnavalo kultūroje.

.....
.....

(1 taškas)

Iš viso 12 taškų. Surinkta.....

20. Rimantas Kmita „Groteskas kaip modernėjimo veiksnys Marcelijaus Martinaičio Kukučio baladėse“. „Karnavalas – *carnival*“. Tekstų lyginimo užduotis

Groteskas straipsnyje analizuojamas kaip vienas iš poezijos modernėjimo veiksnių. [...] Vartojant grotesko* sąvoką remiamasi Michailo Bachtino studija *Fransua Rablė kūryba ir Viduramžių bei Renesanso liaudies kultūra*, kurioje plėtojama liaudiško grotesko samprata [...]. Kaip svarbiausius liaudiškojo grotesko bruožus M. Bachtinas išskiria ambivalentiškumą**, dvipusiškumą, priešybių derinimą, [...] nesibaigiančias metamorfozes***, kūniškojo prado reikšmę, kaukės motyvą ir iš jos kilusią parodiją, karikatūrą**** bei grimasą, netvarkos estetiką, beprotybės motyvą, kuris būdingas bet kuriai grotesko rūšiai, oficialios kultūros (tiek bažnytinės, tiek valstybinės) parodiją. [...]

Kukučio groteskiškumo prielaidas natūraliai sukuria ir motyvuoja visų pirma pats Kukučio vardo daugiaprasmiškumas. Lietuvių kalbos žodynas nurodo keletą gana skirtingų šio žodžio reikšmių: paukštis, perkūnas, nekrikštytas kūdikis, senoviškas šokis, kablys, kabliukas nerti, meškerės kabliukas, plaktukas, paršiukas, kiaulaitė, kankorėžis, bulvinis pelėžirnis; kukučiuoti – šaukti (apie kukutį), šaukti kiaules; užkukučiuoti – užguiti, nuskriausti (užkukučiuotas žmogus); pasigerti. Taigi jau žodžio semantikoje sleidžiasi Kukučio paradokso***** šaknys. Taip gana natūraliai motyvuojamos Kukučio metamorfozės tarp gyvybės ir mirties, tapatybės susidvejinimas, žmogaus ir daikto, žmogaus ir augalo supynimas bei kiti paradoksai, martinaitiško graudulio bei ironijos dermė. Toks nevienalytiškumas, ambivalentiškas paradoksalumas, priešybių jungimas yra būdingas įvairiems Kukučio baladžių lygmenims. M. Martinaitis sukuria būtą nebūtą personažą – Kukutį, vienu metu veikiančią tiek mitiniame, tiek istoriniame laike, skirtingose erdvėse, karnavališkai keičiančią savo kaukes, nei gyvą, nei mirusį, neturintį pastovios kūno formos, maišantį sapną su realybe. Kukutis vienu metu ir kvailas, ir išmintingas, linksmas ir rimtas, anekdotiškas ir lyriškas, čia besidžiaugiantis savo paties laidotuvėmis, čia bijantis mirties. R. Šilbajoris Kukučio baladžių ambivalentiškumą yra apibūdinęs taip: „Kukutis – lyg satyra, lyg groteskas, lyg kažkas giliai ir švelniai švento, sakykim, nelyg kokio kaimo dievdirbio su meile vienoje figūroje išdrožtas graudus Rūpintojėlis ir linksmas pagoniškas velnias“. [...]

Groteskiškas santykis su mirtimi, groteskiška kūno koncepcija, tapatybės komplikacijos gali būti interpretuojamos ir socialiniu, politiniu aspektu bei būti suvokiamos kaip politinės galios, kartais ir konkrečiai sovietinio režimo kritika. Ironizuojant sovietinės ideologijos klišes ir vertybes, karnavališkai apverčiant oficialios ideologijos hierarchijas, kuriamas oficialioms vertybėms priešingas personažas bei racionalų mąstymą provokuojanti poetinė kalba.

Be abejo, M. Martinaičio groteskas – ne vien satyra, socialinė ar politinė kritika. Matome transformuotą baltišką pasaulėvaizdį, kultūros lūžį, asmenybės susiskaldymą, savotišką kultūrinį šoką, asmenybės varžymą, persekiojimą ir kitas dramatiškas, skaudžias XX a. žmogaus patirtis.

(351 žodžiai)

Kmita R. „Groteskas kaip modernėjimo veiksnys Marcelijaus Martinaičio Kukučio baladėse“, *Archaika ir modernybė: Marcelijus Martinaitis laikų sąvartose*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 95–109.

Ž Žodynėlis

- * Grotėskas [pranc. grotesque < it. grottesco – keistas, įmantrus]:
 1. meninio vaizdavimo būdas, pagrįstas šiurpiu, alogišku realybės ir fantastikos, išminties ir absurdo derinimu;
 2. ornamentas, sudarytas iš susipynusių fantastinių augalų, žmonių ir gyvūnų figūrų, archit. elementų, vazų.
- ** Ambivalentiškasis [ambivalencija] – dvilypis, turintis prieštaringų elementų. Tarptautinių žodžių žodynas, © Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985
- *** Metamorfozė [gr. metamorphosis] – vienos formos virtimas kita, ko nors pasikeitimas:
 1. mitologijoje – stebuklingas žmonių pavirtimas gyvuliais, vieno gyvūnų pavirtimas kitais ir pan.;
 2. biol. vienos kai kurių gyvūnų pogemalinio vystymosi stadijos perėjimas į kitą, pvz., buožgalvio virtimas varle, vabzdžio lervos – lėliuke;
 3. augalų organų formos pakitimai, susiję su funkcijos pasikeitimu, pvz., kuokelių virtimas vainiklapiais šaknies – šakniavaisiu.
- **** Karikatūra [it. caricatura < caricare – perkrauti, iškreipti]:
 1. grafikos žanras; satyrinis arba humoristinis piešinys, išjuokiantis arba pašiepiantis visuomeninio gyvenimo neigiamybes, žmogaus ydas;
 - 2*. juokingas kieno nors panašumas, originalo mėgdžiojimas; sekimas, iškraipantis originalą.
- ***** Paradoksas [gr. paradoxos — netikėtas]:
 1. neįprastas, netikėtas, aforistinis teiginys, kuris pirmu žvilgsniu prieštarauja sveikam galvojimui;
 2. log. samprotavimas, įrodantis teiginio teisingumą ir jo klaidingumą;
 3. fiz. netikėtas reiškiny, prieštaraujantis įprastai sampratai.

? Klausimai ir užduotys

1. Paaiškinkite savokas, kuriomis straipsnyje apibūdinamas karnavalo kultūrai būdingas grotėskas:

Ambivalentiškumas

(1 taškas)

Metamorfozė

(1 taškas)

Parodija

(1 taškas)

Karikatūra

(1 taškas)

(4 taškai)

2. Paaiškinkite kokios Lietuvių kalbos žodyne nurodomos Kukučio vardo reikšmės atskleidžia žmogaus ir daikto, žmogaus ir augalo supynimą, graudulio bei ironijos dermę.

.....
.....
.....

(3 taškai)

3. Išvardinkite 3 metamorfozes, kurios būdingos Kukučiui.

.....
.....

4. Savais žodžiais paaiškinkite karnavalinei kultūrai būdingą ambivalentiškumą, remdamiesi R. Šilbajorio citata: „Kukutis – lyg satyra, lyg groteskas, lyg kažkas giliai ir švelniai švento, sakykim, nelyg kokio kaimo dievdirbio su meile vienoje figūroje išdrožtas graudus Rūpintojėlis ir linksmas pagoniškas velnias“.

.....
.....

(2 taškai)

Bendrieji klausimai

1. Kokius karnavalo kultūros bruožus atskleidžia abu tekstai? Apibendrintai nusakykite ir argumentuodami pacituokite, parinkdami citatų iš abiejų tekstų.

.....
.....
.....

(3 taškai)

2. Kas būdinga karnavalo kultūros „rimtai juokingiems žanrams“? Apibendrintai nusakykite ir argumentuodami pacituokite, parinkdami citatų iš abiejų tekstų.

.....
.....
.....

(3 taškai)

Iš viso 20 taškų. Surinkta.....

Naujas santykis su tradicija: ginčas ir žaidimas

Tradicijos provokavimas

21. Kostas Ostrauskas „Jūratė ir Kastytis“. Maironis „Jūratė ir Kastytis“. Tekstų lyginimo užduotis

Kostas Ostrauskas
JŪRATĖ IR KASTYTIS

Ant marių kranto meškerioja KASTYTIS. Meškerioja ir keikiasi.

KASTYTIS. Velniava!.. (Ir t. t.) Tupiu dieną, tupiu naktį – nieko gero nepagaunu. Vakar menkė už uodegos ištraukiau – ir viskas. Negi žuvys prigėrė?

Staiga kažkas užkimba drūčiai. Įsitvėrus į meškerės kotą, iš marių dugno išnyra JŪRATĖ – striuka drūta kaip statinė, įsispraudus į bikinį.

KASTYTIS. Kas gi čia per sutvėrimas? Netgi kvailas juokas ima.

Nieko nelaukus, JŪRATĖ griebia KASTYTI į glėbį.

JŪRATĖ. „Oi Kastyti
Baltalyti...“

KASTYTIS. Apie kokią tu čia lytį?..

JŪRATĖ. „Kam žuvytes man vilioji?“

KASTYTIS. Nevilioju – meškerioju. Tokia žuvies dalia. Ale tu ir kvėpi silke.

JŪRATĖ. „Aš – Jūratė nemarioji.“

KASTYTIS. Na tai kas?

JŪRATĖ. Marių deivė dyvina.

KASTYTIS. Kurgi ne. Ir plika.

JŪRATĖ. Kokia vyriška tavo krūtinė...

KASTYTIS. Ką tu čia dabar skiedi...

JŪRATĖ. ...akių tik žiebia spinduliai...

KASTYTIS stovi apsiblausęs.

JŪRATĖ. ...jėga tik trykšta begalinė...

KASTYTIS nusižiovauja plačiai.

KASTYTIS. Nežinau, nei ką tu šneki, nei ko nori.

JŪRATĖ mirkteli.

JŪRATĖ. Ar marių dovanos tavęs nebevilioja?

KASTYTIS. O kaipgi – žuvys.

JŪRATĖ. Eikš su manim į jūrų dugną...

KASTYTIS. Ar pasiutai!..

JŪRATĖ. ...į gintaro rūmus...

KASTYTIS. Kur aš čia dabar brisiu į vandenį, – šlapia. O gal, ko gero, nori, kad pripusčiau?

JŪRATĖ. ... – aš gulėsiu tau prie šono...

KASTYTIS. Ko tu čia mane pristojai!..

JŪRATĖ. ...ir akis karštai bučiuosiu...

KASTYTTIS. Ale, žinai, visai nusišnekėjai. Keliauk, mergele, iš kur atėjus.

KASTYTTIS stveria JŪRATĖ ir nori įmest į marias. Bet nepakelia. Vargais negalais įstumia į vandenį ir pamurkdo. Pliūkšteli, subanguoja marios.

JŪRATĖ. Dievai!.. Gelbėkit!.. Skęstu!..

KASTYTTIS. Taip tau ir reikia.

JŪRATĖ nuskęsta.

Debesyje trankiai sugriaudi. Pasmilksta dūmelis. Ateina PERKŪNAS – susivėlęs, visas paišinas.

KASTYTTIS. Sveiks drūtas, tėvuk. Ko tu toks suodinas tarsi kaminkrėtys?

PERKŪNAS. Pasisvaidytum žaibais, tai ir tu, vaiki, pajuostum kaip anglis. Perkūnas esmi.

KASTYTTIS. Žiūrėk tu man.

PERKŪNAS. Gerai, kad nuplukdei tą mergšę, – nereikės man su šlapiu daiktu terliotis. O taipgi ir didžios bėdos išvengei.

KASTYTTIS. Nejaugi?

PERKŪNAS. Tave banga, vaikine, būt užbučiavus negyvai.

KASTYTTIS. Ką sakai! Linksma mirtis. Bet dabar jau šaukštai popiet.

Abu nueina savais keliais.

Epilogas

Eina KASTYTTIS namo ir sutinka MAIRONĮ. Šis labai perpykęs – net pažaliavęs.

KASTYTTIS. Tegu bus pagarbintas.

MAIRONIS. Tu, parše, nesigarbink, o atsiprašyk!

KASTYTTIS. Už ką, klebone?

MAIRONIS. Aš joks klebonas!

MAIRONIS nusiima nuo nosies pensnė ir vėl užsideda.

MAIRONIS. Ar nematai, snargliau, kad esu Maironis?

KASTYTTIS. O kas tai per vienas?

MAIRONIUI nukrenta pensnė.

MAIRONIS. O tempora! O mores!*

KASTYTTIS. Quod erat demonstrandum.** Apylaisviai išvertus: Prašau įrodyti. (MAIRONIS kilsteli akis į „dangų“) À propos***: man geriau patinka iš marių putos gimus, iš vandenu kriauklės išlipus Botticellio Venera. Basta!

KASTYTTIS persimeta per petį meškerę ir nueina švilpaudamas.

MAIRONIS išsitraukia skubiai iš sutanos brevijorių, persižegnoja ir puola įnirtęs melstis.

1976

(431 žodis)

Ostrauskas K. Ketvirtoji siena: Kūryba – kritika / kritika – kūryba. – Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1996.

Ž Žodynėlis

*O tempora! O mores! (lot.) – Kas per laikai, kas per papročiai! (Pasipiktinimo sušukimas)

** Quod erat demonstrandum (lot.) – ką ir reikėjo įrodyti.

*** À propos (pranc.) – beje.

2 tekstas

Maironis JŪRATĖ IR KASTYTIS

Saulutė leidžias vakaruos;
Skubėk namo, skubėk, Kastyti!
Matutė laukus nekantruos:
Jai nusibos besižvalgyti
Į besiūbuojančias mares
Ir vėjo ištemptas bures.

Bet Kastyti,
Kaip matyti,
Marių dovanos vilioja;
Vakarėlio jis nelaukia,
Tik žuvytėms tinklą traukia,
O mintis dausuos skrajoja.

Liūliuoja vilnys pamaži;
Aukštai žvaigždutės pasimatė;
Ir štai iš vandenių graži
Išplaukia dieviška Jūratė,
Balta kaip vandenių puta,
Žaliai lig pusės pridengta.

Oi Kastyti
Baltalyti,
Kam žuvytes man vilioji?
Kam vilioji marių giją?
Marės – mano viešpatija!
Aš – Jūratė nemarioji.

Bet nenusiminė bailiai
Kastyčio vyriška krūtinė;
Akių tik žiebė spinduliai
Ir jėga tryško begaline;
O atsikvėpęs sau plačiai,
Irklavo į aną stačiai.

Vos Jūratė
Jį pamatė
Priešais milžinu galiūnu,

Užsimiršusi skaistybės,
Savo dieviškos didybės,
Pamylėjo žemės sūnų.

Pakilo vėsulas staigus;
Sujudo bangos apmaudingos;
Nustebo net patsai dangus,
Kada Jūratės dauggalingos
Kasa ir lūpų geiduliai
Kastytį palietė meiliai.

Jis laimingas! Stebuklingas
Marių pasakas sapnuoja,
O Jūratė prie jo šono
Rūmuos gintaro geltono
Jam akis saldžiai bučiuoja!..

Bet susirūstino smarkus
Perkūnas, iš dangaus pamatęs,
Kad drįso palytėt žmogus
Skaistybę dieviškos Jūratės;
Paleidęs žaibą ir griausmus,
Sudaužė gintaro namus.

O Kastytį
Baltalytį
Liepė bangai pasiūbavus
Palangoj, aikštėn pušyno,
Išvilioti ant smeltyno,
Negyvai jį užbučiavus.

O, paklauskite vakarais,
Kai marių bangos nerimauja
Ir krantą barsto gintarais
Gelmės nematomoji sauja:
Girdėtis per miglas-druskas,
Lyg verkia ir vaitoja kas!

O vaitoja,
Ašaroja
Tai Jūratė nelaiminga:
Atsiminusi Kastytį
Ir kad rūmai sudaužyti
Dievo apmauda bausminga.

Dabar lietuvė pamariais,
Suvarsčius gintarų siūlelį,
Sau mėgsta baltą kaklą jais
Gražiai papuošti prieš bernelį;
Bet kai meilužę uždainuos,
Ji skamba tonuose liūdnuos.

O kai myli,
Norint tyli,
(Jos sapnai tylėt įpratę),
Tai ta meilė jos krūtinėj
Neša jėgoj begalinėj
Kartais audra kaip Jūratė.

Klausimai ir užduotys

1. Apibūdinkite dramos ir baladės veiksmo vietą. Pateikite citatų.

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Apibūdinkite abiejų kūrinių veiksmo laiką. Pateikite citatų.

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

3. Kokią autoriai pateikia informaciją apie tai, kaip Kastyčiui sekasi žvejyba?

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

4. Apie ką ir kaip kalba ir mąsto Kastytis?

.....
.....
.....

(2 taškai)

5. Kaip aprašytas Jūratės ir Kastyčio susitikimas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

6. Apibūdinkite veikėjų dialogo skirtumus dramoje ir baladėje.

.....
.....
.....

(2 taškai)

7. Apibūdinkite Kastyčio požiūrį į Jūratę dramoje ir baladėje.

.....
.....
.....

(2 taškai)

8. Apibūdinkite, ką Jūratė mato dramoje ir baladėje. Ką dramoje mato Jūratė, ką mato skaitytojas/žiūrovas?

.....
.....
.....

(2 taškai)

9. Apibūdinkite, tarp kurių veikėjų vyksta konfliktas dramoje ir baladėje.

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

10. Apibūdinkite dramos ir baladės veikėjų reakciją į mirtį.

.....
.....
.....
.....

(2 taškai)

Bendrieji klausimai

1. Savais žodžiais paaiškinkite, kokie karnavalo kultūrai būdingi bruožai atskleidžiami K. Ostrausko kūrinyje „Jūratė ir Kastytis“. Aptarkite bent tris požymius.

1 požymis

.....
.....
.....

(2 taškai)

2 požymis

.....
.....
.....

(2 taškai)

3 požymis

.....
.....
.....

(2 taškai)

2. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip suprantate sąvoką „rimtai juokingi žanrai“. Aptarkite, kokie K. Ostrausko dramos „Jūratė ir Kastytis“ bruožai leidžia atpažinti Viduramžių karnavalo kultūroje susiformavusių „rimtai juokingų žanrų“ atgimimą, suaktualinimą šiuolaikinėje literatūroje ir kultūroje. (4 taškai)

Sąvokos paaiškinimas. Ką K. Ostrauskas vaizduoja rimtai?

.....
.....
.....

(2 taškai)

Ką K. Ostrauskas vaizduoja komiškai, juokingai?

.....
.....
.....

(2 taškai)

Pirma užduotis – 20 taškų. Surinkta.....

Antra užduotis – 10 taškų. Surinkta.....

Iš viso – 30 taškų. Surinkta.....

